

Jenniina Siira

Tekstiilit Urajärven kartanon keittiössä ja kattauksissa

Kartoitus, tutkimus ja näytteillepanon selvitys

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Konservoinnin koulutusohjelma
Tekstiilikonservointi
Opinnäytetyö
30.04.2012

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Jenniina Siira Tekstiilit Urajärven kartanon keittiössä ja kattauksissa: Kartoi- tus, tutkimus ja näytteillepanon selvitys 99 sivua + 11 liitettä 30.4.2012
Tutkinto	Konservaattori (AMK)
Koulutusohjelma	Konservoinnin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Tekstiilikonservointi
Ohjaajat	Esinekonservaattori Aki Arponen, Suomen Kansallismuseo Tekstiilikonservoinnin lehtori Anna Häkäri Interiööriconservoinnin lehtori Jorma Lehtinen
<p>Tämän opinnäytetyön aiheena ovat Museoviraston ylläpitämän Urajärven kartanon keittiö- ja kattaustekstiilit: niiden kartoitus, tutkimus ja näytteillepanon selvitys. Tämä selvitys on osa Museoviraston Urajärven kunnostus- ja konservointihanketta, joka käynnistettiin vuonna 2008. Hankkeen tarkoituksena on palauttaa Urajärven kartanoalue kokonaisuutena noin vuoteen 1917, jolloin sen viimeinen von Heideman -sukuinen omistaja, Lilly von Heideman, kuoli. Yhdessä veljensä Hugo von Heidemanin kanssa heillä oli toive, että heidän kodistaan tulisi kartanomuseo.</p> <p>Työssä käsitellään kartanon tekstiilikokoelmia ja tekstiilien valmistustekniikoita, valmistajia, koristelutapoja ja alkuperää. Tekstiilit ovat peräisin 1800-1900-lukujen taitteesta, joten työssä pohditaan tämän ajan säätyläiskotien keittiö- ja kattaustekstiilien luonnetta, valmistusmateriaaleja ja käyttötapoja. Työn pääpaino on tekstiilien kuntokartoituksessa, sillä tekstiilien vauriot vaikuttavat niiden esitettävyyteen. Tekstiileistä valitaan soveltuvat yksilöt kartanon perusnäyttelyyn ja mietitään, mitä toimenpiteitä nämä tekstiilit vaatisivat voidakseen olla näyttelykelpoisia.</p> <p>Tässä selvityksessä keskitytään erityisesti kartanon keittiössä ja ruokasalissa elettyyn elämään sekä siellä tapahtuneisiin muutoksiin. Lisäksi tutkitaan Lilly von Heidemanin osuutta kartanon tekstiilien valmistuksessa. Opinnäytetyössä pohditaan myös Urajärven kartanon päärakennuksen olosuhteita sekä niiden vaikutusta tekstiilimateriaaliin.</p> <p>Urajärven kartanon tekstiilikokoelmat ovat laajat ja pääosin hyvin säilyneet: siten ne ovat ainutlaatuisen yhtenäinen kokonaisuus yhdessä koko kartanoalueen interiöörin ja eksteriöörin kanssa. Tuomalla esille tekstiilejä lisätään ihmisten tietoa 1800-1900-luvun vaihteen tekstiileistä ja niiden käyttötavoista. Tekstiilit ovat hyvin olennainen osa kartanorakennusten interiööriä, sillä osa niistä on Lilly von Heidemanin valmistamia ja kertovat näin hänen kiinnostuksen kohteistaan. On useita yleisöä kiehtovia keinoja esittää tekstiilejä jopa arvokkaassa kulttuuriympäristössä, joka tulee säilyttää sellaisenaan ilman merkittäviä muutoksia.</p>	
Avainsanat	Museologia, tekstiilit, näyttelysuunnittelu

Author(s) Title Number of Pages Date	Jenniina Siira Textiles in the Urajärvi Manors kitchen and settings: Survey, research and investigation of ways to exhibit them 99 pages + 11 appendices 30 April 2012
Degree	Bachelor of Culture and Arts
Degree Programme	Conservation
Specialisation option	Textile Conservation
Instructors	Aki Arponen, Object Conservator, National Museum of Finland Anna Häkäri, Principal Lecturer on Textile Conservation Jorma Lehtinen, Principal Lecturer on Conservation of Historical Interieurs
<p>This Thesis is about the household and setting textiles in the Urajärvi Manor: their survey, research and investigation of ways to exhibit them. This survey is a part of a refurbishment and conservation project of the Urajärvi Manor, supervised by the National Board of Antiquities. The project started in 2008. The purpose of the project is to rehabilitate the Urajärvi Manor with its rich milieu back to the year 1917, when its last owner from the von Heideman family, Lilly von Heideman, passed away. Together with her brother Hugo von Heideman they had a wish that their own home would become a museum.</p> <p>The textile collections of the manor as well as manufacturing and manufacturers of the textiles, their decoration and ways to use them were studied. The textiles date back to the turning point of 19th century to 20th century. The character of the household textiles in the gentry's household in this era, their materials and ways of use were examined in detail because they provided significant information. The emphasis laid on the survey of condition of textiles as the nature of damages affect the possibilities to be put on an exhibition. Among the textile collections some textiles were to be chosen to the permanent exhibition of the manor house and appropriate treatment are to be looked for in order to make those textiles suitable for the exhibition.</p> <p>The life and changes in a kitchen and a dining room of the manor were surveyed. Moreover, Lilly von Heideman's share of manufacturing the textiles of the Urajärvi Manor is to be researched. Conditions of the main building and their effect on textile material are to be considered.</p> <p>The textile collections of the Urajärvi Manor are wide and mostly well preserved. They form a unique, solid entirety together with the whole manor site with its interiors and exteriors. Exhibiting textiles will enrich the knowledge of the public on textiles from the turning point of 19th and 20th century and ways to use them. Textiles are a very significant part of the interior of manor houses, because a part of them are made by Lilly von Heideman and consequently tell about her interests. There are many fascinating ways to exhibit textiles even in a precious cultural environment, which should be preserved as it is without significant changes.</p>	
Keywords	Museology, textiles, exhibition design

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimusmenetelmät	2
1.2 Työn tavoitteet	5
2 URAJÄRVEN KARTANO	5
2.1 Kartanon historiaa	5
2.2 Kartanorakennus ja sivurakennukset	7
3 LILLY JA HUGO VON HEIDEMAN	9
3.1 Lilly ja Hugo von Heideman henkilöinä	9
3.2 Lilly ja Hugo von Heideman Urajärven kartanossa	11
4 1800-1900-LUKUJEN TAITTEEN KODINTEKSTIILEISTÄ	18
4.1 Jugend ja Arts and Crafts –liike	27
4.2 1800-1900-lukujen taitteen käsitöihin liittyvä liikehdintä	28
4.3 1800-1900-lukujen vaihteen pellavankudonnasta Suomessa	31
5 TEKSTIILIT URAJÄRVEN KARTANOSSA	35
5.1 Kattaus- ja keittiötekstiilit ja niiden ryhmittely	41
5.2 Tekstiilien valmistustavat ja -välineet	44
5.3 Tekstiilien koristelutavat	49
6 MUSEOLOGISET HAASTEET URAJÄRVEN KARTANOSSA	54
6.1 Ilmankosteus ja home	54
6.2 Valo ja sen sisältämä UV-säteily	58
6.3 Tuhohyönteiset	59
7 KATTAUS- JA KEITTIÖTEKSTIILIEN KUNNON JA TOIMENPITEIDEN KARTOITUS	59
7.1 Kattaus- ja keittiötekstiilien kunto	63
7.1.1 Tekstiilimateriaalin haurastuminen	63
7.1.2 Urajärven kartanon tekstiilien kunto	68
7.2 Toimenpide-ehdotukset tekstiileille	70
8 URAJÄRVEN KARTANON KEITTIÖ	76

9 KEITTIÖN JA RUOKASALIN TEKSTIILIEN NÄYTTELYSUUNNITELMA	79
9.1 Turvalliset näyttelymateriaalit	80
9.2 Tekstiilit ruokasalissa	82
9.3 Tekstiilit keittiössä	88
9.4 Näyttelysuunnittelullisia ideoita Urajärven kartanoon	89
10 LOPPUPÄÄTELMÄT	90
LÄHTEET	94
KUVALUETTELO	1
LIITTEET	1

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on selvitys Museoviraston hallinnoiman Asikkalan kunnassa sijaitsevan Urajärven kartanon taloustekstiileistä: niiden alkuperästä, valmistuksesta, materiaaleista, koristelutavoista, kunnosta sekä toimenpiteistä, joita tekstiilit vaatisivat ollakseen näyttelykelpoisia. Työ painottuu kartanon keittiö- ja kattaustekstiileihin ja siitä on rajattu pois kartanossa käytetyt koriste- ja sisustustekstiilit, kuten seinätekstiilit, matot ja sohvatyyny, sekä vuodeliinavaatteet. Selvityksessä tarkastellaan näitä tekstiilejä nimenomaan säätyläiskodissa, ei niinkään vaikkapa torpissa. Haluan nostaa esille Urajärven kartanon suuresta tekstiilikokoelmasta 1800-1900-luvun taitteen käyttötekstiilejä ja selvittää niiden historiaa ja valmistustapoja.

Urajärven kartanon päärakennus on rakennettu vuonna 1806 nykyiselle paikalleen: kartanon alueelta kuitenkin tunnetaan maanomistajia jo keskiajalta. Varsinainen kartano muodostettiin vuonna 1653: von Heideman -suvulle se päättyi Hovila-Niemelän säteriratsutilana vuonna 1797. Kartanon viimeiset asukkaat, sisarukset Lilly (1849-1917) ja Hugo (1851-1915) von Heideman, testamenttasivat vuonna 1915 kotikartanonsa maa-alueineen Suomen Muinaismuistoyhdistykselle (SMY) ylläpidettäväksi säätyläiselämää ja von Heidemanin suvun suomalaisen sukuhaaran historiaa esittelevänä kartanomuseona. Testamentti astui voimaan Lilly von Heidemanin kuoltua vuonna 1917. Kartanoa pidettiin vuodesta 1928 alkaen avoinna kesäisin, jolloin se toimi kartanomuseona. Eri näisten vaiheiden ja ylläpito-ongelmien jälkeen SMY lahjoitti juhlallisin menoin kartanon Museoviraston hallintaan vuonna 1986. Tämän jälkeen kartanoa piha-alueineen ja esineistöineen on hiljalleen kunnostettu ja pyritty palauttamaan von Heidemanien aikaan. (Suomen Muinaismuistoyhdistyksen eli SMY:n Urajärven kokoelmia koskeva arkisto Ha1-Ha9.)

Urajärven kartanon vuonna 2008 alkaneesta mittavasta kunnostusprojektista vastaa Museoviraston alainen Urajärven museotilojen ja esineistön kunnostus- ja konservointityöryhmä (URAMUS), joka pitää sisällään eri alojen asiantuntijoita sekä Kansallismuseolta että Museoviraston Kulttuuriympäristön hoito -osastolta. Esineistön konservointityöt aloitettiin vuonna 2009. Perusnäyttelyn viitekehyksenä on kartanon viimeisen von Heideman -sukuisen omistajan, neiti Lilly von Heidemanin kuolinvuosi 1917, johon kartanon interiööri ja eksteriööri on tarkoitus palauttaa kunnostusprojektin tiimoilta. Opin-
näytteen ohjaajana toimii URAMUS-työryhmän puolesta konservaattori Aki Arponen

Suomen Kansallismuseon Konservointilaitokselta. Aihe on ajantasainen, sillä perusnäytely avataan keväällä 2013. Yleisölle tullaan esittelemään huoneita ja kohteita, jotka eivät ole olleet aiemmin museoaikana esillä. Tämän vuoksi viime vuosien aikana on tehty laajoja rakennuksiin, rakennuspintoihin ja esineisiin kohdistuneita selvityksiä, joiden tarkoituksena on ollut lisätä tietoa kartanosta, sen rakennuksista ja esineistöstä.

1.1 Tutkimusmenetelmät

Jotta kartanon tekstiilikokoelmia voitaisiin ymmärtää, on huolellinen taustatyö ja historiallisen aineiston tutkimus välttämätöntä. Ei ole mitään mieltä tutkia esimerkiksi langan kierrettä tai tekstiilin valmistusmateriaalia ilman ymmärrystä siitä, miksi asiaa tutkitaan ja mihin tieto voisi liittyä. Tekstiileistä voidaan lukea lankarivien välistä monia asioita, jotka liittyvät syvempään kokonaisuuteen: niiden koristelutyylit kertovat sen ajan esteettisistä arvoista mutta myös kädentaidoista. Käsien tai koneellisesti päärmätyt, kudottut ja kirjatut kankaat kertovat tekstiilin valmistushistorian muutoksista. Tekstiilikäsityöt ovat hyvin oleellinen osa naisten historiaa ja elämää: niihin kiteytyvät naisiin kohdistuneet monet ihanteet, vaatteet ja stereotypiat. Käsitöiden tekeminen on naisille ollut yhteiskuntaluokasta riippuen joko mieluisa harrastus tai tapa ansaita laiha elanto. Vielä 1800-1900-lukujen taitteessa naisten tuli kuitenkin yhteiskuntaluokasta huolimatta valmistaa itselleen kapiot riippumatta siitä, pääsikö naimisiin vai ei: kapioiden valmistuksessa mitattiin taidokkuutta ja kärsivällisyyttä, mutta myös sitä, onko työstä vaihtomoksi.

Kartanon tekstiilimateriaali käytiin ensiksi WebMusketti-kokoelmatietokannan avulla läpi: näin saatiin kokonaiskuva siitä, mitä kaikkia tekstiilejä Urajärven kartanossa on ja mitä kannattaisi alkaa tutkia. Kartoituksen jälkeen tekstiilimateriaaliin tutustuttiin tarkemmin Museoviraston tiloissa, Nervanderinkatu 13:ssa, jonne tekstiilit kuljetettiin.

Tekstiileistä tutkittiin pääsääntöisesti valmistustapa, sidos, valmistusmateriaali, koristelu- ja nimikointitavat sekä päärmäystapa. Hulpioreunoista voitiin nähdä, onko tekstiili kudottu käsin vai koneellisesti. Tekstiileistä karsittiin pois vuoden 1917 jälkeinen materiaali: tätä aiempaa materiaalia ei kuitenkaan rajattu pois. Tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekstiilit ovat selkeästi von Heidemanien aikaisia: vanhemmat, esimerkiksi 1800-luvulta peräisin olevat tekstiilit, ovat osa kartanon tekstiilihistoriaa, sillä käyttötekstiilit valmistettiin palvelemaan vuosikymmenten ajan. Niitä ei siis tietenkään rajattu pois,

vaikkeivät ne ajoittuisikaan juuri vuoteen 1917. Tekstiilejä tunnistettiin pääasiassa vertailemalla niitä kyseisen aikakauden tyypillisiin tekstiileihin ja niiden valmistus- ja koristelutyyleihin. Monogrammeista voitiin päätellä suuntaa-antavasti tekstiilien valmistaja, omistussuhde sekä niiden tietojen kautta ikä. Valmistusmateriaaleista, tekstiilien sidoksista ja kirjontatyyleistä pääteltiin tekstiilin käyttökonteksti ja -tarkoitus. Epäselvissä tapauksissa voitiin käyttää analyyttisiä menetelmiä, kuten kuiduntunnistusta.

Suuri osa kartanon keittiö- ja kattaustekstiileistä on valmistettu pellavasta, jotkut taas puuvillasta. Vuodeliinavaatteissa esiintynee pellavan lisäksi kenties myös hamppua. Lisäksi kartanossa on myös villasta ja silkistä valmistettuja tekstiilejä, mutta tämän selvityksen tekstiiliaineistossa ne ovat marginaalivähemmistössä. Tekstiilien vaurioitumista tarkastellaan tämän vuoksi nimenomaan selluloosan kannalta. Tekstiilien valmistuksessa ja valmistuksen historiassa keskitytään nimenomaan pellavaan ja sen työstämiseen Suomessa.

Tekstiilimateriaalista pyrittiin erottelamaan myös keittiötekstiilit omaksi kokonaisuudekseen. Tekstiilien koristelutapoja analysoitiin ja niitä vertailtiin aikakauden tyypillisiin malleihin ja muotoihin. Selvityksessä pohdittiin myös pellavatekstiilien valmistusta Suomessa 1800-1900-lukujen taitteessa. Tarkasteluväli on tältä osin pidempi, noin 1850-luvulta 1910-luvun loppuun saakka; historiaosuutta pohjustetaan jo 1600-luvulta peräisin olevilla tiedoilla. Jonkin verran on kuvailtu aineiston ulkopuolisia tekstiilejä ja niiden valmistus- ja koristelutapoja (esimerkiksi korvatyynyjä ja yöpaitalaukkuja) niiden erityisen luonteen vuoksi.

Tämän jälkeen keittiö- ja kattaustekstiilit kuntokartoitettiin pääpiirteittäin. Samalla käytiin läpi lyhyesti tekstiilien vaatimat toimenpiteet. Tulokset kirjattiin ja järjestettiin selvitystä varten kehitettyihin Excel-taulukoihin. Tekstiilien näytteillepanoa pohdittiin sekä ruokasalin että keittiön osalta: ruokasalissa keskityttiin vain kattaustekstiileihin, sillä muut siellä näytteillä olleet tekstiilit tulevat säilymään ennallaan. Ruokasalin ruokapöydälle asetettavaksi suunniteltiin kolme erilaista kattausta: kattauksissa keskityttiin tekstiileihin mutta myös annettiin suosituksia esille katettavista astioista sekä pöydän koristelusta. Tekstiileille suunniteltiin tarpeen mukaan näyttelyrakenteet. Havaitut puutteet luettelointitiedoissa kirjattiin ylös erilliseen muistioon, jota ei kuitenkaan liitetty tähän

opinnäytetyöhön, vaan se toimitettiin URAMUS-työryhmälle. Opinnäytetyöhön ei sisällytetty varsinaisia konservointitoimenpiteitä.

Lyhenne KM diaarinumeron edessä viittaa Suomen Kansallismuseon kokoelmiin. Lyhenne U diaarinumeron edessä taas viittaa Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikana tehtyyn numerointiin: esineille, joilla on U-alkuinen diaarinumero, on pyritty antamaan uusi KM-alkuinen luettelointinumero. Lyhenne HYK puolestaan tarkoittaa URAMUS-työryhmän tekemää väliaikaista esinelaatikoiden numerointitapaa.

Lisäksi pohdittiin Lilly von Heidemanian käsityöihmisenä: selvitettiin, mitkä tekstiileistä ovat kenties hänen valmistamiaan ainakin osaksi, mitkä jonkun muun, mitkä on ostettu vaikkapa ulkomailta ja oliko Lilly von Heidemanilla tunnistettava ”käsiala”. Hugo von Heideman jää henkilönä väistämättä tässä työssä hieman taka-alalle, sillä hänen ei tiedetä tehneen käsitöitä.

Tämä selvitys yhdistää usean eri tieteenalan tutkimusmenetelmiä ja konventioita: konservointitieteen, museologian, historian tutkimuksen ja käsityötieteen. Aineistona on käytetty itse tekstiilimateriaalin lisäksi Museoviraston arkistoista löytyviä vanhoja valokuvia, perukirjoja, inventaarioluetteloja eri vuosikymmeniltä, ostokuitteja ja testamentteja, sekä myös muisti- ja päiväkirjoja. Kartanon entisen palvelusväen, Hannes ja Ida Simolinin, digitoidut haastattelut ovat olleet erityisen tärkeitä lähteitä selvitettäessä kartanolla elettyä elämää von Heidemanien aikana. 1800-luvun loppupuolen rippi- ja henkikirjoista selvitettiin lyhyesti kartanon kutojan liikkeitä Asikkalan alueella. Työtä varten selvitettiin pellavankudonnan historiaa, jugendin vaikutusta suomalaiseen taideteeseen ja taideteollisuuteen, erilaisia tapoja käsitellä ja huoltaa tekstiilejä 1900-luvun alussa sekä kartanon emäntien tehtäviä kyseisenä aikana.

1900-luvun alun lehtimateriaali (esimerkiksi Koti ja yhteiskunta, Emäntälehti ja Kotitaidet), kyseisen ajan ostokatalogit, etikettioppaat sekä muun muassa emäntien ja kotiapulaisten talousoppaat toimivat aikalaislähteinä. Jonkin verran on hyödynnetty myös 1920-luvulla julkaistuja teoksia niiden helpomman saatavuuden vuoksi. Annikki Nisulan vuonna 1940 kokoamat vanhojen itähamäläisten kartanonemäntien muistelmat ovat myös toimineet tärkeinä lähteinä tutkittaessa emäntien ja palvelusväen tehtäviä sekä erityisesti tekstiilien valmistusta. Esimerkiksi talousapulaisten oppaissa selostettu asia ei

ehtinyt vanhentua kymmenessä vuodessa lainkaan. Näyttelysuunnittelun ja -rakenteiden osalta on tarkasteltu eri näyttelysuunnittelijoiden tekstiiliaiheisia näyttelyitä ja aihetta koskevaa kirjallisuutta. 1900-luvun alusta peräisin olevaa suoraa muistitietoa on jo äärimmäisen vähän: tieto häviää ihmisten kuoltua, ellei sitä tallenneta. Kaikki aineisto pitää siis hankkia esineistöä tutkimalla sekä harvoista, eri laatuista kirjallisista lähteistä.

1.2 Työn tavoitteet

Urajärven kartanoa on tutkittu jo useammassa opinnäytteessä. Töissä on käsitelty niin Urajärven kartanon tapetteja kuin kartanon asukkaiden kirjallisia harrastuksia. Lisäksi keväällä 2012 valmistuu kaksi muutakin Urajärven kartanoon liittyvää opinnäytettä, huonekalujen maalipintoja käsittelevä tutkimus sekä selvitys Urajärven kulttuuripuiston kehitysehdotuksista. Kartanon tekstiileistä ei ole vielä syntynyt kattavampaa selvitystä, joten tämän työn tarkoituksena on valottaa kyseistä osuutta esineistöstä. Tarkoitus on muodostaa kokonaiskuva nimenomaan kartanon keittiö- ja kattaustekstiileistä. On mielenkiintoista myös tutkia aihetta, jota on tutkittu yllättävän vähän. Käyttötekstiilit ovat tuolloin kenties olleet jotain niin tavanomaista ja arkista, ettei niitä ole koettu esittelemisen tai tutkimisen arvoisiksi. Vanhat tekstiilit eivät ole vain kasa kangasta: ne kielivät entisajan naisten estetiikan tajusta, käsityötaidosta sekä työteliäisyydestä. Ne ovat merkittävä osa erityisesti naisten historiaa ja kertovat heidän tekemästään työstä.

2 URAJÄRVEN KARTANO

2.1 Kartanon historiaa

Asikkalan kunnassa Urajärvellä sijaitsee vanha Urajärven kartano, eli Niemelän tai Ho(f)vilan säteritila, yksi maamme pisimpään toiminnassa olleista kartanomuseoista. Kartano perustettiin vuonna 1653 luutnantti Berent Möllerin toimesta. Lähes kahden ja puolen vuosisadan ajan kuului järven rannalla komeileva kartano baltiansaksalaiset juuret omaavalle von Heideman –suvulle, joiden omistukseen tila tuli vuonna 1672. Kartano oli vuosina 1708-1789 sivukartanona von Heidemanien asuessa Iitin Pilkanmaan kartanossa: tämän jälkeen kartanoon asettuivat asumaan maanviljelysneuvoksen arvonimen saanut Georg Henrik von Heideman (1763-1820) yhdessä vaimonsa Sofia Helena Jandolinin kanssa. (Järvelä-Hynynen 1987, 6; SMY:n Urajärven kokoelmia koskeva arkisto Ha1-Ha9.)



Kuva 1: Kartano edestä vuonna 1913. Kuva: Signe Brander. Neg. 12134. Museovirasto.

Pariskunnan viisi poikaa päätyivät kaikki upseereiksi. Yksi heistä, Axel Fredrik von Heideman (1803-1867), siirtyi vuonna 1829 siviiliin ja asettui hoitamaan kotikartanoaan. Hän oli naimisissa kahteen otteeseen: ensimmäinen avioliitto Sysmän Rantalan kartanon neiti Sofia Lovisa Heintziuksen (1815-1850) kanssa oli epäonninen, sillä paljastuikin, ettei neiti ollut henkisesti terve. Pariskunta ehti kuitenkin saada kaksi poikaa, joista toinen kuoli jo yhdeksänvuotiaana ja toisen, Frans von Heidemanin (1833-1896), kerrotaan kärsineen samasta vaivasta kuin äitinsä. Samalla kertaa kun julkistettiin pariskunnan avioero vuonna 1847, pidettiin kuulutukset Axel Fredrikille ja hänen tuoreelle mieltietyllensä, tervehenkiselle talousmamselli Fredrika Johanna Cedonia Beckerille (1814-1892). Pariskunnalle syntyi kaksi lasta, tytär Axelina Fredrika Amalia eli Lilly (1849-1917) ja poika Hugo Oskar Alexander Magnus (1851-1915). Ensimmäisestä avioliitosta syntynyt Frans von Heideman sen sijaan lähti merille ja sieltä palattuaan äitinsä perineenä hän asui loppuelämänsä Sysmän Rantalan kartanossa. (Järvelä-Hynynen 1987, 7-8; SMY:n Urajärven kokoelmia koskeva arkisto Ha1-Ha9.)

Perinnönjaon myötä 1800-luvun lopulle tultaessa oli Urajärven kartanon pinta-ala pienentynyt 2/3 manttaaliin, johon kuului metsää 960 hehtaaria ja peltoa 33 hehtaaria. Naimattomat sisarukset Hugo ja Lilly olivat jo pitkään suunnitelleet säilyttävänsä kartanonsa menneisyyden ja sukunsa suomalaishaaran muistomerkkinä: tätä ajatellen sivurakennukseen oli sisustettu Lilly ja Hugo von Heidemanin nimeämä ”muistojen hiljainen talo”, pienehkö museo von Heideman -suvun kunniaksi. Hugo kuitenkin kuoli kesken näiden suunnitelmien ja niinpä vuonna 1915 Lilly testamenttasi kotikartanonsa sivurakennuksineen Suomen Muinaismuistoyhdistykselle ylläpidettäväksi kartanomuseona. (Järvelä-Hynynen 1987, 10, 12-13; SMY:n Urajärven kokoelmia koskeva arkisto Ha1-Ha9.)

Lahjoitus käsitti 108 hehtaarin maa-alueen sisältäen puiston, puutarhan, peltopalstan sekä 85 hehtaarin suuruisen metsäpalstan, sekä rahaa kartanon ja alueen ylläpitoa varten. Kartanon maista suurin osa meni Lillyn kuoleman jälkeen vuonna 1917 perinnönjaossa von Heidemanien Ruotsin sukulaisille, jotka myivät ne edelleen osin Askolin-yhtiöille, osin Urajärven kylän talollisille ja kartanon entisille torppareille. Tämä ratkaisi alueella velloneen torpparikysymyksen. Sota-aikojen aiheuttaman inflaation vuoksi lahjoituksen arvo laski, minkä vuoksi vasta vuodesta 1928 Urajärven kartano on ollut kestäisin auki. Ylläpidon käytyä liian raskaaksi Suomen Muinaismuistoyhdistys lahjoitti Urajärven kartanon ns. kotipalstoineen Suomen valtiolle ylläpidettäväksi Lilly von Heidemanin testamentin hengessä. (Järvelä-Hynynen 1987, 10, 12-13; Museovirasto 2010; SMY:n Urajärven kokoelmia koskeva arkisto Ha1-Ha9.)

2.2 Kartanorakennus ja sivurakennukset

Urajärven luonnonkauniin kartanoalueen pihapiiriin kuuluvat hirsirakenteinen päärakennus vuodelta 1806, niin kutsuttu vanha museo eli sivurakennus vuodelta 1787/1793 sekä vuonna 1840 rakennettu aittarivi. Muita talousrakennuksia ovat tallirivi sekä vuosien 1880-1888 aikana rakennettu kivinavetta 100 lehmälle. Rantamaja on entinen isäntäväen sauna ja kesäisin vieraiden käytössä ja entisessä väentuvassa toimi Autoliiton matkailumaja. Meijeri on nykyinen kahvila. Kartanoa ympäröivällä suurella puistoalueella on vuonna 1912 pystytetty von Heidemanin suvun muistokivi, vuonna 1913 Wagnerin 100-vuotissyntymäpäivän kunniaksi pystytetty Valhalla ja 1917 rakennettu hautamuistomerkki. Vanhoista rakennuksista vuonna 1906 rakennettu taiteilijakoti Åsa eli Harju, tilanhoitaja August Aminoffin asunto, purettiin vuonna 1960 ja vanha riihi

purettiin vuonna 1955. Myöhempiä rakennuksia ovat varastokirjaston uudisrakennus, puimala sekä yliopiston tutkija-asunnot 1950-luvulta. (Ivars 2009; Museovirasto 2010.)

Päärakennuksen tarkkaa rakennusvuotta ei tiedetä: tiedetään vain, että se on rakennettu vuonna 1806 kaadetusta hirrestä: tuolloin se oli yksikerroksinen, mansardikattoinen ja punamullan värinen. Alueella tiedetään kyllä olleen päärakennus jo ennen tätä, jonka tarkka sijainti ei ole tiedossa, mutta rakennus paloi. Sivurakennus on ollut aina sivurakennus: se ei missään vaiheessa ole ollut päärakennuksena. Vuonna 1839-40 päärakennus uudistettiin empiretyylin vaatimusten mukaisesti aumakattoiseksi: entiselle ullakolle sisustettiin päätykamarit ja toiseen kerrokseen laitettiin ikkunat. Pääoven edessä oleva kuisti on myöhempi lisäys kenties vuodelta 1882. (Ivars 2009; Museovirasto 2011.)

Vuonna 1909 Lilly ja Hugo von Heideman peruskorjauttivat päärakennuksen. Päärakennuksen vierashuoneen paikkalla ollut Hugo-herran huone siirrettiin eteisen vasemmalla puolella olevaan entiseen keittiöön: suuren leivinuunin paikalle muurattiin upea jugendhenkinen takka. Hugon makuualkovi sen sijaan on entinen porrashuone. Vanha keittiön ovi on siirretty vuonna 1909 julkisivulta itäpäätyyn ja vanha oven paikka muurattu umpeen. Samalla puhkaistiin eteisen ja ruokasalin väliin oviaukko. Korkea, komea ullakko oli vailla varsinaista kalustusta kartanon joutuessa Suomen Muinaismuistoyhdistykselle. (Museovirasto 1987, 14, 18, 20.)

1930-luvun aikana tilanhoitaja tuomari Auli Markkulan toimesta kartanomuseolla suoritettiin runsaasti kunnostustöitä: muun muassa vanhan museon pohjoispääty sisustettiin talonpoikaistuvaksi. Vuoden 1930 aikana entinen väentupa ja niin sanottu tuparakennus (nykyinen matkailumaja) muutettiin kesävieraskodiksi; vuonna 1953 siitä taas tuli ns. autohotelli, ”Puolmatka”, jonka kuutta huonetta Suomen Autoliitto vuokrasi vuoteen 1959 asti. Vuonna 1940 entinen meijerirakennus korjattiin keittiö- ja asuntorakennukseksi kesävieraskodin käyttöön. Vuosina 1950-51 suoritettiin vanhassa museossa radikaaleja korjaustöitä, joilla pyrittiin palauttamaan rakennus 1700-luvun asuun ja ”poistamaan mauttomuudet”, kuten jotkut vanhat tapetit. Kivinavetta annettiin vuonna 1953 yliopistolle varastokirjastoksi ylläpito-ongelmien vuoksi. Moninaisten vaiheiden jälkeen vuonna 1986 kartanomuseo luovutettiin Museoviraston hallintaan. (Ivars 2009.)

3 LILLY JA HUGO VON HEIDEMAN

3.1 Lilly ja Hugo von Heideman henkilöinä

Axelina Fredrika Amalia von Heideman (eli Lilly) syntyi vuonna 1849 Urajärvellä vänrikki Axel Fredrik von Heidemanin ja Fredrika Johanna Cedonia von Heidemanin (o.s. Becker) ensimmäiseksi yhteiseksi lapseksi. Hän oli määrätietoinen ja omien sanojensa mukaisesti kipakka luonne jo pienenä, ja tämä luonteenpiirre yhdessä sivistyneisyyden kanssa vei hänet pitkälle. Lillyn kerrotaan puhuneen yhdeksää eri kieltä, minkä lisäksi hän oli paitsi aktiivinen suffragetti myös oikeudentuntoinen eläinten oikeuksien puolustaja. Hän oli kiintynyt syvästi veljeensä Hugoon ja he jakoivatkin monia yhteisiä mielenkiinnon kohteita, kuten intohimon pitää huolta rakkaasta kotikartanosta. (von Heideman 1915; Järvelä-Hynynen 1987, 9.)



Kuva 2: Trädgården. Lilly von Heideman. 10 4 94_141. Museovirasto.

Sisarusten kotikielenä oli ruotsi. Heidän koulunkäyntinsä alkoi kotona perheenisän johdolla, minkä vuoksi he oppivat lukemaan kuusivuotiaana ja seitsemänvuotiaana osasi-

vat katekismuksen ulkoa. Heidän ensimmäisen kotiopettajansa myötä, joka oli saksankielinen, he oppivat saksan kielen. Urajärven kartanon väellä oli tiiviit yhteydet lähimpään kaupunkiin, Heinolaan, jossa sekä Lilly että Hugo aloittivat koulunkäyntinsä. Eri-tyisesti Lillyn maailmankatsomukseen vaikutti suuresti neiti Wilhelmina Elisabet Nordström (1815-1902), joka yksityisessä tyttökoulussaan edisti uudenaikaisia pedagogisia menetelmiä pyrkien kasvattamaan nuorista tytöistä itsellisiä kansalaisia. Suurisydämiseltä äidiltään sisarukset oppivat oikeudenmukaisuutta ja lempeyttä. (von Heideman 1915; Juuti 2003, 2.)

Lilly lähti opiskelemaan ruotsinkieliseen tyttökouluun Heinolaan, joskin hän jätti koulun koti-ikävänsä painamana parin opintovuoden jälkeen kesken palaten kotiin Urajärvelle. Tiedonjano ajoi kuitenkin tarmokkaan nuoren naisen Helsingin yliopistoon ruotsin kielen ja historian opettajaopintojen pariin, ja opintojensa jälkeen hän toimi Heinolassa opettajattarena vuosina 1879-88 ruotsalaisessa reaali- ja tyttökoulussa paikatakseen isän kuoleman myötä huonoksi äitynyttä taloustilannetta. Perittyään vuonna 1896 velipuolensa Frans von Heidemanin Rantalan kartanon Sysmässä sisarusten talouselämä keveni ja he saivatkin kartanon myytyään toteutettua haaveilemiansa ulkomaanmatkoja. Samalla sisaruksille avautui mahdollisuus kunnostaa Urajärven kartanoa. (von Heideman 1915; Juuti 2003, 3.)



Kuva 3: Ett besök i Göteborgs Orchidéhus. Hugo von Heideman Göteborgin Orkideatalossa. 10 4 94_141. Museovirasto.

Hugo von Heideman (synt. 1851), oli lapsena terveydeltään heiveröinen ja näin ollen kaikkien kartanon asukkaiden silmäterä. Hän oli luonteeltaan kaunosieluinen ja musikaalinen ja vietti aikaansa luonnonkauniin Urajärven rannalla kirjoittaen runoja. Hän myös sävelsi lauluja: perimätiedon mukaan kansanlaulu ”Jos voisin laulaa kuin lintu voi” on hänen säveltämänsä. Hän koki voimakasta vetoa kuvataiteisiin: olihan hänellä taiteilijaystäviä, kuten Eero Järnefelt ja Werner Thomé. Opiskelu ei niinkään maistunut Hugolle: hän kirjoitti kuin kirjoittikin ylioppilaaksi, mutta lakitieteen opinnot jäivät kesken hänen jäädessä hoitamaan kotikartanoaan vuonna 1877. (Järvelä-Hynynen 1987, 8-9.) Hugo ei vaikuttanut olevan niin aktiivinen politiikassa kuin sisarensa, vaikka edustikin sukuaan valtiopäivillä (Halén 1992, 175) sekä oli jäsenenä perustuslakivaliokunnassa (Vahter 1955, 56).

3.2 Lilly ja Hugo von Heideman Urajärven kartanossa

Lilly ja Hugo von Heideman elivät kartanossa säätynsä mukaista elämää, kuten ajan luonteeseen kuului. Arkea pyörittivät alustalaiset ja palkolliset. von Heidemanien luonnehdittiin olleen ystävällisiä ja jokseenkin vaatimattomia, joskin toisinaan hieman ”itsekkäitä”, kuten aateliset nyt tuolloin tapasivat olla. (Simolin 1959 a ja b.)

Kartanon naispalvelijoita olivat pääemännöitsijä, työläisten keittäjä, sisäkkö ja kolme navettapalvelijaa (Simolin 1959 b). Hugo von Heidemanin vuosiluvuton muistikirja mainitsee sisäkön nimen olleen Mathilda, keittäjän Alvina, apulaisen Hedda ja karjakon Anna (von Heideman ei vuosilukua a). Navettatyöt, sisäköt ja keittäjä asuivat pääkartanossa. Miehet taas asuivat eri huoneissa. Ida Simolinin mukaan keittäjät vaihtuivat usein, mutta sisäköt pysyivät vähän pidempään. Lilly ja Hugo eivät kuitenkaan kajooneet sisäköiden tai muun palvelusväen töihin. (Simolin 1959b.)

Jotain von Heidemanien suhteesta torppareihinsa kertoo se, että Urajärven kartanon salissa kastettu Mäenpään torpan poika, Hannes (1878-1966) Simolin ja hänen vaimonsa, von Heidemanien taloudenhoitajatar Ida (1887-1965) jäivät kartanon omistajien kuoltua ja kartanon siirryttyä Muinaismuistoyhdistykselle vielä pitämään yllä kartanoa. Ida tuli taloon vuonna 1905 aluksi sisäköksi, kunnes sitten yleni keittäjättäreksi.

Vuonna 1908 hän 21-vuotiaana vihkiytyi Hannes Simolinin kanssa. (Simolin 1959 a ja b.) Hannes toimi kartanon renkinä ja ajurina. He asuivat ensiksi vanhan museon pohjoispäädyssä, minkä jälkeen he muuttivat päärakennuksen keittiöpäättyyn, jossa he asuivat vuoteen 1964 asti. He toimivat kartanomuseon hoitajina eläkeikänsä saakka. (Ivars 2009.) Vaikka von Heidemanit eivät sen kummemmin seurustelleet ”alempisäätyisten” kanssa, olivat he palvelusväkeänsä kohtaan vallan suopeita. Jouluna koko palvelusväki kutsuttiin jouluillalliselle: heille tarjottiin jouluruoan lisäksi viinaryypyt ja miehille jaettiin lahjaksi rukkaset, naisille taas liinat. Voutimiehelle taas annettiin hieman parempi lahja, kaulaliina. (Simolin 1959 a.)

Millainen oli sitten emännän rooli von Heidemanien aikaan? Tarkasteltaessa tuona aikana eläneiden herraskartanoiden emäntien kertomuksia heidän tehtävistään voidaan saada tietoa siitä, millainen oli myös Urajärvellä emännän rooli ja kuka talossa teki mitään. Kartanosta riippuen emännät saattoivat osallistua kotitöihin, esimerkiksi ruoanlaittoon, tai sitten eivät. Talon emännän tehtävänä oli ohjastaa palvelusväkeä ja kouluttaa piikoja taloustöihin: aivan saamattomia emännät eivät siis saaneet olla. Voidakseen määrätä, mitä ruoaksi tuli laittaa, tuli heidän itsekkin osata ruoanlaittoa. (Nisula 1940, 2, 40.)

Kaikkia rakennuksen osia ei asutettu ympärivuotisesti. 1870-luvulta on maininta siitä, että päärakennus jäi talvikuukausiksi kylmilleen, mikäli oli liian kylmä: tuolloin asuttiin sivurakennuksessa niissä huoneissa, joissa nykyään on niin kutsuttu ”vanha museo”. (Ivars 2009.) Myöhemmin Lilly ja Hugo asuivat Urajärven kartanon päärakennuksessa pääsääntöisesti kesäisin: kylmät talvet vietettiin Helsingissä pensionaatti Centralista vuokratusta huoneesta (SMY:n Urajärven kokoelmia koskeva arkisto). Sisäruket matkustivat muutenkin paljon: he vierailivat usein Lahdessa ja Heinolassa, tekivät ulkomaanmatkoja aina Egyptin pyramideille asti ja kävivät aktiivisesti konserteissa, teatteriesityksissä ja seurapiirikutsuilla.

Kotonaan Urajärvellä von Heidemanit kävivät tavallisesti nukkumaan kymmenen aikaan tai sen jälkeen ja nousivat aamulla seitsemältä. Sisäköön päivä alkoi siis jo kello kuusi aamulla ensiksi siivouksella, minkä jälkeen kello 7 vietiin isäntäväelle aamukahvi sänkyyn. Tämän jälkeen pöytään katettiin pöytäliina ja lautasliinat, lasit, lautaset, lusikat ja veitset. Veitsien alla oli alustat, etteivät veitset koskisi pöytäliinaan. Lisäksi pöytään

laitettiin suola-astiat ja muut mausteet. Aamiainen syötiin kello 10, jolloin tarjolla oli voita, hapanleipää, hiivaleipää, kalasäilykettä, ja kahta erilaista lämmintä ruokaa, jotka vaihtelivat: tavallisesti puuroa, lihapullia, paistettua kalaa ja niin edelleen. Sisäköt söivät isäntien jälkeen, minkä jälkeen he tiskasivat. Joka päivä oli yksi vapaatunti aamiaisen ja tiskaamisen jälkeen kahdestatoista yhteen. (Simolin 1959 b.)



Kuva 4: Skördefolk. Noin vuonna 1905. 10 4 94_37. Museovirasto.

Yllä otettu kuva on Urajärven kartanon pihalta noin vuodelta 1905: työväki istuu syö-
mässä pitkän pöydän ääressä. Sisäköt ja keittäjät söivät ilmeisesti sisällä herrasväen
jälkeen, muttei mainita, että missä.

Päiväkahvi juotiin kello 13. Usein sen kanssa nautittiin vain tavallista leipää, ei sen
kummempaa, joskus myös pikkuleipiä. Palvelusväki ei yleensä saanut minkäänlaisia
makeita leipiä kahvin kanssa ja kahvikin juotiin ihan mustana. (Simolin 1959 b.) Lou-
nasta ei siis syöty: vuonna 1924 ilmestyneen oppaan mukaan lounaan ("lunch") naut-
timinen oli varsin tuore tapa. Aamiainen oli pitkään päivällisen ohella päivän ainoa ate-

ria. (Holm 1926, 19.) Päivällinen nautittiin kello 16: silloin tarjolla oli joko lihaa tai kalaa ja joku keitto: lihakeitto tai kiisseli tai makea keitto, tavallisesti kahta erilaista. Paistin kanssa oli salaattia. Päivän viimeinen ateria oli iltatee kello 20, jonka seurana syötiin kahvileipää, voileipää ja leikkeleitä. Tee ja kaikki muu katettiin ruokasaliin aamukahvia lukuun ottamatta. (Simolin 1959 b.)

von Heidemanit joivat ruokajuomana lähinnä maitoa ja vettä. He eivät liioin käyttäneet väkijuomia jokapäiväisessä elämässään, vain juhlapäivinä - olihan Lilly innokas raittiusasian ajaja. Toisaalta heidän elämänsä ei ollut voimakkaan uskonnollista, mitä esi-
neistöstä ja heidän lukemastaan kirjallisuudesta voidaan päätellä. Joitakin viinilajeja säilytettiin kyllä jääkellarissa. von Heidemanit pitivät toki juhlia, eivät kuitenkaan erityisen isoja. He eivät kuitenkaan juhlineet syntymä- tai nimipäiviään, ainoastaan suurempia merkkipäiviä. Kahvit kannettiin kesäisin ulos puistoon, jossa aikaa vietettiin rattoisasti. Vieraita kävi Heinolasta, Sysmästä ja aina ulkomailta asti. (Simolin 1959 b.)

Ruokasalin kulmahyllyllä oli kahvi- ja teekeittiöt: kahvikeittiö oli öljyllä ja teekeittiö hiilillä lämmitettävä. Toisessa ovipielessä on kahvipöytä, jolla oli öljyllä lämmitettävä teekeitin. Kukkavaaseja oli useita, kuusi-seitsemän kappaletta. Juomasarvea käytettiin hienommissa juhlissa. Ruokasalin senkissä säilytettiin tuolloin arvokasta sokeria ja kahvia – lukkojen takana, ja avaimet olivat Lillyllä. (Simolin 1959 b.)

Usein pistettiin mies hevosen kanssa Heinolaan ostoksille: sieltä tuotiin muun muassa lihaa Lindforsin lihakaupasta ja paikallisten sisarusten leipomia piparkakkuja. Pienemmät tarvikkeet hankittiin Puimosen kaupasta Urajärveltä. Maito saatiin kotoa August Aminoffilta. (Simolin 1959 a ja b.)

Suomessa säätyläiset aterioivat arkisin ilmeisesti jokseenkin vaatimattomasti: juhlissa sen sijaan saattoi maistella mitä herkullisimpia erikoisuuksia erityisesti Ranskasta. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun juhlien voileipäpöytä näyttää olleen rikkaimmiltaan: siitä löytyi mm. sardiineja, sillejä, kinkkua, mätejä (sekä kaviaareja), juustoja, hanhenmaksaa, munia, aladobia, suolakurkkua sekä toki maustettuja ja maustamattomia viinaryppyjä. Ajan tavan mukaisesti tarjolla oli lisäksi ainakin yksi lämmin ruoka. Vuosisadan vaihteen muotiruokia olivat esimerkiksi lihapullat ja anjovislaatikko. Päivällisajat vaihtelivat paikkakunnittain klo 15-18 välillä. (Sillanpää 1999, 47.)

Vuonna 1915 julkaistu käytösopas Seurustelusta ja sen tavoista antaa hyvin yksityiskohtaisen kuvan siitä, kuinka sivistyneistön kuului käyttäytyä ruokapöydässä. Rahvaanomaiset tavat, muun muassa hörppiminen, kuuman ruoan puhaltelu ja lautasliinan tunkeminen kaula-aukkoon katsottiin huonotapaiseksi. Taitettu lautasliina aukaistiin ja aseteltiin syliin. Käytön jälkeen se kotona taiteltiin kokoon ja pujoteltiin joko lautasliinarenkaaseen tai -laukkuun. (von Hertzen 1915, 101-102, 106.)

Pöydän kattamiseen kirja ottaa kantaa seuraavasti:

Pöydän kattaminen riippuu ajan muodista ja vaihtelee siis hyvin usein. Nykyisin asetetaan kaikki aterioidessa tarvittavat hopeaesineet alun pitäen pöydälle, veitset oikealle ja haarukat vasemmalle, lusikat lautasen yläpuolelle siten, että nimipuoli tulee päällepäin. (...) Pöydälle ei jätetä suuria vateja, jälkiruokamaljakoita y. m., jotka ottavat tilaa, vaan koristetaan pöytä runsaasti kukilla, vihreillä köynnöksillä, taidehikkaisiin laskoksiin järjestetyillä nauhoilla y.m.s., kuitenkin niin, ettei koristeista tule epämukavuutta aterioitseville. Lasienkin suhteen ollaan säästäväisempiä kuin ennen. Useimmiten asetetaan jokaista lautasta kohden kolme lasia riviin, korkeammasta matalampaan, vasemmalta oikeaan katsottuna. (von Hertzen 1915, 167.)

Puhtaus oli ensimmäinen ehto kattauksessa, toinen ehto oli symmetrisyys. Pöytäkaluston tuli olla yhtenäinen. Lautaset aseteltiin kahden senttimetrin päähän pöydän reunasta. Aterimet tuli asetella kaikki samalle viivalle yhtä etäälle pöydän reunasta ja toisistaan. Tuoreiden kukkivien kukkien käyttö oli enemmän kuin suotavaa niiden esteettisesti miellyttävän vaikutuksen vuoksi: maljakkoon aseteltu kukkakimppu voidaan huomata monessa tuon ajan kattauskuvassa. 1900-luvun alussa yleistyi myös erikseen katettu kahvipöytä, "seisottava pöytä", johon oli laitettu tarjolle voileipiä, hedelmiä ja makeisia. (von Hertzen 1915, 99-100, 166, 178.)

1800-luvun lopun pöytäkulttuuri oli pöyhkeilevää ja tarjoilut koristeluineen ylenpalttisia. Vaikutteita tuli sekä renessanssista, barokista että keskiajalta. Lautasliinataide kukoisti: kauniisti laskostetut lautasliinat kruunasivat kattauksen. Näyttävyyttä oli pääosassa: itse syötävien ruokien määrä saattoi olla pienehkö koristeiden täyttäessä vadit. Liha tarjottiin pääsääntöisesti mahdollisimman luonnollisesti: jänikset kokonaisina, villisianpää omalla korokkeellaan jne. Jopa lasien jalkoihin ja sämpylöiden ympärille solmittiin silkinauhasta rusetteja. Vuosisadan alussa koreilu sai kuitenkin väistyä: jugendin selkeys ja tarkoituksenmukaisuus ulottui myös ruokapöytään. Tarjoiluastioihin tuli asettaa vain syötäviä asioita hyvän maun mukaisesti tasapainoisesti sommiteltuna. (Kattamusopas 1987.)

Varsinaisen ruokalautasen alle katettiin katelautanen. Katelautasen päällä olevan lautasten väliliinan eli kateliinan tehtävänä oli estää astioiden kolina niitä laskettaessa aluslautaselle. Usein kateliinat olivat ohuita pieniä pitsiliinoja, joko neliskulmaisia tai pyöreitä. (Kattamusopas 1987.) Urajärven kartanon kokoelmissa tällaisia ovat kukin kirjoitetut lautasten väliliinat (KM 86050:1438 5 kpl sekä 9 numeroimatonta liinaa laatikossa HYK 21) ja nyplätyt väliliinat (KM 86050:1439 sekä 6 numeroimatonta liinaa laatikossa HYK21), joista numeroimattomia liinoja on kenties virheellisesti luultu lasinalusiksi. Voi myös olla, että liinoja on käytetty moneen tarkoitukseen, esimerkiksi kynttilänjalan tai lasin alla, tai lautasten välissä.

Käytösoppaan mukaan ”kahvikekkerit” olivat yleisemmät kuin päivällis- tai illalliskutsut, saati sitten tanssiaiset: ne kun tulivat edullisemmaksi järjestää. Urajärveltä onkin säilynyt monta valokuvaa rattoisista kahvihetkestä kartanon puutarhassa tai kuistilla. Kahville voitiin kutsua vaikkapa lähettämällä postitse pienet kutsukortit paria päivää etukäteen. Pienemmillä kahvikekkereillä istuttiin pöydän ympärillä ja juteltiin, tehtiin käsitöitä, soitettiin ja laulettiin. Suuremman seurueen ollessa kyseessä taas kukin etsi oman paikkansa ja kahvi joko tarjoiltiin ympäri huoneita tai ”seisottavasta pöydästä”, jolloin emäntä tarjoili itse. (von Hertzen 1915, 178-180.)

Iltakutsut taas olivat luonteeltaan suurempimuotoiset, joissa pääasia oli, että kokoonnuttiin yhteen pitämään hauskaa. Tarjoilu järjestettiin tuolloin valmiiksi katetulle pöydälle. Teepöytään laitettiin tarjolle voileipiä, hedelmiä ja makeisia. Varsinaisen tarjoilu-pöydän viereen asetettiin astiapöytä, johon käytetyt astiat voitiin koota. Illallisilla tarkoitettiin nimenomaan juhla-ateriaa, joka taas vaati aivan omanlaisensa järjestelyt. (von Hertzen 1915, 178-180.)

1900-luvulla julkaistiin useita kirjasia servettien taittelusta erityisesti Ruotsissa. Tuolloin tavallisin servettikoko on ollut 50 x 50 cm. Monimutkaiset lautasliinataitokset vaativat kuitenkin kovaksi mankeloidun suurikokoisen lautasliinan, noin 70 x 70 cm kokoisen tai jopa 110 x 110 senttimetrin suuruisen. Tavallisesti lautasliinaa käytettiin noin viikon verran, ja aina käytön jälkeen se taiteltiin kokoon ja laitettiin joko servettirenkaaseen tai lautasliinapussiin. Lautasliinarenkaat yleistyivät 1800-luvulla. (Grönholm 2005, 60; Wulfcrona 1997, 18, 38.)

Mathilda Langlet'in Täydellisessä käsikirjassa perheenemännille (osa 1, 1885, 144) esitellään kaksi yleistä 1800-luvun lautasliinataitosta: piispanhiippa ja lilja. Elli von Hertzenin etikettioppassa Seurustelusta ja sen tavoista (1915, 167) mainitaan lautasliinoista vain se, että "lautasliinat ovat nykyään jälleen pieniä eikä niitä siis enää voi taiteellisesti taittaa, kuten ennen". Siispä voisi olla perusteltua käyttää yksinkertaisempaa lautasliinataitosta laitettaessa esille Urajärven kartanon lautasliinoja, vaikka kartanon suuremmista lautasliinoista voisi saada hyvin monimutkaisiakin taitoksia aikaiseksi. Juhlava ruotsalainen hovitaitos oli tuolloin käytössä monissa juhlapöydissä: kyseinen yksinkertaisen arvokas lautasliinataitos periytyy 1700-luvulta (Wulfcrona 1997, 90). 1920- ja 1930-luvuilla taas oli muodikasta kattaa vaaleanvärisiä damastipöytäliinoja sekä normaalia pienempikokoisia hapsullisia lautasliinoja (Grönholm 2005, 57).



Kuva 5: Middagsro. 10 4 94_94. Museovirasto.

Kesällä vietettiin ulkoilmaelämää puistossa ja puutarhassa. Viherkasvit kannettiin kuistille, jonne levitettiin myös verhot tuulen- ja auringon suojaksi, joskus saatettiin kantaa puutarhakalusteet talon eteläpuolelle omenapuiden siimekseen kahvihetkeä varten.
(Rantala 1996.)

4 1800-1900-LUKUJEN TAITTEEN KODINTEKSTIILEISTÄ

1900-luvun alun säätyläiskodissa oli runsain mitoin verhoja, erilaisia liinoja, mattoja, maljakoita, kynttilänjalkoja ja kaikenlaisia pieniä koriste-esineitä. Näin oli myös von Heidemanien kotona. Herkkä ja romanttinen jugend-tyyli näkyi vuosisadan taitteen arkkitehtuurissa ja taidekäsityössä tyylliteltynä ornamentteina, fantasiakuvinoina, maisemina ja viivarytmeinä.

Luonnonkuiduista pellava oli ylivoimaisesti yleisin talous- ja kattaustekstiilien valmistusmateriaali. Pellava korjattiin syksyllä nyhtämällä se juurineen ylös maasta, siitä rohkittiin pois siemenpalot, minkä jälkeen kuidut liotettiin, kuivattiin auringossa ja loukuttettiin, kunnes kuidut irtosivat toisistaan. Tämän jälkeen kuidut häkilöitiin ja valkaistiin lipeällä, kaliumilla tai kalkilla. Pellavasta kudottiin kuidun pituuden ja laadun mukaisesti eri tyyppisiä lankoja: karkeammista ja lyhyemmistä kuiduista valmistettiin *rohdinta*, parhaimmat ja pisimmät kuidut taas kehrättiin sileäksi, kiiltäväksi *aivinalangaksi*. Näistä taas valmistettiin erilaisia kankaita: niistä *piikko* oli karheinta laatua, jota käytettiin muun muassa miesten heinäntekovaatteisiin ja naisten kivijalkapaitoihin; joillakin paikkakunnilla piikolla tosin tarkoitettiin kaksivartista pyyheliina- tai lakanakangasta. (Nisula 1940, 179.) Rakenteeltaan sileämpi kangas puolestaan oli *palttinaa*, josta valmistettiin juhlavampia paitoja ja esiliinoja; hienosta aivinasta taas kehrättiin muun muassa *drelliä* eli kilpikangasta ja *damastia*, yleisimmin yksiväristä kuviollista pomsisidoksellista kangasta (Keski-Suomen Museo 2012).

Kilpikankaiden eli drellien sidoksena käytetään yhdistettyä loimi- ja kudevaltaista pomsia (Pyysalo 1956, 95). Damastit ovat kilpikankaita, joihin kudotaan monimutkaisia aiheita, kuten ruusuja, erilaisia kukkia ja kasveja. Perussidoksiksi käyvät 5-, 6- ja 7-vartiset pomsit: tästä aiheutuu damastin hohtava, elävä pinta. Sitä ei ole oikein mahdollista kutoa tavallisissa kangaspuissa: käsin kudottaessa kuviovarsien nostoa varten tulisi olla erityinen nostolaite tai varsikoneisto. Varsien lasku tapahtuu painojen avulla. (Henriksson 1938, 165.)

Puuvilla eli *pumpuli* alkoi yleistyä myös maaseudulla vuonna 1827 Tampereelle perustetun Finlaysonin puuvillatehtaan myötä. Puuvillaloimilla alettiin kutoa enemmän 1800-luvun lopulla (Keski-Suomen museo 2012): yleistä se kyllä oli jo 1800-luvun puolivälissä alueesta riippuen. Puuvillan tultua edullisemmaksi valmiita lankoja ja kankaita ostet-

tiin enemmän: kehitys tapahtui hyvin nopeasti 1800-luvun puolivälin jälkeen. (Virrankoski 1963, 142.) Finlaysonin tehtaalta Tampereelta saatettiin ostaa kokonainen pakka puuvillakangasta, josta itse ommeltiin lakanat, jotka sitten kirjottiin ja koristeltiin pitsein (Tekstiilejä Tampereelta 2012).

Hampusta eli *liinasta* kudottiin pääasiassa karkeampia kankaita: se oli myös oivallista köysi-, verkko- ja nyörimateriaalia ja paksusta hampukankaasta valmistettiin jyväsäkkejä ja purjeita. Hampusta käytetään nilaosia; viljely ja korjuu olivat kuten pellavalla. Viljely ei kuitenkaan ollut Suomessa niin laajalle levinnyttä kuin pellavan: pääasiassa hampua viljeltiin Kuopion ja Mikkelin seudulla sekä Viipurin ja Vaasan lääneissä. Maan etelä- ja lounaisosissa sitä sen sijaan viljeltiin verrattain vähän eikä sitä niinkään käytetty vaatetuksessa, vaan lähinnä verkoissa. Hampusta voitiin valmistaa monenlaisia kankaita: vasta kudottuna liinakangas on jäykkää ja karkeaa, mutta vanhetessaan niihin tuli kaunis kiilto. Aikalaiskirjoituksista voi ymmärtää, että hienosta hampukuidusta kudotut kiiltävät lakanat olivat suuressa arvossa. (Emäntälehti 04/1903, 4-6; Virrankoski 1963, 129-130.) Köyhemmät emännät saattoivat ommella vähät lakanansa ja pyyhkeensä valkaistusta hampusta kudotuista jyväsäkeistä (Emäntälehti 06/1904, 14).

1.2.1903 ilmestyneestä Emäntälehdestä käy ilmi, että ”liinanen” tarkoittaa hampusta kudottua (Emäntälehti 02/1903, 3). Vahvinta aluetta hampunviljelyssä oli Hämeestä Kaakkois-Häme: Hollolan, Iitin, Padasjoen, Lammin ja Koskin seutu. Padasjoen ja Asikkalan alueet olivat erityisen kuuluisia hampun myynnistään. (Virrankoski 1963, 126.) Kuitenkin jo 1800-luvulla hampun kehruun alamäki alkoi ja 1900-luvun alkupuoliskolla sen käyttö väheni entisestään. Maatalouden kaupallistuessa ja omavaraistalouden jäädessä vähemmälle puuvilla ja synteettiset kuidut syrjäyttivät hampun tekstiiliteollisuudessa helppoutensa vuoksi. Hampu ja pellava kun ovat hankalasti työstettävissä käyttöä varten. (Ihalainen 1993, 4-12.)

Aikalaislähteissä ei vaikuteta puhuvan nokkosen kudonnasta: Emäntälehteenkin siitä on kirjoitettu vuonna 1908 lyhyt artikkeli, joka käsittelee vain terveysvaikutuksia ja ravitsemuskäyttöä. Artikkelitoteaakin tämän hyödyllisen kasvin olevan suotta halveksittu. (Emäntälehti 06/1908, 92.) Ilmeisesti nokkosen käyttöä siis väheksyttiin ja sen asema tekstiilimateriaalina oli vähäinen. Ensimmäisen maailmansodan aikana nokkosen käyttö taas lisääntyi raaka-ainepulan vuoksi.

Villasta valmistettiin erilaisia tarve- ja vaatetuskankaita, muun muassa huopamaiseksi vanutettua *sarkaa*, jota käytettiin erilaisissa vaatteissa ja hienompaa *verkaa*, josta valmistettiin esimerkiksi kirjoituspöydän mattoja ja pukukankaita. Viikkoa ennen villan keritsemistä lampaat pestiin, jotta villat eivät olisi likaisia; sitä aiemmin ei kannattanut pestä, jotta kehrätessä villassa olisi luonnollista rasvaa. Villa kannatti värjätä ennen kehruuta, etenkin jos aikoi valmistaa kovin kierteisiä lankoja. Langat tuli säilyttää rasvaisina ja pestä vasta ennen käyttöä. (Emäntälehti 05/1906, 78.) Vain vauraimmilla oli varaa ylelliseen silkkiin. Yleisiä tuontikankaita olivat satiini, flanelli ja *kalminki* (hieno pomsisidoksinen kangas). Tuolloin oli myös tapana värjätä langat ja kankaat kasvein. (Keski-Suomen museo 2012.)

Kehruutaito kuului naisten puhdetöihin: sitä tehtiin aamuisin ja iltaisin kun muilta töiltä liikenä aikaa. Sitä pidettiin pätevän palvelustyön mittana. Lankaa kehrättiin kotona joko rukilla tai värttinällä: 1900-luvun alussa tavallisimmin rukilla. Urajärven kartanon kokkelmista löytyykin ainakin yksi rukki. Toki kuidut voitiin toimittaa myös kehräämään ja kehruttaa lanka siellä. Kehraajan palkkiot alenivat kuitenkin teollistumisen myötä 1800-luvun loppua kohden niin mataliksi, että ammatista ei ollut elättäjäksi: tekstiilitehtaat painoivat lankojen hintoja niin alas, ettei kehruu ansiotyönä kannattanut. Usein kehrääjät olivatkin kylän vähävaraisia naisia. (Virrankoski 1963, 179.)

Kapiot olivat niitä liinavaatteita, jotka morsian myötäjäisinään vei muuttaessaan uuteen kotiin sulhasen luo. Naimisiin menevän naisen ja hänen kotinsa arvo katsottiin kapioiden lukumäärässä ja laadussa. Aatelistytötkin saivat osoittaa käsityötaitonsa valmistamalla kapiionsa itse. Usein vaikkapa sukulaistädit tai palkatut koruompelijat avustivat urakassa. Kapiota oli tapana säilyttää kapiokirstussa. Tarkoitus oli, että liinavaatteet kestävät läpi elämän: uusia valmistettiin vasta silloin, kun vanhat olivat jo kuluneet käyttökelvottomiksi. (Raussi-Tihula 1999, 24.) Liinavaatteita paikattiin huolellisesti ja kulutettiin loppuun asti: suositeltavinta oli, että paikkaamiseen käytettiin vyyhditettyä liina- eli hamppulankaa, ei rullattua (Emäntälehti 04/1905, 58).

Tyttö alkoi valmistaa kapiotaan noin viidentoista vuoden vanhana ollakseen valmis tulevaisuutta varten. Liinavaatemääriä laskettiin tusinoissa. Pyykin pesu oli hyvin työlästä ja monivaiheista, joten sitä ei pesty kovinkaan usein: suurille liinavaatemäärille oli

siis tarvetta. Vielä 1930-luvulla vaatimattomin kapioarkku sisälsi lakanoita, tyynyliinoja, käsi-, kasvo-, posliini- ja säkkipyyhkeitä tusinan kutakin. Lautasliinoja tuli valmistaa kaksi tusinaa ja neljä pöytäliinaa sai riittä. Arvokkaampiin kapioihin oli erikseen hyvä vielä valmistaa pyyhkeet lasien ja veitsien kuivaamista varten, mankeliliinat, rapuliinat, kylpypyyhkeet ja niin edelleen. (Wiherheimo 1938, 57, 97, 107-108.)

Kirjonnassa kirjontakankaana käytettiin yleensä pellavapalttinaa, tai toisinaan myös hamppu- tai nokkospalttinaa. Aluksi kehrättiin itse kotona pellavalankaa kirjontaa varten, mutta myöhemmin sai ostaa punaista ja valkoista puuvillalankaa. Kirjontamalleja kirjottiin muistinvaraisesti sekä kopioitiin muiden töistä. (Keski-Suomen museo 2012.) Erinäköiset kuviomallit levisivät Suomeen saksalaisten ja ruotsalaisten mallikirjojen kautta. Toki niitä jäljiteltiin myös äitien ja isoäitien kirjontatöistä, kuvakudoksista, ryyjistä ja ostetuista kankaista. (Raussi-Tihula 1999, 82.)

Valkoiset pöytäliinat alkoivat yleistyä vasta 1900-luvun aikana juhlaliinoina kenties sen vuoksi, että niitä oli paljon helpompi pestä kuin värillisiä liinoja. 1800-luvun hyvin yksityiskohtaisen koristeelliset damastiliinat saivat pelkistetyimmän asun 1900-luvun alussa, jolloin niiden kuviointi yksinkertaistui ja selkeytyi. (Grönholm 2005, 55.) Suurempikokoinen *kahviliina* saatettiin ommella lautasliinoista, joiden väliin ommeltiin välipitsejä ja reunapitsi ympärille: tällainen liina voisi olla leikekirjottu, välipitsein paloista yhdistetty KM 86050:2234, jonka voisi levittää aamukahvipöytään. Hienompaan pöytään saatettiin laittaa pieniä, pyöreitä lasibatistille silkkilangoin kirjottuja liinoja. (Holm 1926, 11-12.) Kaitaliinaa voitiin käyttää katetun pöydän päällä pöytäliinan päälle levitettynä erityisesti juhlapäivinä kohottamaan tunnelmaa (Holm 1926, 14), mutta se sopii paremmin suorakulmaisen tai soikean malliseen pöytään kuin pyöreään. Mikäli tällaista kaitaliinaa haluttaisiin käyttää jossain, voitaisiin hyödyntää vaikkapa hyväkuntoista, punaisin ketjupistoin koristeltua ja korko-ommeltua pöytäliinaa KM 86050:2280.

1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alussa kaikenlaiset liinavaatteet sekä myös pöytäliinat ja eritoten lautasliinat oli tapana nimikoida. Yleisimmin ommeltiin ristimä- ja sukunimien alkukirjain. Keittiöpyyhkeet nimikoitiin punaisin ristipistoin; hienommat pyyhkeet taas koristeltiin valkoisin monogrammein laakapistoin. Työlästä korko-ompelua pidettiin arvokkaimpana: sitä käytettiin lakanoihin, tyynyliinoin ja pöytäliinoin. (Wiherheimo 1938, 73.) Nimikirjaimille oli omat paikkansa kussakin tekstiilityypissä: pyyheliinoissa

ne sijoitettiin lyhyemmälle sivulle keskelle, lakanoissa ylhäälle keskelle, lautas- ja nenäliinoissa nurkkaan. Juhlaliinojen suuret monogrammit oli tapana ommella näkyville paikoille: pöytää katettaessa liina sijoitetaan mieluiten siten, että huoneeseen astuva vieras näkee ensimmäiseksi monogrammit. Siispä monogrammi ommeltiin usein tekstiilin kulmaan, keskelle pitkää sivua tai keskelle tekstiiliä. (Raussi-Tihula 1999, 69.) Valkea nimikointi oli 1800-luvulla suosituin, mutta 1800-luvun loppua kohden punainen väri tuli suosituimmaksi (Grönholm 2005, 52).

Jo 1930-luvulla monogrammityyli oli pienentyneet ja yksinkertaistuneet huomattavasti. Enimmät koukerot olivat karsiutuneet pois ja liinavaatteiden määräkin oli supistunut. Käytettiinpä tuolloin myös hyvin yksinkertaisia ja suoraviivaisia, ristipistoin kirjoitettuja nimikirjaimia, jotka saattoivat olla vain sentin mittaisia. (Wiherheimo 1938, 72.)

Aivinaisille kankaille monogrammit kirjottiin usein valkokirjonnalla ja koristeltiin esimerkiksi englanninkirjonnalla. Englanninkirjonnalla tarkoitetaan kirjontatyyppiä, jossa valkealla langalla reunustetaan ympyränmalliset kehät, jotka taas muodostavat erilaisia kuvioita. Kehän keskelle leikataan hyvin terävillä saksilla ristiviilto ja kankaan reunat taivutetaan kääntöpuolelle. Taitteet vahvistetaan tihein punospistoin. Pienenpienet reiät taas tehdään toisesta päästään ohuemmalla luu- tai puupuikolla ja huolitellaan punospistoilla. (Raussi-Tihula 1999, 23, 33.) Monogrammit voitiin kirjoa myös kahdella eri värillä (Raussi-Tihula 1999, 69). Monogrammin yläpuolelle kirjottu kruunu oli merkki aatelissuvusta.

Vuosisadan vaihteen monogrammeissa on usein käytetty varsi- ja laakapistoja hienommissa ja yksityiskohtaisemmissa töissä tai ristipistojä hieman yksinkertaisemmissa töissä (Raussi-Tihula 1999, 45). Monogrammeja onkin Urajärven kartanon tekstiileihin kirjottu sekä valkoisella että punaisella langalla sekä risti-, varsi- että laakapistoin. Mikäli talossa oli suuret määrät lautasliinoja, voitiin ne numeroida huomaamattomalla tavalla: näin ne osattiin ottaa käyttöön säännöllisin väliajoin ja niiden kulumista voitiin seurata. (Grönholm 2005, 52.)

Nimikirjainten ompelua ja omaa kirjontakäsialaa harjoiteltiin keittiöpyyhkeisiin: arkisessa kontekstissa ristipistot olivat sallittuja (Raussi-Tihula 1999, 45). Urajärveltä onkin säilynyt useita tällaisia Lillyn kirjomia keittiöpyyhkeitä: kenties ne ovatkin Lillyn nuo-

ruusaikaisia kirjontatöitä? Vieraspyyhkeet taas olivat mitä parhaimmista materiaaleista valmistetut ja taidokkaimmin kirjoitetut samoin kuin vieraslakanatkin. (Raussi-Tihula 1999, 48.) Esimerkkejä tällaisista pyyhkeistä voisivat olla Lillyn monogrammeilla varustetut upeat, pitkät aivinaiset pyyheliinat (KM 86050:2178-2189).

Urajärven kartanon tekstiilien joukosta löytyneet pelkistetyillä UM-nimikirjaimilla varustetut liinat todennäköisesti ovat 1930-luvulta peräisin: ne rajattiin pois aineistosta ensiksi sen vuoksi, ettei niitä pystytty yhdistämään keneenkään von Heidemanien aikaiseen henkilöön. von Heidemanien aikana monogrammit olivat suurempikokoisia ja näyttävämpiä: Lillyn kirjomat monogrammit olivat tavanomaisesti 2,5-3 sentin suuruisia. UM-monogrammilla nimikoiduissa tekstiileissä kangas on konekudottua, mikä nyt ei sinänsä ole tavatonta, mutta kartanon taloustekstiilien kankaista huomattava osa on käsin kudottuja lukuunottamatta Tampellan valmistamia tekstiilejä sekä damasteja: koneellinen valmistustapa viittaa kuitenkin myöhempään valmistusaikaan. Kirjontalanka on joko sinistä tai keltaista (yhdessä tekstiilissä punaista) ja löyhempää ja paksumpaa muliinilankaa, ei siis ohuempaa ja tiukempikierteisempää punaista tai valkoista pellava- tai helmilankaa, kuten kaikissa muissa nimikoiduissa tekstiileissä. Pistoina ovat ristipistot: 1930-luvulla katsottiin, että ne olivat aivan riittävät nimikointiin, mutta esimerkiksi Lillyn nuoruusaikana ja vielä 1900-luvun alussa ristipistot kelpasivat lähinnä keittiöpyyhkeisiin ja joihinkin yksinkertaisempiin lautasliinoihin. Joka tapauksessa, kyseiset tekstiilit eivät viittaa von Heidemanien elämään millään lailla: tuskinpa Lilly niitä haluaisi kotiinsa esille. Esille tulee asettaa monogrammillisista tekstiileistä ne, joissa on joko Lillyn tai Hugon nimikirjaimet.

Keittiöpyyhkeet tuli ommella kokopellavasta: pellava kuivasi parhaiten eikä nöyhtänyt. Lakanoiin ja tyynyliinoin voi käyttää myös puolipellavaa tai puuvillaa: arvokkaimmat liinavaatteet olivat kuitenkin täyspellavaisia. Eri pyyhkeet tuli nimikoida eri tavoin tai valmistaa eri sidoksiselle kankaalle, etteivät ne olisi menneet sekaisin. (Wiherheimo 1938, 103.)

Nukkuessa suuren tyynyn päällä saatettiin pitää pienempää tyynyä, jota kutsuttiin *korvatyynyksi*. Se saattoi olla todella tärkeä omistajalleen, ja matkoilla sitä voitiin käyttää päivätorkkujen aikana. Usein nämä tyynyt ovat hyvin kauniisti kirjottuja. (Raussi-Tihula 1999, 34.) von Heidemanien kartanon tekstiilikokoelmissa tällaisia saattavat olla kaksi

kohtalaisen pienikokoista tyynyä, joissa toisessa on Lillyn monogrammi (KM 86050:1940) ja toisessa (KM 86050:1941) ei ollut monogrammia lainkaan, ainoastaan leveät pitsireunukset tyynyn keskustassa. Esimerkkejä aikoinaan muodikkaasta suljinnauhojen vekittämismuodista ovat kaksi valkoista palttinaista tyynyliinaa (KM 86050:1900 ja 1934) sekä Lillyn monogrammeilla varustetut koristeelliset pellavatyynyliinat (KM 86050:1928-1929). Kirjottuun yöpaitalaukkuun tai –pussiin viikattiin yöpaita siististi päivän ajaksi. (Raussi-Tihula 1999, 31.) Tällaisia laukkuja on säilynyt Urajärvellä jokunen: yhteen on kirjottu Lillyn monogrammi (KM 86050:1424), yhteen Hugon (KM 86050:1425) ja yhteen teksti ”God Natt” (KM 86050:1426).

Kapioihin tuli ommella paljon erilaisia pyyheliinoja eri tarkoituksia varten: omat pyyhkeet tuli olla posliinien, juomalasien sekä ruokailuvälineiden pyyhkimiseen, astiankuivauskaappeja kun ei vielä ollut. Virttyneitä, pehmeiksi kuluneita pyyheliinoja ei ole heitetty pois: niitä on voinut käyttää vaikka kristallilasien pyyhkimiseen. (Raussi-Tihula 1999, 54.) von Heidemanien teksteistä löytyy runsaasti esimerkkejä heidän aikansa kyökkipyyhkeistä, esimerkiksi 16 kappaletta kärkitoimikassidoksista pyyheliinaa astiakaapin alalaatikosta.

Huoneentaulut kirjottiin usein suorakaiteen malliselle, paksulle, kotikutoiselle joko valkaistulle tai valkaisemattomalle pellavakankaalle, joka reunustettiin erivärisillä kangaskaitaleilla. Useimmiten kirjontakankaat olivat palttinasidoksisia eli kaksivartisia. Ohuelle puuvillalle kirjatut huoneentaulut ovat enimmäkseen peräisin vasta 1930-luvulta: sitä ennen pellava oli merkittävästi yleisempi valmistusmateriaali. Usein reunuksen materiaalina oli puuvillasatiini, mutta myös villaa ja pellavaa käytettiin: joskus reunuksen sijasta on ommeltu taulua kiertävä rivi aitapistoja. Pistot ommeltiin tavallisesti paksuin, kiiltävin, tiukkakierteisin helmilangoin, kirjaimet vahvemalla langalla kuin kuvio. Ristipistot olivat harvinaisia: yleensä käytettiin varsi- ja laakapistoja, mutta toki monia muitakin pistoja: etupistoja, ketjupistoja, jälkipistoja, aitapistoja, pykäpistoja, solmupistoja, sidepistoja, korko- ja häiveompelua jne. Hyvin harvoin huoneentaulut ovat nimikoituja. Huoneentaulujen aiheena olivat tavallisimmin sananlaskut, elämänohjeet tai raamatunlauseet. Palvelusväen huoneiden huoneentauluissa saattoi olla ankariakin sananparsia, jotka osaltaan kielivät karusta todellisuudesta. (Kansanen 1981, 55-61; Raussi-Tihula 1999, 60, 65.)

Urajärven kartanossa on useampi huoneentaulu, joissa on sama suomalainen mietelause ”Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto”, joka vaikutti olevan suosittu vuosisadan alussa. Kartanosta löytyy peräti kolme työtä (KM 86050:172, 610 ja 1419), joissa esiintyy sama mietelause sekä ruotsiksi että suomeksi. Jotakuinkin sanonta tarkoittaa samaa kuin sanonta ”sen säännöillä pelaat, jonka talossa asut”. Sama mietelause löytyy myös Kotitaide-lehden kannesta vuonna 1903.

Pyyheliinapeitteillä voitiin peittää alleen käytössä olevat, kenties likaantuneet kyökkipyyhkeet. Nämä peitteet valmistettiin usein huoneentauluja ohuemmasta kankaasta ja niiden kirjontaankin käytettiin usein ohuempaa lankaa. Puuvilla vaikuttaa olevan pellavaa yleisempi materiaali pyyheliinapeitteissä, mikä toisaalta voi johtua siitä, että pyyheliinapeitteitä valmistettiin pidempään ja puuvilla ehti tulla pellavaa yleisemmäksi. Kirjonnassa käytettiin usein varsipistoja ja punaista kirjontalankaa. Jossain vaiheessa pyyheliinapeitteitä alettiin kuitenkin vastustaa, sillä ne edistivät epähygieenisyyttä. (Kansanen 1981, 56-57.) Urajärven kartanosta löytyy yksi jugendtyyliin kirjottu pellavainen pyyheliinapeite (KM 86050:1421).

Leivinliinoja käytettiin peittämään taikinakulhot ja valmiit leivonnaiset. Ne saatettiin usein valmistaa rohdinpellavasta. Kangaspusseja valmistettiin erilaisille ruoka-aineille ennen muovin tuloa. (Raussi-Tihula 1999, 58.) Etamiini eli löyhästi kudottu harsokangas oli myös tavallinen kirjontakangas (Kansanen 1981, 56). Pyykkikorinkin päälle saatettiin kirjoa erityinen liina, jossa vaikkapa luvattiin emännälle kaunis kiitos hyvin mankeloidusta pyykistä (Kansanen 1981, 53). Neuvokkuudella ei näyttänyt olevan rajaa. Jopa voipaperia voitiin käyttää pesuriepuna: lämpimässä vedessä se pehmeni niin, että tuli miellyttäväksi käyttää, ja kuivuikin nopeammin kuin kankaaiset rievut. (Emäntälehti 03/1905, 45.)

Annikki Nisulan kokoamista kartanonemäntien kertomuksista saa myös käsityksen tekstiilien valmistuksesta ja käsittelystä 1900-luvun alkupuolella. Pellava kehrättiin syksyllä ja talvella: kankaat taas kudottiin kevättalven aikana (Nisula 1940, 164). Rouva Toivonen Rankoon kartanosta Sysmästä muistelee vanhoja aikoja nuoruudessaan Asikkalassa, josta hän kertoi, että siellä päin vanhat mummot kehräsivät värttinällä, mutta nuoremmat eivät osanneet. Noin 8-9-vuotiaina tytöt alkoivat opetella kehruuta ja kankaan kudontaa. (Nisula 1940, 122.)

Liinavaatteita pidettiin ensiluokkaisen hyvässä kunnossa (Nisula 1940, 105). Monissa kartanoissa, esimerkiksi Sysmän Virtaan kartanossa, välipiika kutoi karkeammat kankaat, kuten keittiöpyyhkeet, kotona, ja paremmat kankaat teetätettiin kankurilla. Hartolasta tuotiin kauniita "Hennes Nådin" kudottamia damastiliinoja. (Nisula 1940, 106.) Väen käytössä olleissa talon tarjoamissa lakanoissa oli Sysmän Nordenlundin kartanossa musteella merkatut monogrammit (Nisula 1940, 66). Moni tuona aikana elänyt rouva muistelee, että sukien piti olla mustat ja ne olivat itse neulotut, yleensä kotona kehrätystä tai ostetusta lampaanvillasta (Nisula 1940, 66).

Merkkejä tekstiilien koristelu- ja kirjontaperinteen hiipumisesta oli jo kuitenkin nähtävillä. Ne, joilla vain oli varaa, saattoivat helposti ostaa valmiita kankaita ja lankoja. Naisasianainen Fanny Hult paheksui mielipidekirjoituksessaan vuonna 1908 ylenpalttista koristelua ja turhien korutavaroiden valmistusta, sekä pohti, eikö nuorilla naisilla ollut parempaakaan tekemistä kuin tuhlata elämänsä koruompeluun (Hult 1908, 19-20). Kankaankudontataidon hiipumista voidaan aistia Emäntälehdessä vuoden 1911 kirjoituksesta *Martta-työn järjestäminen*. Siinä todetaan yksiselitteisesti: *"Ennen viljeltiin enemmän pellavia ja liinoja itse ja kudottiin niistä kankaita. Nyt ostetaan valmista vaatetta ja kysyy se rahaa."* Samassa kirjoituksessa todetaan myös pellavien maahan tuonnin lisääntyneen ja ollaan aidosti huolissaan emäntien käsityötaitojen puutteellisuudesta. (Emäntälehti 03/1911, 37-40.)

Myös Käsiteollisuus-lehteen kirjoittaneen nimimerkki "Annan" mielipide kuvastaa surua käsityötaidon ja hyvän maun alennustilasta:

Käydessämme myyjäisissä hyväntekeväisyystarkoituksia varten, näkee tavallisesti suurimmaksi osaksi sellaisia töitä, joista voi saada ihan pahan mielen, kun ajattelee, miten paljon aikaa niihin on pantu ja miten vähän todellista hyötyä ja iloa niistä on. Siellä näkee kaikenlaisia virkkaustöitä, joitten nimityksiäkään ei kaikkia tiedä: antimakasseja, lamppumattoja, lampunpeitteitä, tyynynpäällisiä y.m. Näemme siellä kehyksiä korkkikoristeineen, samettisia kehyksiä, pitsireunaisia pieniä mattoja jos jonkinlaisia vähän aikaa käytännössä oltuaan eivät ole muuta kuin pölynpesiä, joiden kaikkien siistinä pitämiseen tarvittaisiin aivan erityinen henkilö kodissa... (Käsiteollisuus 1909.)

Voidaan siis nähdä eräänlainen sukupolvenvaihdos käsitöiden tekemisessä ja niiden koristelussa. Ylenpalttisista koristeluista ja kertaustyyleistä siirryttiin kohti tarkoituksenmukaista jugendia ja siitä eteenpäin kohti modernismia: koristelutyylit pelkistyivät

ja ylipäänsä valmistettiin käytännöllisiä tekstiilejä. Käsityön koneellistumisen myötä käsityötaito heikkeni: oli aivan liian helppoa ostaa kankaita kuin kutoa tai koristella niitä itse. Köyhemmillä kansanluokilla taas ei ollut välttämättä varaa ostokankaisiin, muttei kyllä koristeluunkaan. Raaka-aineet kokivat myös hiljaisen renessanssin: hankalasti työstettävät hamppu ja pellava syrjäytyivät ja niitä tuli korvaamaan koneiden kehittymisen myötä edullisemmaksi tullut puuvilla sekä myöhemmin tekokuidut.

4.1 Jugend ja Arts and Crafts –liike



Kuva 6. Päärakennus, sali. Kuvannut J.W. Burgman, Heinola 2.8.1911. 10 4 94_38. Museovirasto.

William Morrisin ja hänen luotsaamansa Arts and Crafts -liikkeen käsityön ihannointi tuli tunnetuksi myös Suomessa 1890-luvun kuluessa. Käsityön ideologisen perustan kehittymiseen voidaan nähdä vaikuttaneen kolme seikkaa: koristetaide, kansanomaisuus ja työn politiikka. 1800-luvun loppupuolella koristetaiteen asema muuttui taiteen alalla: kuvanveisto ja maalaus pyrittiin erottamaan omiksi taiteenlajeikseen koristetaiteesta ja arkkitehtuurista. Taiteesta oli tultava osa elämää työn tekemisen tapahtumakulun kautta: uuden käsityön tehtävänä oli tuottaa taide-esineitä yhteiskunnan kaunistamiseksi.

Taiteen ja käsityön symbioosia pidettiin ihanteena. Teollistumista pidettiin käsityötaitoa rapauttavana tekijänä, sillä sen myötä käsityöt siirtyivät kotoa tuotantolaitoksiin. (Pie-sanen 2010, 30; Salo-Mattila 2000, 7-10.) Arts and Crafts -liike toimi näin uuden tai-teen, art nouveau:n eli jugendin (”nuoruus”) kehityksen erittäin suurena myötävaikutta-jana. Myös karelianistinen tyyli 1800-luvun lopulla pohjusti tietä jugendille. (Hämäläi-nen 2010, 7.)

Jugendtyyliä voidaan kuvailla sanoin pelkistynyt, tarkoituksenmukainen ja hillitty. Toi-saalta jugend oli kuitenkin tyylinä luonnollinen, raikas, kekseliäs ja jopa leikittelevä. Sen muotokieli pohjasi kasvi aiheisiin ja epäsymmetrisiin malleihin: hämähäkinseiteistä paraabeleihin. Jugendajalla taideteollisuudessa kiinnitettiin erityishuomiota työn laa-dukkuuteen ja perinteisiin käsityömenetelmiin. Jugend esiintyi tekstiilien lisäksi myös koko esinekulttuurissa ja rakennustaiteessa: se mursi täydellisesti vanhat, raskaat muodot selkeyttäen ja raikastaen koko kauno- ja käyttötaiteen kentän. (Hämäläinen 2010, 6.) Liikkeen vaikutus oli huikea: se nosti koko taideteollisuuden arvostusta ja kiinnitti fokuksen työn laadukkuuteen massatuotannon sijasta (Hämäläinen 2010, 15).

Suomessa jugendin intensiivisin vaihe oli 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ja sen aika kesti vuoden 1925 Pariisin taideteollisuusnäyttelyyn saakka. Ajan ideaaleihin ja henkeen kuuluivat käsityöläisten ja taiteilijoiden perustamat työpajayhteisöt, jotka tuot-tivat käsityötaitetta ihmisten iloksi. (Hämäläinen 2010, 15.) Jugend tavallaan tasoitti polkua myöhemmin vallinneelle modernismille. (Hämäläinen 2010, 6.)

Jostakin syystä itse William Morris ei kuitenkaan pitänyt kirjontaa taidemuotona, vaikka hänen taideteollisuusyrityksessään oli kirjontapuoli: naiset sen sijaan pyrkivät ilmaise-maan taiteellista luovuuttaan nimenomaan kirjonnän kautta. Voisivatko tähän liittyä taidekäsityön perinteiset sukupuoliroolit: esimerkiksi kuvakudoksia kutoivat hänen yri-tyksessään miehet, eivät naiset. Taideompelu osoittautui monelle naiselle kannattamat-tomaksi ammatiksi 1800-luvun lopulla. (Salo-Mattila 2000, 9-11.)

4.2 1800-1900-lukujen taitteen käsitöihin liittyvä liikehdintä

Käsitöiden tekeminen oli vielä 1900-luvun alussa hyvin arkinen asia eikä helposti ajatel-la, että käsitöihin voisi liittyä jotain poliittista aktiivisuutta. 1800- ja 1900-lukujen tait-teessa oli kuitenkin paljon käsitöihin liittyvää liikehdintää: silloin perustettiin useita käsi-

ja kotiteollisuusyhdistyksiä ja julkaistiin alan lehtiä. Vuosisatojen taitteessa Suomessa useampi aktiivinen nainen toimi käsityötaidon ja tekstiilikäsityön opetuksen kehittämisen puolesta vaikuttaen työllään käsityön arvostuksen nousuun: heitä olivat muun muassa Helsingin ruotsalaisen tyttökoulun johtajatar Elisabeth Blomqvist (1827-1901), vaasalainen maalarin Fanny Churberg (1845-1892) ja taidemaalari Helena Westermarck (1857-1938). Erityisesti Fanny Churbergin luotsaama Suomen Käsityön Ystävät vaikutti Suomen kansallisen tyylin kehitykseen ja nousuun osaksi taideteollisuutta. (Salo-Mattila 2000, 56-62, 69, 77-88.) Käsitöistä ei äkkiseltään tule mieleen politiikka, mutta toisaalta - ottihan madame Pompadourkin vastaan valtionpäämiehiä koruompeluksensa ääressä. Uuden aikakauden naiset puivat ties kuinka tulenarkoja asioita yhteisillä kahvihetkillään – kirjontatyö sylissä.

Suomessa 1800-luvun puolivälin paikkeilla valmistettiin suurin osa arjen hyödykkeistä kotosalla käsin: kotitarvetuotannon harjoittajia ei oikeastaan edes pidetty käsityöläisinä (*hantverkare*), vaan heidän valmistamansa työt eroteltiin arvossa pidetystä käsityöstä käsitteellä *slöjd*. Tämä käsite pitää sisällään kehruun, kudonnan, kirjonnan ja kudonnan (*fruntimmers slöjder*). Naiset oppivat pääsääntöisesti käsityötaidon kotoa: yhteiskuntaluokkaan katsomatta jokaisen naisen edellytettiin osaavan tehdä käsitöitä, joita harjoitettiin jo hyvin varhaisesta iästä lähtien. Säätyläis- ja porvariskoteihin voitiin myös palkata kotiopettajattaria opettamaan muun muassa ompelua. Vasta 1830-luvulla Helsingissä tytöille alettiin opettaa käsitöitä koulussa. Käsitöille oli saatettu omistaa jopa kolmannes oppitunneista valtiollisissa tyttökouluissa. Vuonna 1857 Uno Cygnaeus (1810-1888) esitti, että käsityönopetus sisällytettäisiin kansakoulun opettajaseminaariin. (Salo-Mattila 2000, 17.)

Vuonna 1874 avattiin Taideteollisuusmuseo, jonka tarkoituksena oli paitsi edistää ja kehittää käsityöalan koulutusta, kouluttaa silloisen Veistokoulun opiskelijoiden kauneudentajua sekä myös esitellä taidekäsityötä yleisölle. Seuraavan vuosikymmenen aikana opetusta uudistettiin siten, että ohjelmaan sisällytettiin teknistä koulutusta ja myöhemmin koulusta tuli Taideteollisuuskeskuskoulu (myöhempi Taideteollinen oppilaitos sekä Taideteollinen korkeakoulu), jossa oli erillinen koulutus piirustuksenopettajille. Taidepiireissä yritys taiteen ja käsityön yhdistämisestä herätti luonnollisesti epäilyjä. Kuitenkin vuonna 1887 Rautatien torille valmistuneesta Ateneumista tuli paitsi arvostettu taidemuseo myös kahden keskeisen taidealan oppilaitoksen päämaja: sen tiloihin

muutti Taideteollisuuskeskuskoulun lisäksi Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulu (myöhempi Suomen Taideakatemia koulu ja Kuvataideakatemia). (Salo-Mattila 2000, 40-41; Wikipedia 2012 a.)

Helsinkiin päätettiin perustaa käsityökoulu vuonna 1873: pitkällisten neuvotteluiden jälkeen vuonna 1901 päätettiin ottaa kudonta ja taideompelu omiksi ammattioppiaineiksi Veistokoulun jatkajan Taideteollisuuskeskuskoulun alaisuuteen. Tämä suunnitelma toteutui kuitenkin vasta vuonna 1926, ja tekstiiliosasto aloitti toimintansa vuonna 1929. (Salo-Mattila 2000, 47, 53-54.)

Perinteisten suomalaisten käsityömallien keruu oli pinnalla 1800-luvun lopulla; tässä on nähtävissä voimakas kytkös suomalaisen kansallistunnon voimistumiseen. Suomen Käsityön Ystävät syntyi Fanny Churbergin vuonna 1879 kirjoittaman vetoomuksen pohjalta: hän kehotti kaikkia Suomen naisia keräämään kansanomaisia käsitöitä sekä kierrättämään niiden malleja omissa käsitöissään. Pian vetoomuksen jälkeen Suomen Käsityön Ystävät aloitti toimintansa perustajinaan useampi helsinkiläinen säätyläinen. 1880-1990-lukujen kaupunkilaiskodit oli tungettu täyteen koristeellisia mattoja, silkki- ja samettiverhoituja huonekaluja ja erilaisia koruommeltuja tekstiilejä, kuten sohvatyynyjä ja verhoja: on siis hyvin ymmärrettävää, että uutta tyyliä lähdettiin etsimään maakuntien selkeistä, pelkistetyistä kuvioaiheista. Tavoitteena oli nostattaa kansallista itsetuntoa muodostamalla oma suomalainen tyyli ja tässä tavoitteessa onnistuttiin: Käsityön Ystävien ahkeran keruutyön ansiosta muodostui kansanmalleihin pohjaava niin sanottu kalevalainen ornamenttiikka, joka oli erityisesti 1880-1890-lukujen aikana suomalaisena edustustyylinä tyypillinen. Jugend mullisti kauneushanteet 1900-luvun alussa, jolloin kyllästyttiin 1800-luvun vanhojen suomalaisten tyylien kopiointiin. (Salo-Mattila 2000, 47, 75-88; Sata vuotta 1979, 5-6, 11.)

Suomen Käsityön Ystävät ammensivat mallejaan Suomen kansanomaisten tekstiilien lisäksi tunnettujen taiteilijoiden ideoista. Heidän tunnetuimpia 1900-luvun alun suunnittelijoitaan olivat Väinö Blomstedt (1900-1903), Lina Palmgren (1901-1917), Maria Schwartzberg (1902-1917) ja Ingegerd Eklund (1911-1917). Lisäksi heille suunnittelivat kansallisromanttisia ja jugend-henkisiä malleja lukuisat muut taiteilijat ja käsityöihmiset, kuten Thyra Backman, Ellinor Ivalo, Emma Salzman, Ilona Jalava sekä Eva ja

Louis Sparre. Jopa Akseli Gallen-Kallela, Armas Lindgren ja Helene Schjerfbeck piirsivät heille malleja. (Sata vuotta 1979, 39.)

Sivistyneistön naisten perustama Marttayhdistys aloitti toimintansa vuonna 1899 vasta-toimena Helmikuun manifestin venäläistämispoliitikalle: tarkoituksena oli saada aktivoitua ”alemmman kansanluokan naiset” toimintaan. Järjestö piti kotia yhteiskunnan perusyksikkönä, josta opittiin kaikki yhteiskunnan toimintatavat ja rakenteet aikuisuutta varten: Marttojen aktiivisuus ei kuitenkaan rajoittunut vain kotiin vaan pyrkimys oli kohti yhteiskunnallistavaa toimintaa. Käsitöiden opettaminen kuului Marttojen toimintaan alusta pitäen samoin kuin muiden kotitaloustaitojen harjaannuttaminen. (Ollila 1993, 19-20, 25, 28, 30-31.) Marttojen vuodesta 1902 julkaisemassa Emäntälehdessä (ruotsiksi Husmodern) pyrittiin paitsi sivistämään ja opettamaan hyveellisiä arvoja, myös antamaan hyvin käytännöllisiä talousneuvoja kotitaloustöiden hoitoon.

Suomen Yleinen Kotiteollisuusyhdistys perustettiin vuonna 1888 Porvoossa, joka pysyi-kin yhdistyksen keskuspaikkana. Vuonna 1906 pidetyn toisen Yleisen Kotiteollisuusharjottajain ja -harrastajain kokouksen yhteydessä käsityönopettajat kokoontuivat ensimmäistä kertaa yhteen ja tästä syntyikin Käsityöopettajien liitto. Kotiteollisuusyhdistyksen konsulentit antoivat käsityönopetusta aikuisille eri puolilla Suomea: nuorisoa kouluttivat taas kansakoulun- ja käsityönopettajat. (Kansanen 1981, 33.) Edistyksellisen Fredrika Wetterhoffin Hämeenlinnaan vuonna 1885 perustamassa talous-, ompelu- ja käsityökoulussa oli tarkoitus opettaa nuorille tytöille tarpeellisia käsityötaitoja. (Wetterhoff 1985, 12.)

4.3 1800-1900-lukujen vaihteen pellavankudonnasta Suomessa

Käsiteltäessä pellavankudontaa 1800-1900-lukujen taitteessa on katsottava pari vuosisataa taaksepäin, jotta ymmärrettäisiin alan kehitystä parhaiten. Suomessa pellavankudonta kehittyi 1600-luvulla nimenomaan Turussa: silloin kaupungissa eli noin 30 enimmäkseen palttinaa kutovaa mestaria. 1600-luvun lopussa syntyi pitäjänkäsityöläislaitos: tuolloin niin sanotusti ”luvallisia käsityöläisiä” olivat suutarit, sepät ja räätälit, mutta kankurit saivat luvan toimia pitäjänkankureina vasta vuonna 1752. Enimmäkseen kankurit kuuluivat tuolloin kartanoiden alustalaisiin. Käsityöläiset olivat tilattomia, jotka maksoivat veroa työstään. Töitä he saivat tehdä vain pitäjänsä asukkaille ovelta ovelle kiertäen: usein työt olivat tilausluonteisia, ja ne hyvitettiin rahalla tai tavaralla. Käsitöitä

ei saanut tehdä niin paljoa, että niitä olisi ollut varastoksi asti. Käsityöläiset muuttivat lähinnä lähipitäjästä toiseen: suuremmat mestarit saattoivat muuttaa pidempiä matkoja. Ainakin kutojat harvemmin asuivat samalla alueella kymmentä vuotta enempää. 1700-luvulle tultaessa useassa kaupungissa oli ammattikutojia ja Hämeenlinnan pellavamanufaktuuri aloitti toimintansa 1763. Myös Porvoo oli tuolloin huomattava kutomo-kaupunki. (Grönholm 2005, 51; Ripatti 1985, 31, 37.)

Kirkonkirjoissa 1700-luvulla kutojat olivat tavallisimmin merkitty kirjonkirjoihin jonkun kartanon tai ison talon torpan alle, joskus myös mäkitupaan - ei kuitenkaan palveluväen luetteloon. Tämä kertoisi heidän olleen itsellisiä. Harvemmin he vaurastuivat työllään, vaan elivät todennäköisimmin jonkinlaisessa omavaraistaloudessa tehden myös käsitöitä. 1800-luvulla heidät on voitu merkitä muiden käsityöläisten kanssa samalle sivulle. Kartanoiden kankurit pysyivät usein pidempään paikallaan: joskin he saattoivat käydä myös muissa kartanoissa tekemässä töitä. Naiskankurit oli saatettu myös merkitä piioiksi kirkonkirjoihin. (Ripatti 1985, 38-39.)

Pellavakudonnoisista kalleimpia olivat damastit, sen jälkeen damastidrellit ja halvimpia pelkät drellit. Halvempaa kilpikangasta oli niin sanottu ohranpäinen. Maaseudulla kudottiin pääsääntöisesti erilaisia kilpikankaita, jopa 24-vartisia: damastipuita kun ei ollut kutojilla. Enimmäkseen kutojat valmistivatkin palttinaa, peitekankaita, ryijyjä ja joitakin pukukankaita. Kutomistaidon siirtyessä 1800-luvun aikana talonpoikaisväestöön kuului, ammattikunnasta riippumattomalle kansanosalle lisääntyi 8-vartisten ruutukuvioiden määrä, vaikka hankalampiakin malleja osattiin kutoa. (Ripatti 1985, 35, 75.)

Taito kutoa kilpikankaita vaikuttaa kansanomaistuneen eteläisessä Hämeessä 1700-1800-luvun taitteessa: samaan aikaan tämän tyyppiset pellavakankaat levisivät myös talonpoikaisväestön omistukseen. Korkeatasoisen kutomataidon leviäminen Hämeessä voidaan yhdistää Hämeenlinnan pellavakankureihin: heiltä kun lähti rippikirjojen mukaan kudontataidon oppineita kisällejä maaseudulle. Hämeenlinnan pellavatehtaalla oli varmasti oma osuutensa kudontataidon kehityksessä: sen lakkautettua toimintansa ainakin Etelä-Hämeen pitäjiin saatiin kudonnan ammattilaisia. Länsi-Suomen alueella ammattikutojat olivat tavallinen ilmiö maaseudulla vielä 1800-luvun lopulle saakka, ja vielä 1900-luvun alussa oli kiertäviä kutojia. Viimeisimmät maininnat ammattikankureista löytyy 1800-1900-lukujen vaihteesta. (Ripatti 1985, 32, 49-50, 76.)

1700-luvun loppupuolen perukirjoissa mainitaan damastidrellipöytäliinoja ja -lautasliinoja, usein suuriakin määriä. Myös drellimalleja mainitaan: neilikka, ruusu, apila, ruutu, ristiruutu, puutarha, arpakuutio, lautapeli, ikkuna, keppi, ketju, peili, Daavidin harppu, dukaatti, tähti, Lissabonin tähti, ritarintähti, sitruuna, kulkuri jne. Mallit ovat kansainvälisiä ja joidenkin kankureiden mallikirjoihin on niitä jäljennettyinä. (Grönholm 2005, 51.)

1800-luvun alkupuolella tuli Ruotsissa tehtailija J. E. Ekenmarkin ansiosta tunnetuksi yksinkertaistettu damastinkudontamenetelmä. Uusi tekniikka kulkeutui 1830-luvulla Turkuun kehruuskoulun opettaja Christina Bromanin toimesta. Damastin kudonnassa tapahtui tällöin jonkinlainen sukupuolenvaihdos: aiemmin kankurit olivat olleet miehiä, mutta nyt myös naiset opettelivat damastin kudontaa. Kudontamallit olivat yleiseurooppalaisia ja niitä kopioitiin muun muassa Ekenmarkin mallikirjoista: kruunuja, tähtiä, ristejä, vaahteran- ja tammenlehtiaiheita, kukkakoreja ja tyyliteltyjä yksittäisiä kukkia. Vielä 1800-luvun alussa maaseutujen kansannaiset harjoittivat ammattimaista kilpikankaiden kudontaa ja säätyläisnaiset mielellään sitä harrastivat. Suomeen tuotiin kyllä ulkomailta pellavaliinoja, mutta niiden jäljittäminen voi olla hyvin hankalaa: tehtaas kun eivät usein merkinneet tuotteitansa. (Grönholm 2005, 51-52.)

Pellavan kutominen oli kuitenkin kuulunut perinteisesti rahvaan töihin. (Leppä 2000, 1.) Sen sijaan työväellä ei kirjonnalle välttämättä jäänyt aikaa, minkä vuoksi kirjonta leimautui ylempisäätyisten käsityömuodoksi. Usean maaseudulla toimineen kankurin perukirjoitusta ei ole löytynyt, mikä voisi kieliä heidän kuuluneen varattomaan kansanosaan. Käsityöläisillä oli kuitenkin suuri omanarvontunto, ja heitä arvostettiin yhteisön jäsenenä. (Ripatti 1985, 31, 38.)

Teollisuuden koneistumisen myötä myös tekstiiliteollisuus alkoi siirtyä käsityöstä koneella suoritettavaksi: esimerkiksi Finlaysonin puuvillatehdas perustettiin Tampereella 1828. 1800-luvun jälkipuoliskon kasvanut aineellinen hyvinvointi kasvatti myös koristeellisten damastisidoksisten pöytätekstiilien kulutuksen tarvetta. Pellavakankaiden teollinen valmistus oli kuitenkin jäänyt paitsioon, kunnes kysyntään vastasi vuonna 1856 perustettu Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Oy (myöhempi Tampella, jota käytettiin myös tuotenimenä), joka alkoi valmistaa 1890-luvulla pellavadamastia. Hämä-

läistä pellavanviljelyä kannustettiin raaka-aineiden helppoa saatavuutta silmälläpitäen. Myös aikalaislähteistä voidaan päätellä Hämeen olleen merkittävä alue pellavantuotannossa. Vuosisadan alussa jopa 70 % tuotannosta vietiin Venäjälle. Tehtaasta tuli kuitenkin lopulta niin suuri, että raaka-aineen loppuessa pellavaa jouduttiinkin tuomaan Venäjältä. (Emäntälehti 03/1903, 5; Grönholm 2005, 52; Leppä 2000, 1-2.)

Tampereen pellavatehtaalta saattoi ostaa erilaatuisia ja paksuisia pellava- ja hamppulankoja jo 1800-1900-lukujen taitteessa, samoin kuin valmista palttinaa ja kalanpyydyslankoja. Pöytäliinoja sai sekä damastisia että drellisiä pöytäliinoja useampaa eri laatua: Extra F, Extra A ja Extra B (damastit) sekä A, B ja C (drellit). Vuonna 1898 maksoi hienointa laatua (Extra F) oleva 185 x 185 cm suuruinen damastipöytäliina 16 markkaa ja pidempi 185 x 360 cm 32 markkaa. Parhaimman laatuiset drelliliinat olisivat olleet 7 markkaa sekä 14 markkaa 50 penniä. Saipa pöytäliinakangasta ostaa kokonaisen 36 metrin mittaisen pakankin: 185 sentin levyinen pakka Extra B-laatuista damastia maksoi 250 markkaa, drellinen A-laatuinen taas 160 markkaa. Lautasliinoja myytiin tusinoitain: 70 x 70 cm Extra A -damastilaatu oli 22 markkaa tusinalta. Niitä saattoi ostaa myös eri värisiä. Kahviliinat olivat kooltaan joko 120 x 120 tai 120 x 185 cm. Tarjotinliinat taas olivat 85 x 70 tai 40 x 60 cm suuruisia, soikeat noin 35 x 50 cm. (Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiö 1898, 7-9.)

1900-luvun alussa yhtiö alkoi tuottaa modernimpia malleja ja tunnetuilta taitelijoilta tilattiin pöytäliinamalleja. Niistä osa oli klassisempia, osa oli johdettu vanhemmista kilpikangasmalleista ja osa taas oli enemmän jugendtyylisiä, kuten ajan henkeen kuului. Tampellan tunnettuja suunnittelijoita olivat mm. Siri Brunou, jonka Rokokoo- ja Iris-mallit olivat tuotannossa 1970-luvulle asti. Taitavana kirjansitojana tunnetuksi tullut Eva Mannerheim Sparre oli myös tuottelias tekstiilisuunnittelija: hänen suunnittelemiin malleja olivat Epilobium (Horsma, tuotannossa 1901-1905), mallit 265 ja 266, Anemone (Vuokko) ja Trianon (tuotannossa vuoteen 1962 asti). Louis Sparre puolestaan suunnitteli mallin 187 sekä Aamiaisliinan, jota valmistettiin 1930-luvulle saakka. Aili Ranckenin malleja olivat Verenpisara (1924-1958), Kämmekekä (1907-1941) sekä Empire (1907-1964). Pöytäliinoja oli paljon erikokoisia: suurimmat saattoivat peittää pitkänkin ruokapöydän. Tampella valmisti pöytäliinojen lisäksi toki myös lautasliinoja: aluksi ne olivat kooltaan suurempia, noin 68 x 68 cm tai 58 x 58 cm, tai mallista riippu-

en 60 x 60 tai 50 x 50 cm. Pienimmät olivat kooltaan 48 x 48 cm. (Grönholm 2005, 52, 55.)

5 TEKSTIILIT URAJÄRVEN KARTANOSSA

Urajärven kartanon tekstiilikokoelmat ovat varsin laajat ja käsittävät tekstiilejä paitsi eri materiaaleista valmistettuina, myös eri maista tuotuja tekstiilejä. On syytä olettaa, että merkittävän osan kartanon tekstiileistä on Lilly von Heideman kirjojen koristellut: tähän viittaavat monogrammit sekä valokuvat Lilly von Heidemanista. Kartanosta löytyy sekä tehdasvalmisteisia konekudottuja kankaita että käsinkudottuja kankaita. Kartanoon on tuotu sisustustekstiilejä Egyptistä saakka, pöytäliinoja on hankittu Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuudelta ja kartanon kankuri on kutonut upeita pellavaisia drellikankaita.

Selvitettäessä sitä, mitkä olivat Urajärven kartanon von Heidemanien aikaisia tekstiilejä, on käytetty vanhoja perukirjoja ja inventaarioluetteloita lähteinä. Itse asiassa, suoranaisia tietoja tekstiileistä ei löydy juuri muualta: päivä- ja muistikirjamerkinnot ovat hyvin satunnaisia eivätkä usein lainkaan yhdistettävissä johonkin tiettyyn tekstiiliin. Valokuvissa voidaan nähdä kyllä erilaisia tekstiilejä, mutta niitä ei aina kuvalaadun epätarkkuuden vuoksi kyetä identifioimaan joksikin tietyksi tekstiiliksi. Perukirjoista ja inventaarioluetteloista löytyy vaihtelevantasoisia tietoja tekstiileistä, välillä tarkempia tietoja sidoksista ja kuvioinneista, välillä taas mainintoja kuitumateriaaleista.

Tekstiilien ajoitus on monitahoista: tarkka ajoitus ei välttämättä ole mahdollista, ellei tekstiiliin ole merkitty vuosilukua. Ajoituksessa pääasiallisina lähteinä ovat erityisesti Lilly von Heidemanin perukirja, vuoden 1917 inventaarioluettelo mutta myös myöhemmät inventaarioluettelot. Tekstiilin kuluneisuusaste indikoi usein sitä, miten paljon tekstiiliä on käytetty, mutta se voi ilmaista myös vähää käyttöä ja toisaalta siitä voidaan saada viitteitä iästä. Kuluneisuus korreloi myös käyttökontekstin kanssa.

Esimerkiksi monet keittiöpyyhkeistä voisivat todennäköisesti olla kuluneisuudestaan päätellen jo Lillyn kapiokseen valmistamia. Kirjontalankana on käytetty ohutta, punaista pellavaa, josta on hieman haalistunut väri: joistakin pyyhkeistä koko lanka on melkein kulunut irti. Valkoiset, pitkät valkokirjutut pyyheliinat (KM 86050:2178-2189) ovat todennäköisesti olleet vieraspyyhkeinä: hienoudessaan ja hyväkuntoisuudessaan ne hohtavat edelleen kuin uudet. Joidenkin tekstiilien kohdalla ajoitus muodostui hieman

ongelmalliseksi: näitä olivat esimerkiksi patalaput (KM 86050:2260-2264). Osa lautasliinapusseista vaikuttaisi koristelutyylinsä perusteella olevan myöhäisempiä, noin 1930-luvulta. Ne lautasliinapussit, joista varmuudella voidaan ajatella, että ne eivät kuulu von Heidemanien aikaan, on rajattu pois. Vuosisadan alun patalapuista löytyi olemattoman vähän tietoa, samoin kuin lautasliinapusseista.

Monogrammityyleistä voidaan yrittää päätellä tekstiilin ikää, mutta niiden ajoitus ei ole absoluuttisen tarkkaa. 1920- ja 1930-luvuilla monogrammit pienenivät ja yksinkertaistuivat huomattavasti von Heidemanien aikaisista nimikoinneista. Jugendin ajalla oli monogrammeissakin havaittavissa ajalle tyypillistä tyyllittelyä ja muutokieltä. 1800-luvulla monogrammit olivat 1900-luvun monogrammeja suurempia ja monimutkaisempia kuvioinneiltaan. Esimerkiksi koukeroisemmat Lillyn kirjomat kruunulliset monogrammit ristitoimikaspyyhkeissä (KM 86050:1942-1956, 2141-2144 ja 2285) voisivat olla 1800-luvun puolelta. Nämä pyyhkeet voisivat taas kuluneisuutensa mutta myös koristelutyylinsä puolesta kuvitella olleen Lillyn ja Hugon huoneissa käytössä. Myös tekstiilin kuluneisuus ja monogrammin haalistuneisuus näin hienosti koristellussa pyyhkeessä viittaisi siihen.

Tampellan pöytäliinoja voitiin tunnistaa hintaluetteloista ja joistakin liinoista löytyvistä sarjanumeroista. Monia pöytäliinoja on valmistettu vuosikymmeniä sen jälkeen, kun Lilly ja Hugo kuolivat, mutta kartanosta löytyneet liinat ovat ainakin heidän aikaisiaan. Osa damastipöytäliinoista olisi voinut kenties olla Tampellan, mutta koska niissä ei ole sarjanumeroita eikä niitä ei löydetty hintaluetteloista, joihin ei aina merkitty kaikkia myytäviä tai myytyjä liinoja, jäivät ne arvoitukseksi.

von Heidemanien aikaan synteettiset ja keinokuidut eivät oikeastaan olleet vielä lyöneet itseään läpi. Vuonna 1892 kehiteltyä viskoosia alkoi kyllä tulla markkinoille noin vuoden 1910 tienoilla, mutta von Heidemanien liinavaatekaappiin se ei sentään eksynyt (Boncamper 1999, 213). Pellavaa kasvatettiin kotitorpissa, villaa sai kotoa lampaista tai ostamalla ja puuvillaa pääasiassa ostettiin sekä saatettiin kehrätä itse. Myös hamppua viljeltiin Asikkalassa. Nokkosen kehruuta eivät aikalaislähteet enää oikeastaan mainitse.

Lilly von Heidemanin kuoltua vuonna 1917 mainitaan hänen perukirjassaan häneltä jääneen seuraavia liinavaatteita:

8 paria liinasta lakanaa
 6 " pumpulista "
 2 " puoliliinasta "
 8 " pumpulista "
 37 kpl tyynyvaarua
 7 tusinaa pyyheliinoja
 33 kpl kyökipyyhkeitä
 18 " pöytäliinoja
 14 tusinaa pöytäliinoja
 14 tusinaa ruokaliinoja
 15½ tusinaa kahvi ym. liinoja

(Perukirja 1918.)

Perukirjoissa mainitaan salin tekstiileistä 2 sohvatyynyä, 4 paria oviverhoja sekä 4 paria uutimia, vierashuoneesta 2 paria uutimia, punaisesta vinttikammarista 1 matto, Lillyn huoneesta 2 kierrekaihdinta sekä kohdasta "yhtä ja toista" seuraavat tekstiilit: mattoja, H. von Heidemanin pitovaatteet, L. von Heidemanin pitovaatteet, 1 matkalaukku ja 1 kapsäkki. Monet tekstiilit, arvokkaatkin, jäävät kuitenkin mainitsematta perukirjoissa.

Vuonna 1917 Lillyn kuoleman jälkeen laaditussa inventaarioluettelossa on jo huomattavasti tarkempia tietoja tekstiileistä ja niiden materiaaleista ja kuvioinneista. Luettelossa mainitaan esimerkiksi valkoinen kirsikkamallinen kahviliina, jolla tarkoitetaan varmasti-kin painettua pöytäliinaa KM 86050:1796. Löytyypä listasta kuusitoista kappaletta pieniä, pyöreitä lautasliinoja, joissa on värillinen koristeommel: nämä ovat ne viisitoista numeroimatonta "lasinalusta" laatikosta HYK21 sekä yksi numeroitu "alusliina" KM 86050:1440. Joukosta voi myös tunnistaa joululiinan KM 86050:2275, johon on maalattu tonttuja. Lista paljastaa myös ruskea- ja punavalkeiden lautasliinoiksi merkittyjen damastisidoksellisten "lautasliinojen" (KM 86050:2296a-l ja 2297a-l) todellisen tarkoituksen: ne ovat olleet teeliinoja. Kaksi valkeaa ommeltua kaitaliinaa ovat numeroimaton pitsikoristeinen kaitaliina laatikosta HYK21 ja leike- ja valkokirjottu kaitaliina KM 86050:2235. (Inventaarioluettelo 1917.)

Mainitaanpa myös tusinan verran tähtimallisia damastipyyheliinoja, jotka voisivat olla pöytäliinoiksi luetteloidut KM 86050: 2137-2140, 2190-2199, 2301, 2302, yhteensä 16 kappaletta. Nämä liinat on käsin päärmätty ja kudottu, ja parissa niistä on 1800-luvun tyylinen monogrammi: todennäköisesti ne voisivat olla sieltä peräisin. Listaan merkityt vanhat, osittain merkkeamattomat numeroilla merkityt pyyheliinat voidaan myös tunnistaa: ne ovat pyyheliinat nro KM 86050:1888-1899. Luetteloon on merkitty punaisen, mustan ja vihreän värinen pyyheliinapeite, joka arvatenkin on pyyheliinapeite KM

86050:1421. Samassa laatikossa on myös reikäompeleinen tarjotinpidin valkaisu- ja hamppu- eli hamppua: sen täytyy olla numeroimaton tarjotinpidin laatikossa HYK21. (Inventaarioluettelo 1917.)

Luettelolla voidaan varmistua myös siitä, että Iris-malliset pöytäliinoiksi luetteloidut (KM 86050:2038-2049) liinat ovatkin lautasliinoja. Samoin varsi- ja laakapistoin HvH-monogrammilla merkatut pöytäliinat (KM 86050:2050-2058, 2226, 2236 sekä numeroimaton liina keittiön apupöydältä) ovatkin olleet lautasliinoja, samoin kuin LvH-monogrammilla ristipistoin merkatut svastikakuvioiset liinat (KM 86050:2059-2060, 2067-2070) ovat myös lautasliinoja. Luettelossa on myös mainittu yhdeksän kappaletta pieniä, reikäompeleisia lautasliinoja: nämä voisivat olla pikkuliinoiksi luetteloidut KM 86050:1433-1436 sekä nenäliinoiksi merkityt KM 86050:2289-2292, joita on yhteensä 8 kappaletta. (Inventaarioluettelo 1917.)

Inventaarioluetteloissa sen sijaan on hieman tarkempia tietoja kankaiden malleista: toukokuussa 1928 laaditussa ja vuonna 1953 korjatussa inventaarioluettelossa mainitaan myös Ida Simolinin talouteen käyttöön annetut tekstiilit, joita tuolloin säilytettiin välihuoneen ruskean piirongin ensimmäisessä laatikossa. Niitä mainitaan käytetyn pari vuotta. (Inventaarioluettelo 1928/1953.)

Lilly von Heidemanin henkilökohtaiset liina- ja pitovaatteet testamentattiin Sanny Montinille Raahesta. Niiden kanssa hänen tuli menetellä Lillyn aiemmin antamien suullisten määräysten mukaisesti. Tämän vuoksi Urajärven kartanon kokoelmista ei löydy Lillyn vaatteita. (Testamentti 1917.) Ida Simolinille jätettiin testamentin mukaan talouteen käytettäväksi tekstiilejä, joita ei tarkemmin eritellä testamentissa. Nämä tekstiilit käyvät ainakin osittain ilmi inventaarioluettelossa vuodelta 1928, jonka ovat vuonna 1953 korjanneet Ida Simolin ja Tyyni Vahter. Luettelossa mainitaan Ida Simolinille jätetyt tekstiilit, joita tuolloin säilytettiin välihuoneen ruskean piirongin ensimmäisessä laatikossa. Kyseisessä luettelossa on myös tarkempia tietoja tekstiilien malleista ja käyttötarkoituksista. [Kursivoinnit lyijykynämerkintöjä.]

7 drellipöytäliinaa
1 damastipöytäliina
6 " servetteä, ristipist. H.v.H.
27 drelli "
30 pyyhiliinaa

9 par. lakanaa
 Kylpylakana. *Tuvan sängyssä*
 2 karkeita kylpylakanaa *1 hävisi Helsingissä, 1 vintillä sängynpeitt.*
 9 tyynypäälisiä (useimmat huonoja)
 1 tarjoilupöytä-liina
 3 tus. uusia kyökkiliinoja
 6 kpl. vanhoja
 5 ruokaliinapusseja
 3 kirjavia pöytäliinoja *hajallisia* (huonoja)

(Inventaarioluettelo 1928/1953.)

Kyökkiliinojen mainitaan olleen talouskäytössä ja osan olevan hajonneita. Niiden on korjattu olevan ruokasalin astiakaapin laatikoissa. Kolmannessa laatikossa mainitaan olleen "3 punttia karkeaa pitsiä", jotka voisivat olla pitsit nro KM 86050:2240-2242. (Inventaarioluettelo 1928/1953.)

Vuodesta 1908 laaditusta Urajärven kartanon hopeiden, posliinien ja käyttötekstiilien inventaarioluettelosta käy ilmi joitakin tietoja liinavaatteista ja niissä käytetyissä sidoksista. Luettelon on kirjoittanut musteella Lilly von Heideman: lihavoidut lisäykset ovat myöhempiä, lyijykynällä kirjoitettuja eivätkä todennäköisesti Lillyn käsialaa. Luettelossa mainitaan kohdassa fol. 6 "Linnekläder 1908-9-**19-10 1916**" seuraavaa:

47 hemväfda drellsservietter
 24? korndrells-servitter **finnas endast några**
 15 [12] små rutiga serv.
 2 större rutiga serv.
 7 st. stora nya halffinne drells servietter.
~~några-gamla.~~
 (...) 1 stor bordduk med tistel mönster
 12 servietter med dylikt mönster
 (...) **2** [lukua muutettu] **nya damastdukar**
3 dussin nya servietter

(Urajärven kartanon hopeiden, posliinien ja käyttötekstiilien inventaarioluettelo 1908-.)

Aiemmassa kohdassa fol. 5v "Linnekläder 1908-9. **19-10**" mainitaan taas seuraavia tekstiilejä:

42. [48] ~~nya~~-korndrällshanddukar
 47 nya hemväfda drells **handdukar (nya)**
 17. [20] äldre drells handdukar
 Åtskilliga äldre af olika storlek
 11. hushållershanddukar
 2 stora äldre drellsborddukar
 2 nya damast dukar (stora) ~~1-lång-damastduk~~

1 [2] mindre damastdukar
 8 rutiga drellsborddukar
 Några äldre korndrells
 7 [4? *epäselvä numero*] dussin damast servietter

(Urajärven kartanon hopeiden, posliinien ja käyttötekstiilien inventaarioluettelo 1908-.)

Luettelosta saa selville, että drellikankaat olivat aiheiltaan erilaisia: niitä oli ainakin ruudullisia ja niin sanottuja ohranpäisiä. Seitsemän suurta drellilautasliinaa olivat puolipel-lavaisia. Ne olivat todennäköisesti kaikki kotikutoisia. Luettelossa mainitaan ohdakeai-heinen suuri pöytäliina ja 12 samanaiheista lautasliinaa. Samasta luettelosta käy ilmi, että kartanossa oli kaksi uushopeaista servettirengasta – todennäköisesti vain Lillylle ja Hugolle omansa.

Luettelossa Urajärven kartanomuseosta 20.-21.10.1976 varastetuista esineistä käy ilmi, että tuolloin on varkauden vuoksi kadonnut vaalea puuvillainen pöytäliina (reunassa puna-vihreä raita), valkoinen puuvillainen sängynpeite sekä pari pellavalakanoita (Luet-telo Urajärven kartanomuseon 20.-21.10.1976 varastetuista esineistä 1976).

Kartanon vanhimmat tekstiilit löytyvät Hugon ja Lillyn ”aarrearkusta”, jota on säilytetty vanhassa museossa niin kutsutussa ”muistojen huoneessa”. Arkussa on paitsi 1700-luvun lopun häissä käytetty pellavaliina myös pojan liivit, joita Hugo on kenties käyttä-nyt itse tai ne voivat olla jonkun muun aikaisemmin käyttämät.

Taloustekstiilien seasta löytyy myös Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiön eli Tampellan teollisesti kutomia pellavadamastiliinoja: mallit nro. 219 ”Iris” (inv.nrot KM 86050:2038-2049 sekä KM 86050:2117), nro. 234 ”Voikukka” (inv.nro. KM 86050:2118) ja nro. 193 ”Rokokoo” (inv.nro. KM 86050:2119 sekä lautasliinat KM 86050:2080 a-l). Rokokoo-mallia on kudottu vuosina 1901-1978 ja Iris-mallia taas vuosina 1903-1973. Huomattakoon, että tavaratalo G. F. Stockmann Ab:n ostokatalo-gissa vuodelta 1915 esiintyvät sekä Iris- että Rokokoo-mallit (G. F. Stockmann osake-yhtiö 1915/2005). On siis mahdollista, että von Heidemanit ovat ostaneet Tampellan liinat juurikin Stockmannin kautta, viettiväthän he paljon aikaa Helsingissä hyvinkin lähellä Stockmannin tavarataloa. Kyseiset liinat esiintyvät myös Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiön omissa katalogeissa, samoin kuin Voikukka-liina (malli 234). (Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiö 1920; Tampereen Pellava-

ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiö n. 1924.) Pitkät Tampellan pöytäliinat, Iris (KM 86050:2117), Voikukka (KM 86050:2118) ja Rokokoo (KM 86050:2119) ovat todennäköisesti kuvien perusteella levitetty ulos katetun useammasta pöydästä kootun pitkän pöydän päälle.

5.1 Kattaus- ja keittiötekstiilit ja niiden ryhmittely

Suurin osa kattaus- ja keittiötekstiileistä on valmistettu pellavasta kuiduntunnistusten perusteella: kuidut tunnistettiin pääasiassa silmämääräisesti sekä epäselvissä tapauksessa kuitunäytteistä Ivymenin läpivalaisumikroskoopilla suurennoksilla 10/0.25 ja 40/0.65. Kuiduntunnistukseen käytettiin parafiiniöljyä. Näytteitä verrattiin lähdekirjallisuudessa oleviin kuviin.

von Heidemanien aikana pellava oli arvostetuin liinavaatemateriaali ja koska sitä kasvatettiin omilla pelloilla, oli hyvin luonnollista, että sitä käytettiin laajalti omiin tarpeisiin. Pellavakuidun hienoudesta, valkaisuasteesta ja sidoksesta riippui pellavatekstiilin arvo. Asikkalassa kasvatettiin myös paljon kuituhamppua kankaankudontaa varten (Virrankoski 1963, 126), mutta Urajärven tekstiileissä sitä on kenties käytetty vain vuodeliinavaatteissa. Kattaus- ja keittiötekstiilien kuluminen ja vaurioituminen ovat joka tapauksessa selluloosakuiduille tyypillisiä.

Pellava valmistetaan pellavakasvin (*Linum usitatissimum*) rungon sisäosista. Pellavakasvin kuidut ovat ryhmittäytyneet kimppuihin, joita pitää yhdessä tahmainen *pektiini*. Kuitujen himmeä kiilto johtuu niiden pinnalla olevasta ohuesta suoja-ainekierroksesta. Pellava koostuu suureksi osaksi selluloosasta (65 %), mutta siinä on myös muita aineita: hemiselluloosaa (16 %), ligniiniä (2,5 %), pektiiniä (3 %), vahoja ja muita rasvoja (1,5 %), proteiineja (3 %) ja mineraaleja (1 %).

Pellavan selluloosaketjun korkeasta polymerisaatioasteesta ja molekyyliarakenteen järjestäytyneisyydestä johtuen sillä on erinomainen veto- ja murtolujuus. Sen soluseinämät ovat hyvin paksut, minkä vuoksi pellava on luja ja jäykkä kuitu. Kovinkaan elastinen kuitu pellava ei ole korkean kristalloitumisasteensa vuoksi: käytännössä kuidut voivat murtua taitoskohdistaan. Siksi pellavakuitu ei kestä kovinkaan hyvin taivuttelua ja hankausta: koneellinen pesu ja taittelu voivat aiheuttaa siihen lähtemättömiä pesuryppyjä. Se on puuvillaa huokoisempaa hemiselluloosapitoisuutensa vuoksi: hemisellu-

loosa kun on hyvin hydrofiilinen aine. Pellavan sisältämä ligniini on hyvin reaktiivinen ja herkkä aine, ja toisaalta myös hydrofobinen: etenkin valon ja happojen vaikutuksesta se tapaa ruskistua. (Boersma 2007, 4-5.)

Urajärven kartanosta löytyy sekä tehdasvalmisteisia konekudottuja kankaita että käsin kudottuja kankaita. Kattaustekstiilit ovat sidoksiltaan damastivoittoisia: drellejä löytyy myös paljon. Keittiötekstiileissä, esimerkiksi pyyhkeissä, esiintyy erilaisia toimikkaita, kuten risti- ja kärkitoimikasta. Runsaammin kirjoituissa tekstiileissä pohjamateriaalina on yleisimmin palttina.

Kodin tekstiilien luokitteluun ja jaotteluun on useampia erilaisia tyylejä ja menetelmiä. Tullin käsikirjassa III: 3. Harmonoidun järjestelmän selityksiä (Ryhvät 44-70) vuodelta 2011 on esitetty yhdenlainen tapa jaotella käyttötekstiilejä.

63.02 Vuodeliinavaatteet, pöytäliinat ja niiden kaltaiset tavarat sekä pyyheliinat (...)

1. vuodeliinavaatteet, esim. lakanat, tyynypussit, patjanpäälliset, tyynyliinat;
2. pöytätekstiilit, esim. pöytäliinat, pikkuliinat (tabletit) ja kaitaliinat, tarjotinliinat, lautasliinat, lautasliinapussit, alusliinat ja (astioiden) suoja-alustat;

On kuitenkin huomattava, että eräitä edellä olevaa kuvausta vastaavia tavaroita (esim. kaitaliinoja, jotka on tehty pitsi-, sametti- tai brokadiaineista) ei katsota pöytätekstiileiksi;

3. pyyheliinat, esim. käsi- ja kasvopyyhkeet (myös telalla pyörivät pyyhkeet), kylpy-pyyhkeet, rantapyyhkeet, kasvoliinat ja pesukäsineet;
4. keittiöpyyhkeet, kuten lasi- ja muut astiapyyhkeet. Sellaisia tavaroita kuin lattiarievut, tiskirievut, hankausrievut, pölyrievut ja niiden kaltaiset puhdistusliinat, jotka yleensä tehdään karkeasta ja paksusta aineesta, ei katsota keittiöpyyhkeiksi eivätkä ne kuulu tähän nimikkeeseen.
(Tulli 2011, 598.)

Edellämainittua luettelointityyliä pelkistettiin ja sovellettiin nimenomaan Urajärven kartanon tekstiilikokoelmaa ajatellen sopivaksi. Apuna käytettiin myös WebMusketti-tietokantaa, josta kerättiin taulukoiksi kaikki kartanon tekstiilit niiden tietokantaan syötettyjen luettelointinimien perusteella. WebMusketti-tietokantaan ei ole jaoteltu esimerkiksi pyyheliinoja alanimikkeisiin, kuten käsipyyhe tai keittiöpyyhe, vaan kaikista pyyheliinoista oli käytetty samaa luettelointinimikettä ”pyyheliina”, käyttötarkoitusta sen tarkemmin erottelematta. Tätä tutkielmaa varten luokittelin kartanon tekstiilit seuraaviin ryhmiin (1 ja 2) sekä alaryhmiin 1.1.-1.9. sekä 2.1.-2.9.

Ryhmä 1: Kattaus- ja keittiötekstiilit

Ryhmä 1. Kattaus- ja keittiötekstiilit	Lukumäärä (kpl)
1.1. Pöytäliinat	135
1.2. Lautasliinat	120
1.3. Liinat ja pikkuliinat	14
1.4. Lasinaluset	14
1.5. Nenäliinat	8
1.6. Pyyheliinat	150
1.7. Pussit	9
1.8. Muut (esim. pannumyssyt)	14
YHTEENSÄ	464

Ryhmä 2: Koristetekstiilit ja vuodeliinavaatteet

Ryhmä 2. Koristetekstiilit ja vuodeliinavaatteet	Lukumäärä (kpl)
2.1. Seinätekstiilit	7
2.2. Ryijyt	3
2.3. Verhot	26
2.4. Rullaverhot	7
2.5. Matot	7
2.6. Lakanat	45
2.7. Peitteet	20

2.8. Tyynyliinat	34
2.9. Sohvatyyny	9
2.10. Muut (esim. keinutuolimatot, pitsit)	22
YHTEENSÄ	180

Tekstiilit järjestettiin Excel-taulukko (liite 1) numerojärjestykseen kukin alaryhmä omalle välilehdelleen. Numerojärjestyksen luomisessa käytettiin WebMuskettiin syötettyjä luettelointinumeroita. Luettelointinumeron alkukirjain KM viittaa Kansallismuseoon, alkuosa 86050 Urajärven kartanon esineisiin ja kaksoispisteen jälkeinen loppuosa on kunkin esineen oma tunnistenumero.

Esimerkiksi: KM 86050:2267 Pannumyssy.

Tekstiileistä on käytetty tässä tutkielmassa ainoastaan niitä nimityksiä, jotka on syötetty WebMusketti-luettelointijärjestelmään. Vaikka luettelointijärjestelmään olisi tehty virhe nimitettäessä esinettä, ei sitä ole korjattu omin päin. Listat on luotu siten, että tarvittaessa voi työn tilaaja niitä täydentää myöhemmin.

Selvityksessä tarkasteltiin ainoastaan mahdollisia ja tiedettyjä keittiön taloustekstiilejä ja ruokasalin kattaustekstiilejä eli ryhmää 1 (Kattaus- ja keittiötekstiilit). Ryhmän 2 tekstiilit eli koristetekstiilit ja vuodeliinavaatteet suljettiin tutkielman ulkopuolelle, sillä muuten käsiteltävä aineisto olisi paisunut liian suureksi. Kartanon verhoista ja rullaverhoista on jo tehty tutkimusta, minkä vuoksi ei nähty tarpeelliseksi sivuta niitä tässä tutkielmassa. Vuodeliinavaatteet muodostavat myös oman melko laajan kokonaisuutensa eri tekstiilityypeineen, minkä vuoksi ne päätettiin jättää selvityksen ulkopuolelle.

5.2 Tekstiilien valmistustavat ja -välineet

Urajärven kartanon esineistössä on paljon erilaisia tekstiileihin liittyviä käsityövälineitä ja joitakin käsityöohjeita: nämä koottiin omaksi taulukokseen (liite 10). Urajärven kartanon luetteloiduista käsityövälineistä löytyy muun muassa useammat kangaspuut (yh-

det vuodelta 1795), vinorukki, luinen virkkuukoukku, silmä- ja nuppineuloja, erikokoisia puisia haarukoita ja käpy. Puimalasta löytyy veivattava mankeli (KM 86050:1252). Ida Simolinin mukaan alustalaisten vaimot kävivät pesemässä pyykin, jonka sisäkkö silitti ja mankeloi. Mankeli oli aiemmin kivimankeli ja myöhemmin käsin veivattava. (Simolin 1959 b.) Vuoden 1928 inventaarioluettelon vuonna 1953 korjatussa versiossa mainitaan neljä silitysrautaa, jotka sijaitsivat vuonna 1928 keittiössä ja vuonna 1953 Åsassa ja vintillä. (Inventaarioluettelo 1928/1953.) Urajärvellä oli myös käytössä ompelukone, sillä joidenkin tekstiilien päärmeissä on konetikkiä. Nämä kaksi poljettavaa ompelukonetta (KM 86050:1755-1756) ovat olemassa edelleen ja toinen niistä, kouvolaillaisen ompelukonekauppias William Tiilikaisen myymä Pallas-merkkinen polkuompelukone voidaan ajoittaa 1890-1910-luvuille. Vaikka ompelukone olikin olemassa, hienoimmat työt huoliteltiin kuitenkin käsin.

Lillyn huoneen esineistöstä löytyy useampi käsitöihin ja niiden tekemiseen viittaava esine: kaksi neulalautasta (KM 86050:320-321), lyhyet kokoontaitettavat ompelusakset sekä hopeainen sormustin. Huoneesta löytyy myös kaksi puurasiaa, joista toisessa on käsityövälineitä ja toisessa nappeja, lankoja ja ompelumalleja. Hopeaista helmikirjonnalla päällystetty rengasta, niin kutsuttua lankakeräkoukku (vuodelta 1866), pidettiin ranteessa. Renkaassa on koukku. Lilly oli kaukonäköinen, mutta esimerkiksi ommellessaan hän käytti nenälaseja, joita on olemassa kahdet kappaleet. Hänen viimeinen, keskeneräiseksi jäänyt käsityönsä (KM 86050:365) oli luonnonvärisestä pellavasta tehty.

Kartanon kokoelmista löytyy myös Pectus-pastillirasia sisällään monenlaisia käsityötarvikkeita: käpy, neulakotelo, pisanamuotoinen puuesine, käsineen sormen venyttäjä sekä kolme erilaista pitsihaarukkaa haarukkapitsin valmistusta varten. Laatikosta HYK23 löytyy lisää erilaisia käsityövälineitä: nuppineuloja Itävallasta, erilaisia ompeluneuloja Englannista, Amannin silkkilankoja sekä bakeliittinappeja. Lillyn omistamat käsityövälineet viittaavat siis nimenomaan ompelutöihin. Löytyneet ompeluneulat ovat hyvin ohuita ja soveltuvat tarkkaan työskentelyyn.

Hannes Simolinin äiti kävi lampaita keritsemässä: lampaat olivat suuria ja siksi vaikeita keritä, joten usein apulainen oli auttamassa (Simolin 1959 a). Ida Simolin puolestaan muistelee Lilly von Heidemanin ommelleen paljon pöytäliinoja. Hugo von Heidemanin ei muisteta tehneen lainkaan käsitöitä. (Simolin 1959 b.)

Ostokankaat olivat 1900-luvun alussa lähes yhtä harvinaista herkkua kuin käsinkudotut kankaat nykypäivänä. Hugon muistikirjoissa kyllä mainitaan ostetun esimerkiksi pöytäliinoja. Voi olla, että Lilly von Heideman tai hänen äitinsä Fredrika kutoivat kankaita myös itse. 1800-luvulla kankaan kudonnasta tuli myös säätyläisnaisten harrastus, mutta nimenomaan harrastus. (Grönholm 2005, 51.) Tästä ei kuitenkaan löydy kuvia tai mainintoja, joten tämän tyyppinen harrastus voi olla vain kuriositeetti.

Hannes ja Ida Simolinin haastatteluista ei käy ilmi, että Lilly Heideman olisi kutonut kankaita itse. Sen sijaan Hannes Simolin mainitsee haastattelussaan, että kartanossa oli kankuri, joka asui läheisellä mäellä, ja kutoi kankaita talon tarpeisiin. Samaa märkeä kutsuttiinkin Kankurimäeksi. Nykyaikaisesta paikkatietokannasta ei kuitenkaan löydy tämän nimistä paikkaa. Jonkin verran torpassa valmistettiin itse pyyheliinakankaita mutta hyvin vähän. Kankuri on todennäköisesti kiertänyt talosta taloon kutomassa ruokapalkkaa vastaan. Vanhan päärakennuksen tupaan kootun talousesineistön joukossa on kangaspuut, joissa on tekeillä neliniitistä pellavakangasta. Siellä on myös suutarin pöytä, jonka ääressä kyläsuutari istui tullessaan kartanoon. Kartanolla oli myös räätäli nimeltänsä Kalle Petlin: hän ompeli palvelijoillekin vaatekappaleita ja prässäsi von Heidemanien vaatteita. Mäenpään torpassa kudottiin nuotan hapaita (*havas* eli pauloittamaton verkkokudos) puikkarilla (kädensijallisella verkonkudonnassa käytetyllä puukolla) ja kävyllä (eräänlainen litteä neula). Naiset kehräsivät langan tappuroista (eli pellavan tai hampun puhdistusjätteistä) ja miehet kutoivat puhdetyökseen hapaita. (Simolin 1959 a.)

Hugo von Heidemanin vuosiluvuttomassa muistikirjassa mainitaan palkollisia nimineen: joukosta löytyy kutojatar Maja Greta (von Heideman, ei vuosilukua a). Suomen Sukuhistoriallisen Yhdistyksen HISKI-tietokannasta löytyy Asikkalan rippikirjoja, viimeisin vuosilta 1872-1879. Sen sivulta 799 löytyy maininta ”Piga Maja Gretha Davidsdotter”, syntynyt 3.11.1829. Tutkittaessa lisää kirkonkirjoja voidaan huomata, että hän syntyi Hollolassa Utulan kylässä Antilan talossa 14.11.1828 lampuoti David Johanssonin ja Eva Maria Johansdottirin tyttäreksi. Samainen Maja Greta oli nuorempana useammassa seudun suuressa talossa ja kartanossa piikomassa, myös Niemelässä. Hänet on merkitty kirkonkirjoihin yleensä tittelillä piika jonkun kartanon alle, mutta hänet mainitaan myös itsellisenä: hänen liikkeitään seuratessa saa sen kuvan, että hän on nimenomaan

kierrellyt talosta taloon. Hän oli naimisissa lampuuti Johan Mattssonin (s. 1821) kanssa vuodesta 1850 asti ja heille syntyi kaksi lasta, David vuonna 1953 ja Malachias vuonna 1956. Vuonna 1972 hän siirtyi *ruotuvaivaisen* asemasta piiksi Urajärven kartanoon. Ruotuvaivainen oli köyhä henkilö, josta kirkonkylän tilat pitivät vuorotellen huolta. Kuolliko Johan, vai mikä ajoi Maja Gretan tähän asemaan? (Kansallisarkisto 2012; Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys 2012 a ja b; Suomen Sukututkimusseura ry 2012.)

Kovinkaan mairitteleva ei siis ollut Urajärven kutojan asema: itse asiassa, rippikirjan maininnat kuvastavat hyvin tuon ajan naiskäsiyöläisen roolia. Heitä ei luokiteltu edes käsiyöläisiksi (*hantverkare*), vaan itsellisiksi, jotka kyllä asuivat vuokralla maksaen asumisestaan työllä tai rahalla, tai loisiksi, siis henkilöiksi, jotka eivät omistaneet asumuksiaan vaan elivät työnantajansa tiloissa, ja kiertelivät talosta toiseen toimien palvelijoina. Maja Greta saattoi olla aluksi nuorempana olla loinen tai ruotuvaivainen muuttaessaan kartanolle piikomaan, sillä piikojen kuvailtiin asuneen kartanossa eikä omissa tiloissaan. Hän oli kenties välipiikana, siis tavallista lahjakkaampana piikana, joka esimerkiksi kutoi kankaita. Myöhemmin hän meni naimisiin ja sitä kautta hänestä tuli miehensä kanssa itsellinen: itselliset kun usein tekivät muita kuin maatöitä, esimerkiksi käsistöitä. Itsellinen usein myös asui omissa pirtissään tai jossain maatalon rakennuksessa, mikä sopisi Hannes Simolinin kuvaukseen. Heillä saattoi olla oma pieni viljelmänsäkin. Tällaiset liukumukset olivat mahdollisia, eivätkä tuohon aikaan olleet ihan mahdottomiakaan. (Punkari 2002; Simolin 1959 a ja b.)

Lilly von Heidemanin omakätisesti nimikoimia ja muuten kirjomia tekstiilejä on kartanon tekstiilien seassa runsaasti. Lillyllä on jokseenkin tunnistettava kirjontakäsiala, josta voi päätellä hänen olleen tarkka ja taidokas kirjoja. Hänen ompelemansa pistot ovat hyvin tiiviitä ja pienikokoisia, jopa vaatimattomampien töiden ristipistot. Kirjontatöissä esiintyy monenlaisia kirjonta- ja koristelutyylejä hardanger-ompelelusta tyllipujotukseen: nämä osoittavat Lillyn monipuolisuuden kirjojana. Laakapistoin toteutetut korko-ompeleet on huolellisesti ja tasapainoisesti sommiteltu. Työt, joissa on käytetty vaativaa leike- ja englanninkirjontaa, erityisesti osoittavat Lillyn taidokkuuden: reiät on siististi huoliteltu, toteutettu ja leikattu. Joistakin kirjontatöistä voi nähdä kirjottujen alueiden reunoilta pilkkottavan hieman sinistä mustetta: kuvio on siis mitä todennäköisimmin hahmoteltu ohuesti kankaalle ja kirjottu piirroksen päälle. Jotkut päärmeät ovat kone-

ommeltuja, mutta käsin ommeltuja päärmaitäkin löytyy erityisesti hienommista töistä. Monet tekstiilit on päärmäetty hammasrivireikäkirjonnalla.

On hankala sanoa, ovatko myös kirjaimin HvH (eli Hugo von Heideman) kirjoitetut tekstiilit myös Lillyn kirjomia. Ne voisivat olla, sillä erityisesti laakapistoin kirjoituissa tekstiileissä käsiala vaikuttaisi olevan sama kuin Lillyn vastaavalla lailla kirjoituissa tekstiileissä. Pistot ovat yhtä sääntillisen siistejä ja huoliteltuja kuin Lillynkin tekstiileissä. Kirjontatyöhön on myös saatettu värvätä joku ulkopuolinen kuten piika, tai myös sisarusten Fredrika-äiti on voinut kirjoa Hugon liinavaatteet.



Kuva 7: "Hvad Richard Wagner skrifvit till Mathilde Wesendonk". 10 4 94_23. Museovirasto.

Yllä olevassa valokuvassa (10 4 94_23) istuvat Lilly (vas.) ja Hugo (oik.) puutarhassa Ruotsissa asuvien sukulaistensa (vas.) Elin von Heidemanin ja Lilly von Heidemanin sekä ruotsalaisen ystävänsä Elsa af Klintebergin seurassa. Kuvassa Elin ja Lilly vyyhdittävät lankaa: kuvasta on hankala arvioida langan paksuutta tarkasti, mutta se voisi olla villalankaa esimerkiksi neulomista varten. Elin näyttää kiertävän lankaa jonkin litteän asian, kenties pahvinpalasen ympärille. Muutamassa Elinistä otetussa kuvassa hän on

neulonut, mistä voisi päätellä sen olleen hänelle mieluista puuhaa. Sukulais-Lillyllä ja Elsa af Klintebergillä puolestaan näyttäisi olevan koruompeleet käsissään. Kuvasta ei huomaa, että he käyttäisivät ompelukehystä. Valokuvassa pöydälle on levitetty vaalea neliönmallinen hapsullinen pöytäliina: lähemmin tarkasteltuna pöytäliina näyttää damastisidoksiselta, mutta tarkempaa kuviota on hankala erottaa.

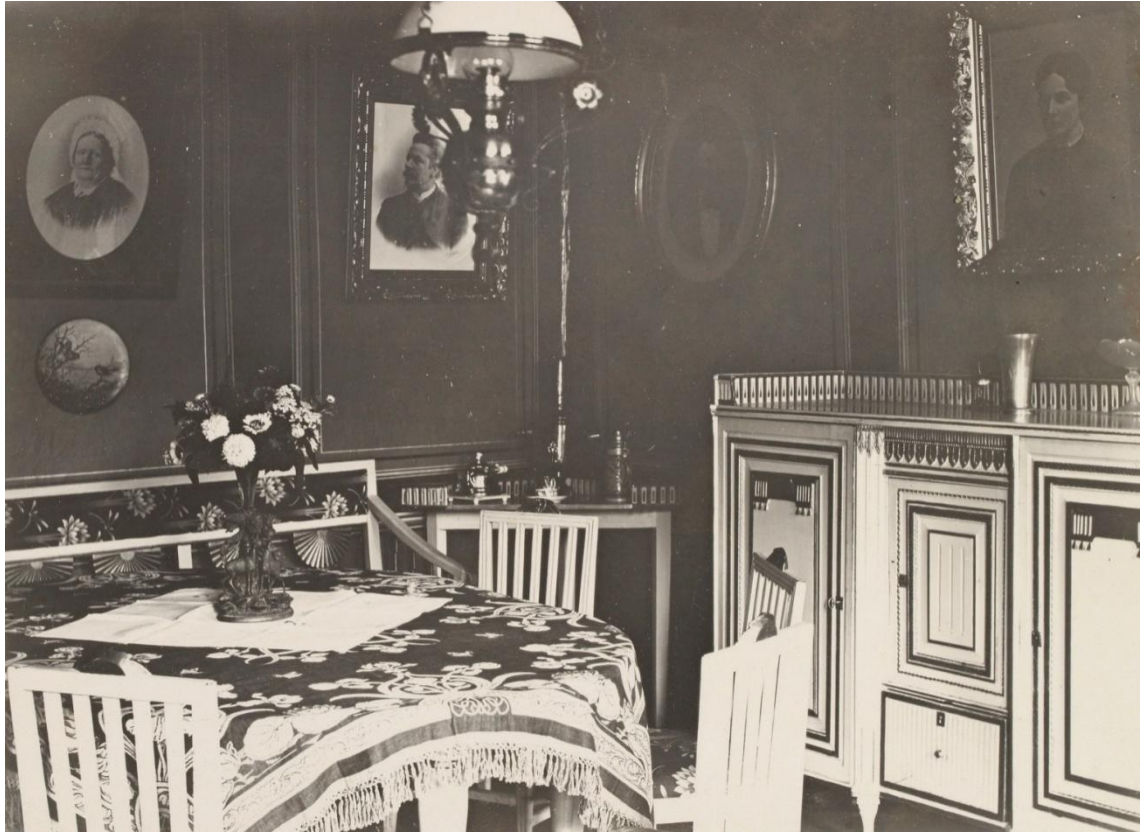
Kartanon tekstiilien nyplätyt pitsit vaikuttaisivat myös nimenomaan ostetuilta, sillä kartanosta ei löydy pitsinnypläysvälineitä. Kokoelmista löytyy myös numeroimattomia ostopitsejä, jotka voisivat kenties olla Hugon muistikirjassaan mainitseman Lillyn Interla-kenista vuonna 1904 ostamat pitsit. (von Heideman 1904.) Virkkaus levisi Suomeen 1800-luvulla, ja perinteisesti onkin virkattu pitsejä liinavaatteiden koristeiksi sekä puuvillaisia peitteitä sängyn päälle (Keski-Suomen museo 2012). Käsityövälineistä löytyvä luinen virkkuukoukku viittaakin Lillyn virkanneen. Tekstiilien joukosta löytyykin muutama pitkäkökö puntti karkeaa virkattua valkeaa pitsiä (KM 86050:2240-2242). Laatikosta HYK27 löytyy myös numeroimaton Lillyn virkkausohjekirja vuodelta 1854, jossa on signeraus ”Lilli von Heideman 1860, 8der December”.

5.3 Tekstiilien koristelutavat

Urajärven kartanon huonekaluista ja muista esineistä vain harvat ovat tyylipuhtaasti jugendia. Kartano on sisustettu eri tyylikausilta peräisin olevilla huonekaluilla ja esineillä: joukosta löytyy kertaustyyliä sekä kustavilaista ja biedermeier-tyyliä. Tekstiileissä sen sijaan jugendaika näkyy: johtuisiko tämä kenties siitä, että tekstiilit ovat herkkänä ja helposti tahriintuvana materiaalina usein lyhytikäisempiä kuin vaikkapa huonekalut ja muut raskaammat rakenteet? Käyttötekstiilien käyttöikä on yleensä maksimissaan joi-takin kymmeniä vuosia, kun taas huonekalut kestävät jopa satoja vuosia. Tekstiileistä voi joka tapauksessa huomata, että jugendin tyyllitellyt ja maanläheiset kasviaiheet vetosivat von Heidemaneihin.

Vieraisperäisempien akanthuksenlehtiaiheiden lisäksi kartanon tekstiilejä on koristeltu kotoisammin kasvein: lumpein (KM 86050:2256), iriksin (KM 86050:2038-2049, 2117), ruusuin (mm. KM 86050:2050-2058), pihlajanmarjoin (KM 86050:2120), voikukin (KM 86050:2118), kieloin (KM 86050:2231), päivänkakkaroin sekä ruiskukin (KM 86050:2283). Urajärven kartanon sisustuksessa on havaittavissa vivahteita monista eri tyyleistä: tekstiileissä on jonkin verran siirtymää 1800-luvun lopun rönsyilevästä kau-

neusihanteesta kohti selkeää ja tarkoituksenmukaista jugendia. Esimerkiksi ruokasalista 1900-luvun alkupuolella otettu kuva kielii 1800-luvun henkisestä raskaammasta tyylistä ornamenttikuvioisine silkkipöytäliinoineen, kun taas myöhemmissä puutarha- ja kuistikkauksissa voidaan nähdä viitteitä tyylin yksinkertaistumisesta.



Kuva 8: Från matsalen. Ruokasali ennen vuotta 1909. 10 4 94_30. Museovirasto.

Yllä oleva kuva päärakennuksen ruokasalista on otettu ennen vuoden 1909 remonttia: sisustuksesta uhkuu 1800-luvun lopulle tyypillinen ylenpalttinen sisustustyyli. Pöydän peittävä liina on tunnistamaton pöytäliina, kenties silkkiä, joka ei esiinny myöhemmissä kuvissa. Sohva ja tuolit on verhoiltu lumpeenkukkakankaalla, jota ei ole löytynyt mistään. Pöydän päällä olevassa maljakossa on tuoreita kukkia. Maljakon alla on valkoinen neliönmallinen liina, jossa ehkä toisella puolella on kirjontaa. Aikakauden kuvia tarkastellessa näyttää hyvin tavalliselta tavalta suojata näyttävää pöytäliinaa laittamalla kukkamaljakon alle jokin pienempi, arkisempi valkea liina. On merkillepantavaa, ettei seinällä näy ruokasalissa ollutta applikoitua tekstiiliä (KM 86050:172). Myöhemmissä, von Heidemanien ajan jälkeisissä, kuvissa tekstiili on ollut kiinnitettynä ruokasalin ja eteisen

välisen oviaukon oikealle puolelle matalalle. Siispä se on joko yllä olevan kuvan ottamisen jälkeen valmistettu tai sitten sitä on pidetty jossain muualla.

Pöytäliinakangaslaatuja on kartanossa useita: on erilaisia drellejä ja lukuisia damasteja. Urajärven drellit ovat pääasiassa ruutumallisia: ruutujen koot ja reunusten koristelut vain vaihtelevat. Yksi nopparuutukuvioinen kilpikangasliina löytyy. Damasteissa on muutamaa erilaista ruusuaihetta, tähtimalli sekä monia upeita Tampellan liinamalleja, kuten esimerkiksi Iris ja Rokokoo.

Koristelutavat tekstiileissä ovat moninaisia: niitä on kirjottu lukuisin eri pistoin. Kirjonnassa on käytetty enimmäkseen pellavalankaa, ohutta puuvillaista helmilankaa sekä joissakin jopa silkkilankaa. Pellavalangat on mitä todennäköisimmin oman maan pellavista kehrättyjä. Moni aineistoon kuuluvien tekstiilien kirjonnassa käytetyistä pellavangoista näyttää käsin kehrätyiltä. Kuvio on voitu myös painaa (KM 86050:1796) tai maalata tekstiiliin (KM 86050:2275). Useissa tekstiileissä on käytetty paitsi koristelua myös huolittelutapana hammasrivireikäkirjontaa. Ostettua nyplättyä ja konevalmisteista pitsiä on käytetty hienimpiin töihin. Urajärven tekstiileistä löytyy myös applikoituja töitä sekä jokunen kenties Egyptistä peräisin oleva metallilangoin kirjottu liina (KM 86050:555 ja 1390).

Ristipistot olivat pistoista yksinkertaisimmat ja niillä koristeltiin vaatimattomimmat tekstiilit. Ompelemalla ristipistot kahteen kertaan ne saatiin erottumaan erityisen hyvin. Arvokkaampiin ja hienompiin töihin käytettiin muita pistoja koristelussa, esimerkiksi laaka-, häive-, punos-, ketju-, solmu- ja varsipistoja. *Korko-ompelella* tarkoitetaan pohjustettuja laakapistoja: pohjustus tehdään esimerkiksi pienin etupistoin, jotka päällystetään laakapistoin. Näin saadaan kuvio kohoamaan alustastaan. Monissa tekstiileissä esiintyvä arvokas *valkokirjonta* tehtiin aina valkoisella langalla valkoiselle kankaalle: tavanomaisimmin pellavalla pellavalle. Kevyemmällä häiveompelella voitiin kirjoa lähes millaisia kuvioita tahansa. Petit points –pistot olivat taas peittäviä, pieniä tikkipistoja.

Pohjaompelella tai *kiristysompelella* lankaa pakotetaan niin, että reiät muodostuvat pohjakankaan kiristyessä. Pohjaompelella käytetään muurahaisenpolkukuvioita sekä erityyppisiä laaka-, luotos- tai tikkipistoja. *Revinnäisissä* pohjakankaasta irrotetaan lankoja ja pistot ommellaan jäljelle jääneisiin harvoin lankoihin. Revinnäiskirjontaa ovat

muun muassa *hammasrivireikäkirjonta* ja *hardangerkirjonta*. Hammasrivireikäommelta on käytetty erityisesti päärmäyksessä ja huolittelussa Urajärven tekstiileissä: se ommellaan nurjalta puolelta. *Pykäpistoja* käytettiin erilaisten reunojen ja reikien huolitteluun. Pykäreunoista saatiin korkeat pohjustamalla ne samalla lailla kuin korko-ompelussakin, etu- tai varsipistoin.

Tekstiilien joukossa on erityisen taidokkaita yksilöitä, joiden koristeluun on käytetty sekä *venetsialaista leikekirjontaa*, jossa sillat ja ääriviivat ommellaan pykäpistoin että *richelieu-kirjontaa*, jossa ompelu tapahtuu punospistoin. Lopuksi keskelle jäävät kangaspalaset leikataan pois terävillä saksilla. Tavallisesti leikekirjontaa tehtiin myös valkoisella langalla valkoiselle kankaalle. Salista otetussa joulukuvassa näkyy sivupöydällä *tyllipujoteltu* kaitaliina (U211): sen kukkakuviot on pujoteltu ommellen. Tavallisimmin käytettiin pienireikäistä puuvillatylliä.



Kuva 9. Jul. Joulunviettoa Urajärvellä. Vasemmalla näkyy tyllipujotellun kaitaliinan (U211) kulma. 10 4 94_61. Museovirasto.

Pyyheliinat on pääsääntöisesti koristeltu punaisella pellavalangalla kirjoituin monogrammein lukuun ottamatta jokusta yksinkertaisempaa, koristeetonta palttinaliinaa (KM 86050:1888-1899, 2302-2303), jotka on vain numeroitu musteella. Hienoimmat pyyheliinat on koristeltu valkoisin laakapistoin.



Kuva 10: Winterafton på Urajärvi. 10 4 94_57. Museovirasto.

Valko- ja leikekirjottu pannumyssy sekä ruiskukka-päivänkakkaraliina voidaan huomata kuva-arkiston kuvassa 10 4 94_57 "Winterafton på Urajärvi". Kuvassa istuvat Hugo ja Lilly sekä August Aminoff ja majurinrouva Backman. Lilly ja majurinrouva Backman vaikuttavat kirjojan valkoisia pöytäliinoja. Molempien pöytäliinojen reunat on huoliteltu hammasriviompeleella. Lillyn sylissä oleva liina näyttää olevan neliön muotoinen. Lilly ja rouva Backman eivät käytä kirjontakehyksiä. Pöydän päällä on päivänkakkara-ruiskukka-aiheinen liina (KM 86050:2283). Lillyn takaa vasemmalla pilkottaa valko- ja leikekirjottu pannumyssy (KM 86050:2258).

6 MUSEOLOGISET HAASTEET URAJÄRVEN KARTANOSSA

Urajärven kartanoalue sijaitsee Urajärven välittömässä läheisyydessä. Kartanon päärakennus on hirsirakenteinen ja lautaverhottu: siinä on kaksi kerrosta, tuulettuva alapohja ja sekä suurimmaksi osin luonnonkivistä valmistettu sokkeli. Ala- ja välipohjissa sekä paikoitellen yläpohjassa on eristeinä käytetty sammalta ja hiekkaa. Alakertaa on lämmitetty uuneilla, yläkerrasta taas kahta kamaria on lämmitetty. Yläkerta ei kuitenkaan ole lämpötiivis. Talossa ei ole juuri minkäänlaista ilmanvaihtoa: keittiössä on poistoräppänä mutta muualla niitä ei ole. Jonkin verran ilma vaihtuu uunien kautta. Ullakon portaikon ovi on yleensä ollut ilmankiertoa silmälläpitäen auki verkotettuna hyönteisverkkokehyksellä erinäisten eläinten, esimerkiksi lepakoiden varalta.

6.1 Ilmankosteus ja home

Korkea ilmankosteus yhdessä joko liian korkean tai matalan lämpötilan kanssa sekä niiden aiheuttama home ovat selkeästi eritoten Urajärven kartanon päärakennuksessa merkittävimpiä riskejä esineistölle. Puu- ja paperirakenteisissa taloissa homeet ovat aina jonkinlainen riski, vaikka rakennukset olisivatkin rakenteeltaan hengittäviä: selluloosa imee kuitenkin herkästi kosteutta. Päärakennuksen eri huoneiden sekä ulkoilman lämpötilaa ja suhteellista kosteutta on seurattu tallentavilla datalogger-mittauslaitteilla (TinyTag) useamman vuoden verran. Paikoitellen päärakennuksen ilmankosteus on datalogger-tietojen mukaan käynyt yli 80 % RH, lämpötilan ollessa noin +10 °C talviaikaan. Kesällä sisälämpötila voi käydä +30 °C suhteellisen kosteuden ollessa korkea.

Ilmankosteuteen vaikuttaa esimerkiksi viereisen järven läheisyys, joka tekee paikasta ylipäättänsä kostean. Päärakennuksen itäpäädyssä maasto viettää loivasti rakennukseen päin: on epäselvää, onko tällä kenties vaikutusta rakennuksen sisäilman suhteelliseen kosteuteen. Maanpinta on korkeammalla kuin sokkelin yläreuna: sokkelissa on havaittu paikoitellen kosteuden nousua. Rakennuksen aiemman lämmittämättömyyden on katsottu myös nostavan ilmankosteutta: talvisin, kun rakennus on ollut tyhjiällä, kosteus on tullut pääsääntöisesti ulkoa. Pintalämpötilojen ollessa ympäröivää sisäilmaa matalampia kasvaa kosteuden tiivistymisriski eri pinnoille. (Museovirasto 2011; VTT Expert Services 2012.)

Museovirasto teetätti Urajärven kartanon päärakennuksessa homeongelmien selvityksen VTT Expert Services Oy:llä syksyllä 2011 toiveena saada selville, minkä vuoksi juuri

päärakennuksessa on jatkuva homeongelma ja miten homeen kasvua voitaisiin hillitä. Tiedetään, että homeongelmia on ollut jo aiemmin, minkä vuoksi ollaan pohdittu keinoja ehkäistä homeiden kasvua. Aistinvaraisesti tarkasteltuna päärakennuksessa leijuu pistävä mikrobeista lähtöisin oleva haju. Rakennuksen itäpäädyssä ja ullakolla on paljon vanhoja vesivauriojälkiä, jotka todennäköisesti ovat peräisin aiemmista kattovuodoista. Alapohjassa on aiemmin havaittu hienoista valkoista puuterimaista kasvustoa maan ja hirsien pinnoilla: marraskuussa 2011 alapohja oli kuitenkin kuiva eli sen ei pitäisi vaikuttaa sisäilma-asiaan tällä hetkellä. Hormit ullakolla olivat kosteita ja paikoin märkiä. (Museovirasto 2011; VTT Expert Services 2012.)

Päärakennuksen esineistössä on jo vuosia havaittu homeiden kasvua: esineet ovat etenkin kesäaikaan voineet homehtua jopa puolella vuodessa puhdistuksen jälkeen. Lakatuissa, kiiltävissä huonekaluissa homehtuminen on ollut ongelmallisinta. Pahiten homehtuneita ovat olleet kertaustyylliset huonekalut. Esineissä ei kuitenkaan ole ollut tunnettavissa olevaa nihkeää pintaa ja puun pinnasta mitattaessa esineet ovat olleet pintakuivia: kosteus on siis hyvin hienojakoista. (Museovirasto 2011; URAMUS-työryhmä 2012; VTT Expert Services 2012.) Esineiden pintakäsittelyillä näyttäisi olevan vaikutusta asiaan. Ainakaan valkoiseksi maalatuissa huonekaluissa ei ole havaittu homehtumista johtuen kenties vanhojen maalien myrkyllisistä pigmenteistä (muun muassa lyijyvalkoinen), jotka tarjoavat homeille varsin epäsuotuisan kasvualustan. (Iltanen 2012.) Muiden rakennusten esineissä ei ole havaittu homehtumista (Museovirasto 2011; VTT Expert Services 2012).

Homeet eivät ole oma varsinainen taksonominen ryhmänsä, vaan homeisiin kuuluu sieniä *Ascomycota*- (kotelosienet), *Zygomycota*- (yhtymäitiöiset) ja *Deuteromycota*- (vaillinaiset sienet) luokista. Homesieni kasvaa monisoluisina rihmastoina (*myseeleinä*) kasvualustan pinnalla. Homerihmaston ravintoa ottavat osat, *vegetatiivihyhyt*, voivat tunkeutua jonkun verran kasvualustaansa. Lisääntymisestä huolehtivat *fertiilihyhyt*, homeen näkyvät osat, taas muodostavat itiöt ja levittävät niitä ympärillensä. Itiöiden laskeuduttua sopivalle kasvualustalle ne alkavat suopeissa olosuhteissa kasvaa *rihmastoiksi*. Homeitiöitä on aivan kaikkialla: ne ovat niin pieniä, ettei niitä voi nähdä kunnes vasta silloin, kun ne alkavat muodostaa homeyhdyskuntia. Jatkaakseen kasvua itiöt tarvitsevat ravintoa: lähes mikä tahansa orgaaninen aines käy. Homeet hyödyntävät ravintonaan tavallisimmin proteiineja, hiilihydraatteja, rasvoja ja polyoleja (muun mu-

assa glyseroli ja sokerialkoholit). Homeiden tuottamat entsyymit hajottavat selluloosan rakenteen, ligniinin ja tärkkelyksen yksinkertaisemmiksi aineiksi. Lika toimii kasvualustana homeille. Homeilla on kyky sopeutua mitä erilaisimpiin kasvuympäristöihin: koska homelajeja on lukuisia, voi homeita kasvaa hyvin monenlaisissa paikoissa. Pääsääntöisesti kosteuden ja lämpötilan nousu kiihdyttää homeiden kasvua. (Boersma 2007, 67; Florian 1997, 135; Florian 2002, 17; Wikipedia 2012 b.)

Suuren ligniinipitoisuuden omaavat kuidut kestävät puhdistettuja kuituja paremmin mikrobiologisia uhkia: tämä ei kuitenkaan ole ainut tekijä, joka vaikuttaa mikrobiologisten uhkien sietokykyyn. Kestävyyssjärjestyksessä kuidut olisivat: 1. Juutti, 2. Hamppu, 3. Puuvilla, 4. Pellava. Kuitenkin esimerkiksi juutti haurastuu puuvillaa herkemmin, mikäli siitä puhdistetaan ligniini. Tekstiileissä biodegradaatio aiheuttaa kuitujen heikentymistä, värimuutoksia ja tahrautumista. (Caneva, Nugari & Salvadori 1991, 60.)

Bakteerit ja sädesienet tarvitsevat paljon vettä kehittyäkseen, minkä vuoksi niiden esiintyminen museoissa voi olla harvinaista. Kosteissa olosuhteissa, muun muassa ulkoilmassa, niitä voi kuitenkin esiintyä, ja ne toimivat selluloosaa haurastuttavina tekijöinä. Sen sijaan sienet ovat yleisimpiä haurastumisen aiheuttajia. Selluloosan yleisimpiä tuhoajia ovat mikrosienet, askomykeetit ja deuteromykeetit. Nämä vaikuttavat sekä tekstiiliin, puuhun että paperiin. (Caneva, Nugari & Salvadori 1991, 60.)

Deuteromykeettejä ovat muun muassa *Alternaria sp.* (oliivinvihreän tai musta/harmaansävyinen myseeli), *Aspergillus sp.* (paksusta valkoisesta/keltaisesta vihreään/mustaan myseeliin), *Fusarium* (valkoisesta/keltaisesta/vaaleanpunaisesta punaruskean sävyiseen myseeliin), *Penicillium* (paksu harmaavihreä myseeli) ja *Stachybotrus* (harmaa/musta myseeli). Askomykeeteistä erityisen haitallisia selluloosalle ovat *Chaetomium*-suvun lajit. Zygomyykeeteistä *Mucor* ja *Rhizopus* käyttävät ravintonaan hiilihydraatteja ja typpikomponentteja, ja niitä voi toisinaan esiintyä tekstiileissä. (Boersma 2007, 67; Caneva, Nugari & Salvadori 1991, 60.)

Proteiinikuidut eivät ole yhtä alttiita homeille kuin selluloosakuidut: sen sijaan ne ovat selluloosakuituja alttiimpia bakteereille. Erityisesti silkillä on hyvä mikro-organismien sietokyky, mikäli siitä puhdistetaan epäpuhtaudet ja serisiini. Silkin mikrobiologiset vauriot voidaan havaita värimuutoksina, eri muotoisina tahroina, värjäytyminä, vetolujuu-

den heikkenemisenä ja hajoamisena. Proteiinikuitujen tuhoajia ovat bakteereista jotkut *Bacillus*-suvun bakteerilajit sekä muutamat sädesienilajit. Toisinaan on havaittu *Aspergillus*-, *Fusarium*- ja *Trichoderma*-sienten esiintymistä. (Caneva, Nugari & Salvadori 1991, 64.)

VTT Expert Servicen tutkimusselostuksen mukaan Urajärven kartanossa esiintyvät homeet ovat normaaleja ulkoilmassa esiintyviä homeita. Rakennus- ja esinepinnoilta otetuista pintasivelynäytteistä löydettiin seuraavia homesienisukuja: *Cladosporium* (vierashuone, tapetti), *Penicillium* (Hugon huone, piippu; sivurakennus, kulmahylly asehuoneesta; Hugo, kirjahylly, SE-seinä, alahylly) ja *Mucor* (Hugon huone, alkovi, tapetti, SE-kulma). Mikrobinäytteille tehtiin suoraviljelykoe mallas- ja PD-agar-alustoilla. Homeet on desinfioitu huonekaluista ja rakennuspinnoilta sprillä. (Museovirasto 2011; VTT Expert Services 2012.)

Tavoitteena on, että sisäilman suhteellinen ilmankosteus pidetään välillä 45-55 % RH: tällä vaihteluvälillä ilmankosteus ei aiheuta vaurioita esineille eivätkä ne kuivu tai kostu liikaa. Mikäli ilmankosteutta on liian vähän, orgaanisissa materiaaleissa ilmenee muun muassa kuivumista ja kutistumista ja niiden kautta haurastumista; mikäli ilmankosteutta on liikaa, kasvavat haitalliset mikro-organismit nopeammin ja esimerkiksi puu turpoaa sekä metallit ruostuvat. Raportissa todetaan, että hyvä ilmankierto tilassa ehkäisee riskiä kosteuden tiivistymisestä pinnoille. Päärakennukseen hankittiin vuonna 2009 ilma-vesilämpöpumppu säätelemään sisäilman lämpö- ja kosteusolosuhteita: lämmityskaudella sen avulla puhallettiin lämmintä ilmaa rakennukseen muovisten kurkkutorvikanavien kautta. Joulukuun alussa 2011 neljän huoneen uuneihin laitettiin sähkövastukset: niiden toimintaa säädetään siten, että ne lämpiävät suhteellisen kosteuden noustessa yli 55 % RH ja menevät pois päältä suhteellisen kosteuden alittaessa 45 % RH. Vuoteen 2007 asti rakennusta lämmitettiin pitkään muutamalla sähköpatterilla, mutta lämmityksen teho ei ollut riittävä. Lämmitys on ollut niin pientä, että on esiintynyt jaksoja, jolloin sisälämpötila on ollutkin matalampi kuin ulkoilman kastepistelämpötila: tämä aiheuttaa kosteuden tiivistymistä pinnoille. Kastepisteellä tarkoitetaan lämpötilaa, jossa ilman vesihöyry tiivistyy vedeksi eli kondensoituu.

VTT:n raportissa ehdotettiin erilaisia toimenpide-ehdotuksia homeen kasvun hallinnan suhteen. Ensisijainen keino homeen torjunnassa on rakennuksen riittävä lämmitys tal-

viaikaan. Talviajaksi museoesineet voitaisiin siirtää keskilattialle, jossa ilma kiertää seinän viertä paremmin. Esineistön pinnalta tulee poistaa pöly säännöllisesti, jotta siitä ei tule suotuisaa kasvualustaa homeille. Raportin mukaan auringonvaloa voisi hyödyntää sisätilojen lämmityksessä ja sitä kautta homekasvuston torjunnassa. Koska museoesineitä tulee kuitenkin suojata auringonvalolta, voitaisiin ajatella jonkinlaisia siirrettäviä varjostimia ikkunoiden eteen. (VTT Expert Services 2012.) Museotiloissa ei ole ollut säännöllistä siivousta korjaustöiden ajan: työntekijät ovat siivonneet lähinnä omat jälkensä. Museon ollessa auki aiemmin siellä pidettiin yllä hyvää siisteystasoa.

Orgaanisperäisen, herkästi homehtuvan materiaalin säilyttäminen näin kosteassa tilassa on riskialtista. Esimerkiksi päärakennuksen vintillä olevien takkien päällä havaittiin lokakuussa 2011 tummia homepilkkuja, minkä vuoksi olisi suotavaa siirtää nämä takit stabiilimpiin olosuhteisiin kivinavetan säilytystiloihin. Samoin Hugon huoneessa olevissa kahdessa sateenvarjossa havaittiin valkeaa homekasvustoa. Alkovin oviaukkoon ripustetussa oviverhossa on havaittavissa oranssihkoja pilkkuja: niitä on verhossa kauttaaltaan. Ne voivat olla joko huonekärpäsen ulosteesta aiheutuneita tahroja tai jotain mikrobiperäistä kasvustoa. Liki kaikissa päärakennuksessa esillä olleissa tekstiileissä, jotka sain tutkia tämän projektin puitteissa, on havaittavissa pistävä homeen haju.

Kosteusongelmien tiimoilta pidetyssä kokouksessa päätettiin poistaa ilma-vesilämpöpumppu kokonaan kartanosta, sillä se ei ole toiminut toivottavalla tavalla. Uunivastukset pidetään paikoillaan ja niiden määrää lisätään niin, että joka uunissa on vastukset. Lisäksi huoneita lämmitetään irtopattereilla. Kesän 2012 ajaksi hankitaan siirreltävä ilmankuivain, jonka toimintaa testataan. Kartanon huoneista valitaan tietyt, joiden olosuhteita monitoroidaan viikon verran. Kokouksessa päätettiin selvittää, voitaisiinko verhoilla ja niiden poistamisella tiettyyn vuorokauden aikaan säädellä sisälämpötilaa. UV-säteilyn torjumiseksi tarvittaisiin säteilyä suodattava kalvo tai verho: mahdollisuuksia näihin selvitetään lisää. Kartanon kosteudenhallinnasta ja painovoimaisesta ilmanvaihdosta päätettiin konsultoida LVI-insinöörejä. (Kymäläinen 2012.)

6.2 Valo ja sen sisältämä UV-säteily

Urajärven kartanossa ei ollut sähkövalaistusta vuonna 1917: tämän vuoksi sähkövalaisimia ei ole päätetty sinne nyt asentaa. 1940-luvulla asennettu valaistus on purettu pois. Auringonvalon UV-säteilyn torjumiseksi ikkunat peitetään rullaverhoilla silloin, kun

museo on suljettu. Koska osa vanhoista ikkunaruuduista on puhallettua lasia, ei niiden päälle voi oikeastaan asentaa pinnalle liimattavia UV-suojakalvoja, sillä puhalletun lasin päällä suojakalvot näyttävät aikaisempien tutkimusten mukaan esteettisesti epämiellyttäviltä. Kosteusongelmista pidetyssä kokouksessa 16.4.2012 päätettiin selvittää lisää UV-säteilyä torjuvia kalvoja ja verhoja, mikäli rullaverhoja päätetään pitää enemmän auki. (Kymäläinen 2012.)

6.3 Tuhohyönteiset

Urajärven kartanon tekstiileissä on vain hyvin vähäisiä hyönteisvaurioita, kuten turkiskuoriaisen tai koin aiheuttamia vaurioita, lähinnä joitakin yksittäistapauksia. Huonekärpäsen ulosteet ovat suurin merkittävä hyönteisvaurio, mitä tekstiileistä löytyy. Ulosteet ovat happamia ja jättävät tekstiileihin hankalia, ruskeahkoja tai punaruskean oransseja tahroja. Kärpäsiä voitaisiin torjua esimerkiksi liima-ansoilla, hyttysverkoilla ikkunoissa ja ruiskutteilla. Säännöllinen siivous on myös tärkeä tekijä kärpästen ehkäisyssä. (Huikuri 2009, 66.)

7 KATTAUS- JA KEITTIÖTEKSTIILIEN KUNNON JA TOIMENPITEIDEN KARTOITUS

Kattaus- ja keittiötekstiilien kuntoa ja niiden vaatimia toimenpiteitä koskevia tietoja kerättiin selvityksen aikana Excel-taulukoon (liitteet 2-9). Taulukkopohjat on suunniteltu kohtalaisen nopeasti tapahtuvaan kunto- ja toimenpidekartoitukseen sekä tiedonkeruuseen. Yksityiskohtaisempaan kohde- tai vauriokuvaukseen ne eivät sovellu: tällaisiin tarkoituksiin tarvitaan yksityiskohtaisemmat ja laajemmat taulukot tai vaikkapa luettelointiohjelma. Koska Kansallismuseon konservaattoreilla ei ole vielä käytössä WebMusketin Muskos-sovellusta, jonka avulla konservaattorit voisivat itse kirjata esine-tietoja ylös, voivat konservaattorit hyödyntää tämän tyyppisiä taulukoita erilaisissa kartoituksissa.

Luetteloista on rajattu pois sellaiset tekstiilit, jotka selkeästikin ovat peräisin myöhäisemmältä kuin von Heidemanien ajalta. Näitä ovat esimerkiksi muutamat sellaiset tekstiilit, jotka esiintyvät muun muassa joissakin 1950-luvun kuvissa. Valokuvien lisäksi materiaalit ja koristelutavat ovat myös kielineet aivan eri aika- ja tyylikausista kuin 1900-luvun alusta. Näitä tekstiilejä ei myös ole löytynyt vuoden 1917 inventaarioluetteloista.

Luettelosta on rajattu pois kartanon tekstiilien joukosta löydetty nimikirjaimilla "UM" nimikoidut tekstiilit (KM 86050:1995, 2159-2176). Näitä tekstiilejä ei pystytty identifioimaan keneenkään von Heidemanin aikaiseen kartanon asukkaaseen: myös materiaaliensa ja koristelunsa puolesta ne näyttävät olevan myöhäisempiä. Materiaaleiltaan nämä tekstiilit ovat konekudottua puuvillapalttinaa, jotka on kirjottu puuvillaisella muuliinilangalla ristipistoin. Saumat ovat koneommeltuja. Monogrammit vaikuttavat yksinkertaisen ulkonäkönsä puolesta noin 1930-40-luvun monogrammeilta, mutta voivat toki olla myöhempikiäkin. Kirjontalankakin on sinistä ja keltaista: ei punaista eikä valkoista. Ne voisivat kenties olla jonkun aiemman työntekijän omistamat, tai peräisin matkailumajan ajalta. Vaikka ne olisivatkin von Heidemanien ajalta peräisin, niitä ei varmasti-kaan ole käytetty siellä Lillyn toimesta, sillä monogrammi ei millään lailla viittaa kartanon omistajiin, von Heidemanien sisaruksiin. Monogrammien kuitenkin oli tarkoitus paitsi osoittaa vieraille, kuinka taidokas emäntä talossa oli, myös kertoa tekstiilin omistussuhteesta.

On kuitenkin syytä olettaa, että joihinkin tekstiileihin musteella merkityt FvH-nimikirjaimet liittyvät kyllä Lilly ja Hugo von Heidemanin elämään. Nimikirjaimet voisivat viitata joko heidän äitiinsä, Fredrika von Heidemaniin (k. 1892), tai heidän velipuoleensa Frans von Heidemaniin, joka kuoli vuonna 1896. On hyvin todennäköistä, että Lilly ja Hugo olisivat perineet jommankumman liinavaatteet: on kuitenkin varsin hankalaa todeta varmasti, kumman ne voisivat olla. Todennäköisesti Fredrika on myös kirjo-
nut tekstiilejä kuten Lillykin: kenties hänen tekstiilinsä ovat siis olleet koristeellisemmat kuin vain musteella nimikoidut.

Taulukoista on tekstiilien luettelointinumerosta jätetty alkuosa KM 86050 pois rakenteen tiivistämiseksi. Taulukoita luodessa on pidetty silmällä sitä, että ne mahtuvat A4-arkille. Tämän vuoksi tekstiilien kuvaukset, vauriokuvaukset ja toimenpide-ehdotukset on karsittu minimiin: on valittu vain ne vauriot, jotka kuvaavat näitä tekstiilejä mahdollisimman hyvin.

Taulukoissa on yritetty käyttää mahdollisimman vähän lyhenteitä ja symboleja: kaikki sanat on pyritty kirjoittamaan auki. Kuvauksissa on pyritty lyhyeen ja ytimekkääseen ilmaisuun. Joissakin tapauksissa tilan puutteesta johtuen on jouduttu käyttämään lyhenteitä ja symboleja.

Vauriot ja toimenpiteet on merkitty sarakkeisiin oikeille paikoilleen x-merkillä.

*-merkillä tekstiilin luettelointinumeron edessä tarkoitetaan, että tekstiili on tutkittu. Ilman *-merkkiä listattuja tekstiilejä ei ole saatu tutkimukseen mukaan. Niiden tiedot ovat peräisin valokuvista ja WebMusketti-kokoelmatietokannasta.

Kysymysmerkillä (?) on merkitty sellaiset tekstiilit, joista ei tämän tutkimuksen puitteissa tultu lopulliseen selvyyteen siitä, ovatko ne todella von Heidemanien aikaisia tekstiilejä. Tällaisia epäselviä tapauksia ovat esimerkiksi virkatut keltavalkoiset pyöreät patalaput (KM 86050:2260-2264), joista on hyvin hankala sanoa, ovatko ne peräisin 1900-luvun alusta vai myöhemmältä ajalta. Lilly von Heidemanin vanha luinen virkkuukoukku ja virkkausohjekirja ovat kyllä olemassa edelleen, mitkä todistavat hänen virkanneen ainakin joskus. Vaikka patalaput olisivatkin peräisin von Heidemanien ajalta, voivat ne toki olla jonkun muun kuin Lillyn valmistamat. Eihän Lilly kuitenkaan kartanon emäntänä työskennellyt keittiössä.

Lyhenteellä n:ton tarkoitetaan numeroimatonta tekstiiliä/esinettä.

1900-l. alku tarkoittaa 1900-luvun alkua. Tekstiili voidaan ajoittaa tähän aikaan.

Ylältk, keskltk ja alaltk tarkoittavat ruokasalin astiakaapin (KM 86050:36) ylä-, keski- tai alalaatikkoa. Tekstiiliä on säilytetty siellä.

Tekstiilikuiduista on käytetty kansainvälisiä lyhenteitä: LI = pellava, CO = puuvilla, WO = villa, SE = silkki, HA = hamppu.

Liitteessä 1 taulukossa 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit on tutkimuksen tekstiiliaineisto jaoteltu yhdeksälle välilehdelle kappaleessa 5.1 kuvatulla tavalla ryhmiin luettelointinimensä mukaan. Tekstiilit ovat numerojärjestyksessä taulukoiden vasemmassa sarakkeessa. Taulukko on jaoteltu kuuteen sarakkeeseen:

Numero: Inventointinumbero tai tieto numeron puuttumisesta. Numeroista on kirjoitettu vain kaksoispisteen jälkeinen loppuosa, esimerkiksi esineestä KM 86050:36 on kirjoitettu luetteloon vain "36".

Nimike: WebMusketti-luettelointitietokantaan tai inventointiluetteluihin kirjattu nimike, esimerkiksi "pöytäliina".

Sijainti: Missä esinettä on säilytetty tai mihin se on pakattu: esimerkiksi ”keittiön peräkamari” tai ”HYK21”.

Valmistus: Valmistaja, valmistusaika ja valmistuspaikka, jos tiedossa.

Lisätietoja: Sidos tai valmistustapa, koristelutavat, mahdollinen ompelu- tai päärmäystapa. Mahdolliset kirjontapistot. Viimeistykset. Muita tunnusomaisia merkkejä.

Materiaali: Valmistusmateriaali: tekstiileistä on käytetty kansainvälisiä lyhenteitä.

Merkintä: Monogrammit, sarjanumerot. Monogrammin väri.

Liitteissä 2-9 (taulukot 2-9) tekstiilit on järjestetty kahdelle välilehdelle: Vauriot ja Toimenpiteet. Tekstiilit ovat numerojärjestyksessä taulukoiden vasemmassa sarakkeessa. Yläsarakkeissa on kuvattu Vauriot-välilehdellä 16 erityyppistä vauriota:

Aiempi toimenpide: Aiemmat korjaukset, jäljet puhdistuksista, lisätyt tai poistetut osat.

Haalistuma: Tekstiilin värit ovat haalistuneet.

Haju: Erilaiset hajut, esimerkiksi homeen haju, tunkkainen haju jne.

Kuluma/haurastuma: Tekstiili on kulunut puhki, hiutunut. Tekstiili on haurastunut, hauras. Ei kuitenkaan esimerkiksi revennyt.

Homevaurio: Havainnot homevaurioista ja foxingista.

Hyönteisvaurio: Huonekärpäsen ulosteet, koiperhosen toukan erittämä rihma, turkis-kuoriaisen toukan nahat sekä muut hyönteisten aiheuttamat vauriot (esimerkiksi reiät, syödyt langat).

Irronnut osa: Esimerkiksi irronnut nappi, nauha, irronneet pistot, helmet jne.

Kellastuma/harmaantuma: Tekstiili on kellastunut tai harmaantunut. Käytännössä tällä viitataan myös ruskistumiseen esimerkiksi pellavakuidussa. Kaikilla näillä viitataan tekstiilikuidussa tapahtuneeseen vanhenemiseen ja haurastumiseen, jotka ovat aiheuttaneet värimuutoksia. Ei kuitenkaan koske keltaisia tahroja vaan kuitujen kellastumista.

Pöly/pintalika: Pölyisyys, tomuisuus. Likaisuus: ei varsinainen tahraisuus, vaan likaa on kuitujen pinnalla. Esimerkiksi hiekka tai sora.

Ratkeama: Esimerkiksi ratkennut sauma tai purkautunut päärmä.

Reikäinen/repaleinen: Reiät, revenneet kohdat, repeämät.

Tahra: Kaikenlaiset tahrat.

Takku: Takku esimerkiksi hapsuissa. Sotkeentuneet langat.

Värjäytymä: Värjäntynyt kohta, ei kuitenkaan tahraantunut tai kellastunut. Irronnut/levinnyt väri.

Muu: Esimerkiksi ruoste metallilangoissa. Silkin hajoaminen. Jyrsijätuhot.

Toimenpide-välilehdellä on kuvattu 13 erilaista toimenpidettä, joita voitaisiin soveltaa aineiston tekstiileihin:

Ei toimenpiteitä: Tekstiili ei vaadi toimenpiteitä. Sitä ei edes tarvitse pakata uudestaan. Pakkaus/rullaus: Riippuen tekstiilin koosta se pakataan joko a) rullalle, b) suoraksi, c) laatikkoon taiteltuna, d) muotoonsa tuettuna.

Imurointi: Pintapuhdistus imuroiden. Suulakkeen koko riippuu tekstiilin hauraudesta.

Kuivapuhdistus: Pintapuhdistus esimerkiksi Alron-luonnonkumisienellä painelemalla, Wishab-sienellä, Groom/Stickillä, harjaten ym.

Tahranpoisto: Tahrojen poisto esimerkiksi liuottimella tai miedolla hapolla/emäksellä, hauteella ym. ennen pesua.

Pesu: Vesipesu tensidillä. Ennen pesua tekstiili on aina pintapuhdistettava sopivalla menetelmällä.

Boorihydridi: Valkaisu ja tekstiilikuidun stabilointi 0,03 M kaliumboorihydridiliuoksella. Vaatii aina pesun valkaisun jälkeen, jotta kemikaalijäämät saadaan huuhdottua pois.

Ultraäänikostutus: Tekstiilin ryppyjen ja taitosten suoristus ultraäänikostuttajan ja lasipainojen/painelun avulla.

Kosteushaude: Tekstiilin suoristus kosteushauteessa.

Ompelu: Tekstiilin tukeminen, irtonaisten osien kiinnitys takaisin paikoilleen, reikien tukeminen tukikankaaseen jne.

Tukirakenteet: Tekstiilille valmistetaan tukirakenne joko säilytystä tai näyttelyä varten sopivasta materiaalista.

Kopio: Tekstiilistä on suositeltavaa valmistetaa kopio. Tekstiilistä ei saada näyttelykel-poista välttämättä lainkaan.

Muu: Muita toimenpiteitä voi olla esimerkiksi kosteuskammio, alipainepöytäpesu jne.

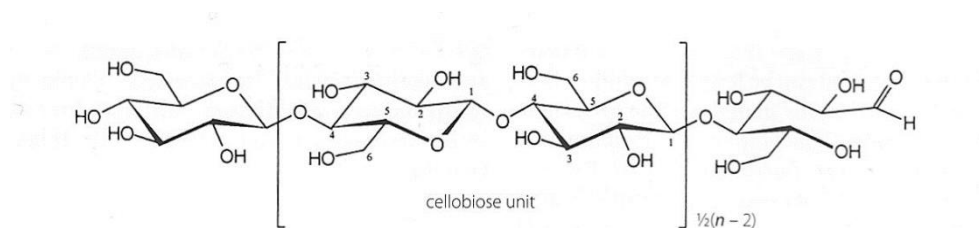
7.1 Kattaus- ja keittiötekstiilien kunto

7.1.1 Tekstiilimateriaalin haurastuminen

Tekstiilit ovat paperimateriaalin kanssa museoiden hauraimpia materiaaleja. Yritettäessä ymmärtää haurastumista on katsottava molekyyalitasolle: vaurioita syntyy, kun kuituihin kohdistuvat häiriöt altistavat sen molekyylien pää- tai sivuryhmiä erilaisille muu-

toksille tai sen pääketjun katkeamiselle. Nämä voivat tapahtua useista eri syistä ja monella eri tavalla. (Slater 1991, 3.)

Kaikki kasvikuidut sekä puolisynteettisistä kuiduista esimerkiksi viskoosi koostuvat samasta aineesta, selluloosasta. Selluloosa koostuu sellobioosiyksiköistä, jotka ovat disakkarideja. Ne taas koostuvat kahdesta glukoosiyksiköstä. Monosakkaridina glukoosi esiintyy luonnossa rengasrakenteisena yhdisteenä kahdessa muodossa: α - ja β -glukoosina. Selluloosassa on näistä vain β -glukoosiyksiköitä, jotka muodostavat suoran ketjun mahdollistaen selluloosan tiiviin rakenteen, jota lujittavat polymeeriketjujen väliset vetysidokset kristalloituneilla, siis hyvin järjestäytyneillä, alueilla. Lukuisien hydrofiilisten sivuryhmiensä ansiosta selluloosa voi imeä nopeasti itseensä vettä, mutta myös pidätellä sitä amorfisilla eli huonommin järjestäytyneillä alueilla. (Boersma 2007, 3.)



Kuva 11: Selluloosan rakenne ja sellobioosiyksikkö siinä. Kuva: L. J. Pedersoli jr., Netherlands Institute for Cultural Heritage.

Selluloosan haurastuminen ilmenee kolmena eri reaktiona: hapettumisena, hydrolyysinä ja ristsidosten muodostumisena. Vauriot alkavat kuidun hauraammilta, amorfisilta eli vähemmän järjestäytyneiltä alueilta, joiden kautta haurastuminen etenee myös paremmin järjestäytyneille, kristalloituneille alueille. (Boersma 2007, 21.)

Hapettumisreaktiossa selluloosaketjussa olevat joko hydroksyyli- tai alkoholiryhmät muuttuvat hapen vaikutuksesta värillisiksi aldehydeiksi, ketoneiksi tai jopa karbonyyli-ryhmiiksi. Hapettumisen edetessä pidemmälle glukoosiketju halkeaa. Tällöin selluloosakuidut tapaavat kellastua: tämä johtuu selluloosakuitujen sisältämistä aromaattisista epäpuhtauksista, kuten esimerkiksi ligniinistä. Hapettumisesta taas aiheutuu kuidun fyysisten ominaisuuksien, kuten polymerisaatioasteen, heikkenemistä. Kuitujen värjäytyminen ei ole vain esteettinen ongelma, vaan se indikoi myös kuidussa tapahtunutta haurastumista. Kuitujen haurastumisen edetessä pidemmälle voidaan tällöin huomata

tekstiilin yhtäkkiä kirkastuvan: tämä johtuu siitä, että sen värilliset aldehydi- ja ketoniryhmät muuttuvat värittömiksi hapettumisreaktion edetessä. Värimuutoksia ilmestyy usein haurastuneisiin kohtiin, kuten taitteisiin. (Boersma 2007, 21-22; Tímár-Balázsy & Eastop 1998, 26.)

Hydrolyysillä tarkoitetaan käytännössä sitä, että yhdiste hajoaa takaisin lähtöaineikseen siihen lisättäessä vettä. Tämä johtuu reaktion aiheuttamasta molekyyliketjun tai molekyylin rengasrakenteen pilkkoutumisesta: eetterisidokset katkeavat. Katkeamat selluloosaketjussa johtavat kuidun polymerisaatioasteen ja voimakkuuden heikkenemiseen. Reaktiota kiihdyttävät ilmankosteus, lämpötila ja vetyionit. (Boersma 2007, 22.)

Selluloosan polymeeriketjuun muodostuu ristsidoksia monilla tavoin, mutta lopputulos on aina sama: rinnakkaissidokset kiinnittyvät toisiinsa kemiallisin sidoksin. Esimerkiksi vetysidokset rikkoutuvat ja muodostavat uusia sidoksia uuteen asentoon. Seurauksena on tekstiilin kovettuminen ja haurastuminen: siitä tulee kuin paperia. (Boersma 2007, 22.)

Tekstiilimateriaalin haurastumiseen vaikuttavat monet tekijät: valo, liika kosteus tai kuivuus, liian korkea tai liian matala lämpötila, mekaaninen rasitus, lika, ilmansaasteet, homeet ja bakteerit sekä tuholaiset. Hapojen ja emästen kanssa tulee olla varuillaan, sillä ne myös haurastuttavat tekstiilikuituja: ne aiheuttavat kuitujen hydrolysoitumista. Erityisesti valon ja sen näkyvän ja näkymättömän säteilyn (UV- ja IR) vaikutukset ovat kumulatiivisia ja luonteeltaan pysyviä. Kaikki nämä tekijät toimivat kemiallisia haurastumisreaktioita kiihdyttävinä tekijöinä, minkä vuoksi tekstiilien hyvään säilytystilaan ja –tapaan tulee kiinnittää erityishuomiota. Tekstiilien säilytysolosuhteiden tarkka seuranta ei ole kuitenkaan riittävää silloin, jos käsittely on huolimatonta ja liian kovakouraista. Myös liian ahtaat säilytystilat edistävät vaurioiden syntyä. (Boersma 2007, 23.)

Selluloosan degradaatioon eli haurastumiseen sekä biodegradaatioon eli biologiseen haurastumiseen vaikuttavat seuraavat tekijät: selluloosaketjun pituus, polymerisointisaste, kuidun kiteisyys tai kristalloituneisuus ja kuitusuunta. Mekaaninen, fotokemiallinen tai muun tyyppinen haurastuminen vauhdittaa degradaatiota ja biodegradaatiota, sillä fyysisten ominaisuuksien heikkeneminen tekee kuidusta haavoittuvaisempia. (Caneva, Nugari & Salvadori 1991, 60.)

Kosteissa, lämpimissä ja huonosti ilmastoiduissa paikoissa biodegradaatio voi kiihtyä jo muutamassa päivässä. Nämä eivät kuitenkaan ole ainoita tekijöitä, vaan homeet ja bakteerit tarvitsevat mieluisan kasvualustan, jolle kasvaa. Esimerkiksi pöly ja lika hygroskooppisina aineina toimivat hyvänä kasvupohjana. Metallisuolat, esimerkiksi kupari, voivat hillitä mikrobien kasvua. (Caneva, Nugari & Salvadori 1991, 60.) Tekstiilien kovettamisessa käytettävä tärkkelys taas kelpaa hyvin eri tuholaisille ravinnoksi (Caneva, Nugari & Salvadori 1991, 65).

On olemassa useita merkkejä, jotka indikoivat tekstiilien haurastumista ennen kuin vauriot ovat selkeästi havaittavissa. Värien haalistuminen kertoo tekstiilien altistumisesta valolle: valo vaikuttaa tekstiilien väriaineisiin, mutta myös tekstiilikuituihin. Valon haurastuttava vaikutus on kumulatiivinen. Värjäämättömissä tekstiileissä kellastuminen tai ruskistuminen on selkeä merkki haurastumisesta. Tekstiilien lujuuden vähentymistä ei aina heti huomaa, jos ei tutki tarkasti: tämän vuoksi kaikkia tekstiilejä tulee käsitellä hellävaroen. Tutkittaessa tekstiilejä on kiinnitettävä huomiota töröttäviin langanpäihin, tai irtoamassa oleviin osiin. Tekstiilin joustavuuden katoaminen johtuu usein kuitujen kuivumisesta tai katkeilusta, mutta esimerkiksi tekstiiliviimeistyksen tai koristeena olleen maalipinnan haurastuminen vaikuttaa tekstiilin kovuuteen. Myös ummehtunut haju kielii happamoitumisesta. (Boersma 2007, 28-29.)

Kuluneisuus ei kuitenkaan vähennä tekstiilin arvoa, päinvastoin: se kertoo siitä, että tekstiiliä on arvostettu niin paljon, että sitä on käytetty niin pitkään kuin mahdollista (Huikuri 2009, 10). Monet selkeästi paljon käytetyt pellavatekstiilit ovat pehmenneet ja niihin puhjenneita reikiä on huolellisesti ja siististi paikattu. Se kertoo siitä, että tekstiilejä on pidetty arvossa ja rakastettu niin paljon, että ne on haluttu säilyttää. Tekstiilien ulkonäöstä huomaa, että tekstiilejä on pesty (pehmeys, haalistuneet värit) ja mankeloitu (kiilto) - ja jätetty jostain syystä mankeloimatta tai silittämättä (rypyt). Haalistuneet värit vaikkapa kirjontalangoissa voivat kielii rajummista pesumenetelmistä (lipeäpesu) tai auringon alla tapahtuneesta kuivatuksesta, joka kyllä valkaisee valkean pohjakankaan, mutta haalistaa kirjontalankojen värejä.

Vanhanaikaiset pyykin pesumenetelmät ja -aineet kuluttivat omalta osaltaan tekstiilejä. Mikäli liinavaatteita ei ollut käytetty eikä pesty, säilyivät ne kuinka kauan tahansa; sen

sijaan mikäli ne kerran oli pesty, tuli ne pestä ainakin vuosittain, muuten kuidut alkoivat kellastua. (Emäntälehti 03/1908, 46). Tämä kertoo osaltaan pesumenetelmien kulluttavuudesta. Ennen pesuaamua pyykki liotettiin suopa- tai saippuavedessä yön yli. Likaisemmat tekstiilit, kuten keittiöpyyhkeet ja nenäliinat pestiin erikseen, samoin kuin kovat kalvosimet, kaulukset, rinnustat ym. Pyykkiä saatettiin myös harjata karkeilla pesuharjoilla, minkä jo Emäntälehteen vuonna 1904 nimimerkillä Pyykinpesijä kirjoittanut henkilö tuomitsi vaatteita tuhoavana puhdistusmenetelmänä. Pyykki keitettiin (ei kiehutettu) ja pestiin lipeävesihauteessa: jotkut saattoivat käyttää soodaa lipeän sijasta. Lipeäkiveä hellävaraisempi lipeäliemi valmistettiin puhtaasta koivuntuhkasta: paras tuhka saatiin hankittua koulusta. (Emäntälehti 05/1904, 63; Raussi-Tihula 1999, 45; Reinilä-Hellman 1926, 69-70.)

Pesijästä ja pesupaikasta riippuen pyykki huuhdottiin joko järvi- tai merivedessä. Huuhtomisvaiheessa voitiin pyykkiä myös survoa, jotta lipeä saataisiin siitä tehokkaasti ulos. Pesun ja huuhtelun jälkeen pyykki saivat kuivua joko narulla ulkona tai talvella tai kevättalvella hankien päällä auringon säteiden alla, jotta ne valkaistuisivat. Kirjavia vaatteita kohdeltiin hellävaraisemmin: niitä ei keitetty lipeässä eikä kuivattu auringonpaisteessa, vaan ne pestiin vain saippuavedessä. Pesuveteen voitiin lisätä suolaa, jotta värit pysyisivät paremmin. Kuivatus tapahtui varjoisassa paikassa. Kuivatuksen jälkeen pyykki vedettiin kosteina, silitettiin joko raudalla tai kaulaamalla ja mankeloitiin. Jotkut ryhtiä enemmän vaativat tekstiilit, kuten kaulukset, saatettiin myös tärkätä perunatärkelyksellä, rasvattomalla maidolla (eli kurrilla) tai sokerilla. Kaikki tärkkäysaineet kuitenkin aiheuttavat kellastumista ajan mittaan. (Emäntälehti 05/1904, 63; Emäntälehti 11/1906, 172; Raussi-Tihula 1999, 45; Reinilä-Hellman 1926, 69-70.)

Pesuun voitiin käyttää mitä erikoisimpia niksejä. Arkavärisiä kankaita, kuten kretonkeja pestiin tinatussa kattilassa siten, että vesi kuumennettiin niin kuumaksi, ettei käsi voinut siihen enää koskea: tämän jälkeen veteen sekoitettiin vehnäleseitä kahdeksasosan verran vaatteiden painosta katsoen. Sitten vesi nopeasti hämmennellen kiehautettiin ja annettiin jäähtyä, minkä jälkeen kangas pestiin. Huuhtelu tapahtui puhtaassa vedessä ja kuivatus huoneenlämmössä. (Emäntälehti 02/1910, 32.) Talvella pyykkien jäätymisen estämiseksi kuivatuksen aikana voitiin lisätä viimeiseen pesuveteen suolaa (Emäntälehti 02/1910, 30). Pesuveteen saatettiin lisätä nykypäivänä voimakkailta tuntuneita

aineita, kuten bensiiniä tai saippuan, ammoniakkin ja tärpätin sekoitusta erityisesti pestäessä uutimia ja muita hienoja kankaita (Emäntälehti 06/1904, 77).

Jopa rypyt ja likatahrat voivat olla informatiivisia tutkittaessa yksittäisten tekstiilien menneisyyttä ja käyttötapoja: toisaalta niissä on mukana destruktiivinen elementti, sillä likatahrat haurastuttavat tekstiiliä, houkuttelevat tuhohyönteisiä sekä voivat alentaa tekstiilin esteettistä arvoa. Rypyt ja taitokset kuluttavat tekstiilikuituja aiheuttaen taitoskohdan kellastumisen tai tummumisen ja jopa kuitujen katkeamisen johtaen hiljalleen taitoskohdan repeämiseen. Pellavan kuiturakenne on itsessään melko jäykkä ja rypyt, laskokset ja taitokset aiheuttavat kuituun murtumia ja tätä kautta jopa lähtemättömiä ryppejä, jotka pilaavat tekstiilin ulkonäön. Ikävä kyllä monet tekstiilien vauriot johtuvat niiden joko huolimattomasta tai liian kovakouraisesta käsittelystä tai huonoista säilytysolosuhteista.

Tekstiilejä ei tulisi kuitenkaan säilyttää likaisina, sillä pääsääntöisesti lika houkuttelee lisää likaa. Lika on hygroskooppista eli imee itseensä kosteutta: kapillaari-ilmiön avulla se tunkeutuu syvemmälle pintakerroksen alle. Hygroskooppisuuden vuoksi sillä on kyky absorboida itseensä ilmansaasteita, minkä lisäksi se tarjoaa ravintoa haitallisille mikro-organismeille sekä tuhohyönteisille. Tahrat, pöly ja lika toimivat kasvualustoina homeille, houkuttelevat tuholaisia ja heikentävät tekstiilikuitujen fyysisiä ominaisuuksia. Pölyhiukkasten terävät reunat katkovat hauraita, vanhoja tekstiilikuituja. Tahrat voivat ikääntyessään kovettua tehden tekstiilin hauraaksi. Tahrat voivat hapettuessaan pinttyä niin tiukasti kiinni kuituihin, etteivät ne lähde enää pois: siksi lika ja tahrat tulee puhdistaa niin nopeasti kuin mahdollista. Lika ja tahrat voivat aiheuttaa tekstiileissä kemiallista haurastumista, sillä ne ovat usein pH-arvoltaan happamia ja edistävät näin hydrolyysiä. (Boersma 2007, 28.)

7.1.2 Urajärven kartanon tekstiilien kunto

Kattaus- ja keittiötekstiilien kuntokartoituksessa aloitettiin tekstiiliaineiston kartoituksesta, rajauksesta ja huolellisesta tutkimuksesta, jota tehtiin tekstiili kerrallaan. Kuntoa luokiteltaessa käytettiin WebMusketti-luettelointiohjelman Muskos-sovelluksen vaurio-termejä, jotka koostuivat eri konservaattoreiden listaamista vaurioita käsittelevistä termeistä. Vauriokuvauksista karsittiin pois aineiston kannalta epäoleelliset termit ja

keskityttiin nimenomaan näitä selvityksessä käsiteltyjä tekstiilejä kuvaavaan termistöön. Vauriokuvaukset ja tulokset koottiin Excel-taulukoiiksi.

Taulukkoa suunniteltaessa pidettiin tiiviisti mielessä taulukoiden taitettavuus A4-arkin kokoon, jotta taulukot olisivat myös painokelpoisia, ei vain koneella selailtavia. Tämän vuoksi vaurioiden kuvauksista ei voitu tehdä kovinkaan laajoja. Suunnittelussa pyrittiin myös siihen, että taulukko olisi mahdollisimman helppo- ja nopeakäyttöinen tätä selvitystä ja tulevaisuutta ajatellen: kysymys ei ole vain yksittäisistä tekstiileistä vaan jopa kymmenistä tai sadoista, jolloin mahdollisuudet yksittäisten tekstiilien vaurioiden kuvaukseen supistuvat. Museoiden aika- ja työvoimaresurssien pula varjostavat kokoelmatyötä ja ovat sille uhka, minkä vuoksi on tärkeää kehittää toimivia keinoja selviytyä kokoelmatyöskentelystä parhaalla mahdollisella tavalla aika- ja kustannuskysymykset huomioon ottaen.



Kuva 12: Ruokasalin kaappi. 10 4 94_107. Museovirasto.

Suurta osaa taloustekstiileistä on säilytetty suuren iittiläisen männystä tehdyn astiakaapin laatikoissa (KM 86050:36) päärakennuksen ruokasalissa. On onnekas sattuma, että tekstiilit on säilytetty juuri hyvin kuivuneessa mäntypuisessa kaapissa, se kun sattuu olemaan jokseenkin sovelias puumateriaali säilytykseen verrattuna vaikkapa toiseen kotoperäiseen puuhun, koivuun, josta haihtuu happamia aineita. Toisaalta kai-

kista puulajeista haihtuu jonkin verran orgaanisia happoja, mutta hyvin kuivunut mänty- tai kuusipuu on suhteellisen turvallista. (Opas paikallismuseon hoitoon 2005.) Laati-koissa on myös ollut liinavaatteiden alla liinat (KM 86050:2301-2303), jotka ovat estäneet niiden suoran kosketuksen puupintaan.

Aistinvaraisesti tarkasteltuna näissä astiakaapissa säilytetyissä tekstiileissä ei ole homeen hajua. Osa tekstiileistä on hieman kellastunut taitosten kohdalta, mutta taitoskohdissa ei ole havaittu esimerkiksi tekstiilin hajoamista. Suurin osa tekstiileistä (joita-kin yksittäistapauksia lukuun ottamatta) on siinä kunnossa, että niitä voidaan käsitellä helposti: tästä kiitos pellavalle itselleen.

Urajärven kartanossa esiintyy selluloosaa ravintonaan käyttäviä homelajikkeita: tämä tuskin on mikään yllätys. Koska näytteitä ei otettu proteiininäytteiden pinnoilta (esimerkiksi nahan), ei voida sulkea pois niiden olemassaoloa tai väittää, että Urajärven kartanossa esiintyy nimenomaan selluloosaa ravintonaan käyttäviä homelajikkeita. Todennäköisesti myös proteiinia ravintonaan käyttäviä homeita on olemassa, sillä näkyvää, valkoista homekasvustoa on ollut Hugon huoneessa olevan sohvan nahkaverhoilun päällä. Tekstiilikokoelmissa esiintyy kuitenkin yleisemmin selluloosaa hyödyntäviä homeita, minkä vuoksi juuri selluloosatekstiilit ovat erityisen herkkiä homeille. (Boersma 2007, 67.) Tämän vuoksi kaikki näytteille laitettavat tekstiilit tulee vähintään pintapuhdistaa huolellisesti pölystä. Myös tahrat tulisi yrittää poistaa, mutta on arvioitava sitä, onko tahran puhdistus haitallisempaa tekstiilille kuin olla tekemättä mitään. Tahrojen puhdistusmenetelmät tekstiilikonservoinnissa eivät myöskään ole yksiselitteisen toimivia, sillä puhdistusaineet pidetään tarkoituksella niin mietoina kuin mahdollista vaurioiden minimoimiseksi. Tekstiilejä on kokoelmassa sen verran paljon, että niiden joukosta löytyy usein potentiaalisempi esitettävä yksilö.

7.2 Toimenpide-ehdotukset tekstiileille

Liki kaikki kartanon taloustekstiilit kaipaisivat jonkinasteista käsittelyä. Tekstiileitä on säilytetty parin viime vuoden aikana taiteltuina pinoissa. Niitä on ollut liian paljon ja liian ahtaasti turhan pienissä laatikoissa. Minimissään melkein kaikki tekstiilit tulee pakata uudestaan huomattavasti väljemmin. Nyt vielä, kun tekstiilit ovat kohtalaisen hyvässä kunnossa, on oikea aika suoristaa ja pakata ne uudelleen hyvin. Tekstiilit voidaan pakata kunkin tekstiilin koko huomioon ottaen joko mahdollisimman suorina sopivan

kokoisiin happovapaasta kartongista valmistettuihin laatikoihin tai kääriä sopivan mitaisten, happovapaalla silkkipaperilla päällystettyjen pahvirullien ympärille. Happovapaita pahvirullia ei vielä saa Suomesta, minkä vuoksi rullien ympärille tulee kääriä Melinex®-kalvo sekä happovapaata silkkipaperia. Mikäli tekstiili joudutaan taittelemaan, tulee taitoskohdat pehmustaa silkkipaperista käärityllä ”makkaralla” ryppyjen ja taitosten syntymisen ehkäisemiseksi, etteivät ne litisty. Kolmiulotteiset tekstiilit, kuten pannumyssyt, tuetaan muotoonsa happovapaalla silkkipaperilla. Jos laatikossa on useampi kuin yksi tekstiili, tulee kaikki tekstiilit eristää toisistaan happovapaalla silkkipaperilla. Näin ehkäistään lian ja värien siirtyminen tekstiilistä toiseen. Ruskeat, happamat silkkipaperit tulee poistaa ja korvata happovapaalla silkkipaperilla. Suuremmat tekstiilit voidaan kääriä pestyyn, valkaisemattomaan lakanakankaaseen.

Vaikka tarkoituksena on, että päärakennusta lämmitetään talvikaudellakin, olisi viisainta siirtää kaikki kartanon tekstiilit olosuhteiltaan stabiileihin tiloihin talviajaksi, kunnes voidaan olla varmoja siitä että olosuhteet ovat riittävän vakaat herkän orgaanisen materiaalin säilyttämiseksi. Näin onkin aiemmin tehty. Tähän asti päärakennuksen lämmityksellä ei ole vielä voitu varmistaa tekstiileille tarpeeksi vakaita olosuhteita: lyhytkestoinenkin ilmankosteuden nopea nousu voi kiihdyttää haurastumisen etenemistä tekstiileissä, etenkin kun ilmankosteuden nopeat nousut ja laskut ovat toistuvia.

On positiivista, että tekstiilejä voidaan säilyttää stabiileissa, arkisto- ja säilytyskäyttöön sopivissa olosuhteissa navetassa eikä esimerkiksi päärakennuksen vintillä, missä on aivan liian kosteaa. Kevään 2012 aikana navetan säilytystilojen omistussuhteissa ilmeni kuitenkin epäselvyyksiä, ja olisi hyvä asia esineistön kannalta, mikäli asia ratkeaisi mitä pikimmiten. Tällöin navetassa säilytettävät esineet voitaisiin asettaa hyllyille ja järjestää parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Valokuvaamattomat ja numeroimattomat tekstiilit tulee numeroida, valokuvata sekä huolellisesti dokumentoida luettelointitietokantaan. Luettelotietoja tulee täydentää ja korjata puutteellisten ja virheellisten tapausten kohdalla. Kaikki kartanon säilyneet käsityöohjeet von Heidemanien ajalta tulee valokuvata, dokumentoida, puhdistaa ja pakata asianmukaisesti siten, että ne säilyvät vaurioitumatta, esimerkiksi happovapaasta pahvista leikattujen kansien väliin. Numeroimattomat käsityöohjeet tulee numeroida. Aikalaiskäsitöiden tutkimuksessa nämä käsityöohjeet ovat korvaamattoman arvokasta in-

formaatiota. Suosituksena on, että nämä säilytetään järjestelmällisesti omissa laatikoissaan ja tekstiilit omissaan. Näin voidaan välttää paperin vaurioituminen esimerkiksi tekstiilien painosta johtuen.

Suuri osa tekstiileistä kaipaa pintapuhdistusta, sillä niitä ei ole pintapuhdistettu jopa vuosikymmeniin. Pintapuhdistus tapahtuu imuroiden matalalla imuteholla pienellä suulakkeella lankasuoraan, mikäli tekstiilin kunto kestää hellävaraista imurointia matalalla imuteholla ja pienellä suulakkeella. Hauraampien tekstiilien tapauksessa voidaan apuna käyttää verkkoa, jonka avulla imuroidaan. Vaihtoehtona on esimerkiksi tekstiilin varovainen painelu vulkanisoidusta kumista valmistetulla Alron-sienellä (nokisieni, puhdistussieni). Tekstiilejä voidaan myös harjata pehmeällä siveltimellä (esimerkiksi vuohenkarvaisella) lankojen suuntaisesti. Talous- ja kattaustekstiilien tapauksessa käytännössä kaikki tutkitut esineet kestävät kyllä varovaista imurointia.

Koska Urajärven kartanon päärakennuksessa esiintyy jatkuvasti olosuhteita, jotka mahdollistavat homeiden kasvun myös tekstiilimateriaalissa, etenkin selluloosassa, tulee kaikista kartanon päärakennukseen näytteille tulevista esineistä, myös tekstiileistä puhdistaa pöly ja mahdollisuuksien mukaan myös muu lika ja tahrat. Näin homeet eivät saa niin helposti mieluista kasvualustaa. Näytteillä olevat tekstiilit tulee puhdistaa säännöllisesti pölystä: suosituksena on, että puhdistus tehtäisiin vähintään kerran näyttelykauden aikana kesäkauden loputtua, kun museon säännöllinen ylläpito lakkaa talviajaksi. Hyväkuntoisia tekstiilejä voi pyyhkiä varovasti pölystä esimerkiksi lampaanvillasta valmistetulla pölyhuiskalla tai strutsinsulkahuiskalla niiden ollessa näytteillä: näillä molemmilla materiaaleilla on hyvä pölynsidontakyky ja ne ovat riittävän pehmeitä museoesineiden käsittelyyn.

Homeitiöitä on aina ja kaikkialla, sekä sisä- että ulkoilmassa: niitä ei siis voi täysin saada poistettua esineistöstä. Myöskään tekstiileille ei ole olemassa yksiselitteistä, kaikille tekstiileille soveltuvaa tapaa, joka varmasti tappaisi homeitiöt. Homeitiöitä on ilmassa kaiken aikaa, joten mikäli niillä on vain sopivaa ravintoa, alkavat itiöt kasvaa näkyväksi kasvustoksi. Tärkeintä on ehkäistä homekasvuston kasvua kontrolloimalla olosuhteita sekä poistaa homeiden saatavilta niiden hyödyntämä ravinto, kuten pöly, lika ja tahrat.

Osa tekstiileistä kaipaisi vesipesua tensidillä, osa taas vain paikallista tahrannoistoa ja suoristusta. Vanhoja tekstiilejä puhdistettaessa tulee muistaa se, etteivät ne kestä voimakkaita kemikaaleja. Täysin valkeiden ja kirjomattomien tekstiilien tapauksessa voitaisiin ajatella vesipesua tensidillä (esimerkiksi Mini Risk -käsitiskiainetiiviste 0,1 %) niin sanotusti sarjatuotantona. Suuri osa tekstiileistä ei ole suinkaan yksinkertaisia ja viti-valkoisia, vaan niissä on monissa enimmäkseen punaisensävyisiä laaka- tai ristipistokirjontoja. Monissa tekstiileissä on leike-, valko- ja/tai reikäkirjontaa. Kirjotut tekstiilit samoin kuin pitsit tulee neulata alustaan pesemisen jälkeen, jotta kirjontalangat eivät ala kirstää ja välttää turhalta suoristukselta.

Osa tekstiileistä on kellastuneita tai tummuneita ja niissä olevat tahrat voisivat kaivata vaalennusta. Tekstiilikonservaattorit eivät käytä yleensä hapettavia valkaisuaineita, kuten vetyperoksidia niiden kuituja haurastuttavan vaikutuksen vuoksi. Mietoina ja pelkistävinä valkaisuaineina boorihydridien on kuitenkin havaittu soveltuvan erityisesti selluloosakuiduille. Boorihydritit eivät sovellu proteiinikuiduille. Ne paitsi valkaisevat hellävaraisesti kellastunutta ja/tai tahraista tekstiiliä, myös vahvistavat ja stabiloivat kuiturakennetta. Boorihydridien vaikutus voidaan kohdistaa myös paikallisesti tekstiiliin esimerkiksi tahrannoistossa.

Boorihydridejä on tutkittu ja käytetty erityisesti paperin valkaisussa, mutta niiden soveltuvuutta on tutkittu myös tekstiilikonservoinnissa, hyvällä menestyksellä. Ne soveltuvat myös pohjaväriältään valkeille tai luonnonvalkeille tekstiileille, joissa on värillisiä osia, esimerkiksi värillistä kirjontaa. Tällaisten tekstiilien ollessa kyseessä värillisten lankojen värien leviävyys täytyy kuitenkin testata huolellisesti.

Valkaisutarkoitukseen noin 0,03 M natrium- tai kaliumboorihydridiliuoksen käyttö soveltuu hyvin, erityisesti sen vuoksi, että se lujittaa selluloosakuitujen rakennetta pelkistämällä karboksyyliyhdytys takaisin hydroksyyliyhdytys. Turvallisuussyistä on suositeltavampaa käyttää nimenomaan kaliumboorihydridiä (KBH_4) kuin natriumboorihydridiä (NaBH_4), sillä kaliumboorihydridi ei ole yhtä reaktiivinen kuin natriumboorihydridi. Niiden tehokkuudessa valkaisun kannalta ei sen sijaan ole eroa. Parhaat tulokset valkaisun ja stabiloinnin kannalta on saatu, kun boorihydridiä on käytetty ilman käsittelyä ennen tapahtuvaa happamuuden poistoa/neutralisointia sekä ilman puskuria. (Ringgaard 2002, 1-2.)

Boorihydridejä käsiteltäessä tulee noudattaa erityistä varovaisuutta, sillä ollessaan laimentamattomana jauhemaaisessa muodossa aine on hyvin reaktiivista. Aineeseen ei tuolloin kannata koskea millään metalliesineellä, sillä muutoin se lakkaa toimimasta. Veteen sekoitettaessa aine muodostaa syttyvää vetykaasua, minkä vuoksi sekoitus veteen kannattaa tehdä vetokaapissa tai muussa hyvin ilmastoidussa paikassa. Kun jauhe on sekoitettu veteen, siitä ei ole enää räjähdysvaaraa. Boorihydridiliuosta voidaan käyttää vain muovialtaassa, sillä metallialtaiden metalli-ionit estävät aineen toiminnan. (Häkäri 2012.)

Boorihydridit ovat helposti syttyviä, voimakkaasti ihoa syövyttäviä ja silmiä vaurioittavia sekä välittömästi myrkyllisiä nieltynä tai iholle joutuessaan. Ainetta käsiteltäessä on siis mieluiten työskenneltävä hyvin ilmastoiduissa tiloissa ja suojattava kädet nitrilikäsineillä sekä muu vartalo suojavaatteilla. Myös silmät on hyvä suojata roiskeilta. (Merck Chemicals 2010.)

Boorihydridejä tulee säilyttää kuivassa ja lukitussa säilytyspaikassa tiiviisti suljettuna suojassa lämmöltä. Käyttöturvatieotteiden mukaan boorihydridi tulee hävittää ongelmajätteenä eikä sitä saisi kaataa viemäristä alas, sillä se voi siellä aiheuttaa räjähdysvaaran. (Merck Chemicals 2010.) Kemian lehtori Kirsi Perkiömäen mukaan tekstiilikonservoinnissa käytettyjen boorihydridiliuosten pitoisuus on kuitenkin sen verran laimea, että liuosta voi laimentaa vielä lisää vedellä ja kaataa sen jälkeen viemäriin (Perkiömäki 2012).

Tekstiilien suoristaminen tulee kyseeseen monienkin tutkimusaineistoon kuuluvien tekstiilien osalta. Toisaalta voidaan pohtia huolellisesti mankeloitujen ja prässättyjen tekstiilien suoristamista siltä kantilta, että se ei noudattele niiden alkuperäistä esitystapaa. Liinavaatteiden tuli olla puhtaita, valkeita, kiiltäväksi mankeloituja ja siististi viikattuja ja pinottuja. Suorat ja sääntilliset mankelilaskokset loivat erityisesti pöytäliinaan arvokkaan vaikutelman. Toisaalta moni tekstiileistä ei ole enää putipuhdas eikä valkoinen eikä niitä enää tulla käyttämään arki- tai juhla-kontekstissa.

Tekstiilejä voidaan suoristaa hellävaraisesti immersioilla, kosteushauteen tai viileän vesihöyryn avulla. Viileä vesihöyry on kuitenkin melko hidas menetelmä ja sen riskinä on

tekstiilin liika äkillinen kostuminen. Aineistoon kuuluvista tekstiileistä mitkään eivät ole niin hauraita, että niitä tarvitsisi suoristaa kosteuskammiossa. Myös maalattu joululiina (KM 86050:2275) voidaan suoristaa kosteushauteen avulla.

Suurikokoisten ja pitkien tekstiilien suoristus on usein nopeinta immersioilla (eli upottaen pelkkään deionisoituun tai hanaveteen), sillä hauteiden valmistus suurille tekstiileille on varsin työlästä. Kostuttimen käyttö taas on melko hidasta erityisesti silloin, kun tekstiilissä on vähääkään paksuutta eivätkä kuidut ole kovinkaan alttiita kostumaan: kostuttimen käyttöön liittyy myös liian kosteuttamisen vaara. Kosteuskammion rakentaminen suurelle tekstiilille on myös hyvin aikaa vievää ja vaatii huolellista suunnittelua. Mikäli tekstiili kestää vettä väriensä ja rakenteensa puolesta, immersio tai vesipesu ovat hyvin suositeltavia toimenpiteitä, sillä samalla tekstiiliä saadaan raikastettua ja siitä saadaan poistettua happamuutta. Immersiokäsittely voidaan helposti yhdistää vesipesuun, onhan sekin yhdentyyppinen immersio. Harkittaessa toimenpiteitä on mietittävä, tehdäänkö vesipesu tensidillä huuhteluineen vai suoristetaanko tekstiili vain immersioilla.

Ruostetahroja voidaan kyllä puhdistaa esimerkiksi miedolla (1-2 %) oksaali- tai sitruunahapolla, mutta voidaan myös kysyä, onko se tarkoituksen mukaista. Näissä tekstiileissä ruostetahrat esimerkiksi keittiöpyyhkeissä kielivät käyttötarkoituksesta ja kontekstista. Ruosteen poistamatta jättäminen vaurioittaa myös tekstiiliä: ruoste voi syödä ajan myötä reiän tekstiiliin ja heikentää tekstiilikuitujen fyysisiä ominaisuuksia. Laimeita happoliuoksia käyttämällä voidaan saada kyllä hyviä puhdistustuloksia, mutta tämä aina riippuu itse kohteesta ja tahrasta. Käsittely hapoilla on myös hidasta. On muistettava, että kaikki puhdistusainejäämät on poistettava tekstiileistä esimerkiksi huolellisesti huuhtomalla. Lähtemättömien tahrojen suhteen voidaan käyttää luovuutta, mikäli tekstiili kuitenkin haluttaisiin esittää. Pöytäliinassa pienemmät tahrat voidaan usein peittää vaikkapa maljakolla, astioilla tai lautasliinoilla, mikäli tahroja ei saada täysin puhdistettua tekstiilistä.

Ei ole olemassa keinoa palauttaa haalistuneita värejä takaisin. Näiden hauraampien yksilöiden sisältämän informaation suojelemiseksi vähimmäisin tehtävissä oleva toimenpide olisi pakata ja säilyttää ne asianmukaisesti suojattuina valolta ja haitallisilta olosuhteilta. Varteenotettava vaihtoehto on piirtäen tallentaa kauniit kirjontamallit

mahdollisten reproduktioiden valmistamista silmällä pitäen. Oikeanlaisten kankaiden ja lankojen saatavuus voi muodostua jonkinlaiseksi ongelmaksi.

Joistakin kartanon alkuperäisistä tekstiileistä on teetetty ja tullaan teettämään kopiot. Kopiot sohvatyynyistä (KM 86050:265-269, 434, 437, 552-553) ovat Suomen Käsityön Ystävien käsialaa. Hugon huoneessa olleesta konstantinopolilaisesta loimu-aiheisesta verhosta (KM 86050:549) sekä salin verhoista (KM 86050:270a-d) teetetään kopiot kutoja Annette Häggin Vävstugassa, Porvoon Emäsalossa.

Urajärven kartanon ikkunoissa olleet rullaverhot on poistettu vuonna 1976 paikoiltaan huonon kuntosuoraksi. Vallila Interior on valmistanut kopiot rullaverhoista (KM 86050:1701a-b, 1702a-b, 2517-2518). Valmistajan käyttämään muovipinnoitettuun materiaaliin päädyttiin, sillä nykyään ei ole mistään saatavissa täysin vastaavaa vahapinnoitettua rullaverhokangasta. Joutsenaiheisista rullaverhoista (KM 86050:760 ja 2519-2521) ei teetetä kopioita, sillä niiden epäillään tulleen kartanoon vasta von Heidemaniin jälkeen 1930-luvulla. Niitä ei löydy vuoden 1917 luetteloista, mikä tukee tietoa siitä, että ne ovat uudempia. Joutsenaiheisten verhojen kunto on huonohko: maalipinnat irtoilevat todennäköisesti sen suoraksi, että verhojen vahapinta on jäänyt maalipintojen alle.

8 URAJÄRVEN KARTANON KEITTIÖ

Urajärven kartanon keittiö on sinänsä haastava kohde rekonstruoida, sillä siitä ei ole säilynyt lainkaan aikalaisvalokuvia. Tiedetään, että keittiö sijaitsi ennen nykyisen Hugon huoneen paikalla, kunnes se vuoden 1909 peruskorjauksen yhteydessä siirrettiin itäpäätyyn. Sen aiempi sisäänkäynti muurattiin umpeen ja itäpäätyyn puhkaistiin uusi ovi. Simolinit käyttivät keittiötä, välikamaria ja piian kamaria asuinhuoneinaan vuoteen 1964 saakka: siis on ymmärrettävää, ettei tältä ajalta ole valokuvia. (Ivars 2009.) Simolinit muuttivat vanhan päärakennuksen päädyssä (nykyisestä tuvasta) Hugon kuoltua kartanon päärakennukseen, sillä Lilly pelkäsi olla yksin kartanossa (Simolin 1959 b). He siis ehtivät asua kartanossa useamman vuosikymmenen näissä huoneissa. Heidän pois muuttonsa jälkeen huoneet eivät ole olleet museokäytössä, vaan niissä on lähinnä säilytetty tavaroita: nyt on tarkoitus avata huoneet ensimmäistä kertaa yleisölle. Tapetifragmenttien ja maalipintojen tutkimuksella on voitu tutkia sitä, minkä näköinen keit-

tiö on ollut von Heidemanien aikana vuosina 1909-1917. Keittiö on tarkoitus kalustaa täysin uudelleen: myös keittiötekstiilit tulee valita.

Nykytutkimuksen valossa näyttäisi siltä, että keittiössä on ollut kaksi eri tapettia vuoden 1909 remontin jälkeen: yläosassa kukkakuvioellinen punaruskean sävyinen tapetti ja alaosassa ootrattu ruskean sävyinen puujäljitelmatapetti. Ne on hankittu S. Wuorion tapettiliikkeestä Helsingistä ja ne voidaan ajoittaa vuoteen 1909 kuittien perusteella. (SMY:n Urajärven kokoelmia koskeva arkisto Ha1-Ha9.) Lattia on ollut tumman okranvärinen. Wuorion tapettien päällä on taas useampi kerros erilaisia vihreän sävyisiä tapetteja ja pinkopahveja: seuraava tapettikerros, vihreä tapetti, on samaa laatua kuin salin punainen tapetti. Tiedetään, että Simolinit ovat kunnostaneet vuonna 1928 ainakin peräkamarin, mutta ei ole tietoa siitä, milloin keittiö on muutettu vihreän sävyiseksi ja kenen toimesta – Lillyn vai Simolinien. (Arkkitehtitoimisto Rahola & Konservointi T. Sonninen 2009, 51-52.) Keittiön likellä, makasiinin päädyssä oli ruokakello, jota köksäksi kutsuttu keittäjä kävi soittamassa ruoan ollessa valmista (Simolin 1959 a).

Vuosisadan alun säätyläiskeittiöiden tekstiilien tutkimus on jokseenkin ongelmallista. Lähteitä on hankala löytää: ihan kuin keittiöitä ei olisi haluttu kuvata tai kuvailla. Ruokasaleista ja muista näyttävämmissä oleskelutiloista on kyllä runsain mitoin kuvia. Vuoden 1917 inventaarioluettelossa keittiöstä kuvaillaan keittiön esineistöä: sen mukaan keittiössä oli lukuisten erilaisten ruoanvalmistusastioiden lisäksi mankeli, kaksi pöytää, yksi leivinpöytä, neljä tuolia, kaappi ja neljä silitysrautaa. Tekstiilejä ei luettelossa kuvailla: siispä tekstiilejä valittaessa pitää käyttää hieman mielikuvitusta sekä vanhoja valokuvia, piirroksia tai kuvauksia/näyttelyitä tuon ajan keittiöistä.

Martat järjestivät vuonna 1955 näyttelyn ”Koti 60 vuotta”: kuvassa on näyttelyyn rakennettu vuosisadan alun keittiö. Näyttelyssä otetusta kuvassa kuvataan keskiluokan keittiötä 1900-luvun alussa. Keittiökuvasta voidaan ottaa ideoita myös Urajärven keittiön sisustusta ja tekstiilejä varten. Seinälle on ripustettu hyllykkö, jonka päällä on kahvipannut ja jossa on erinäköisiä taloustarvikkeita. Hyllyjä reunustavat valkoiset pitsit: ilmeisesti näyttelyä varten ne on leikattu paperista, mutta 1900-luvun alussa ne ovat voineet olla oikeat pitsitkin. Ikkunoiden yläpuolella on raidallinen verho kappi ja edessä samaa kangasta olevat salusiinit. Pöydällä ikkunan edessä on valkea, pieni, neliönmallinen liina, jonka päällä on ruukkukasvi, kahvikuppi, kahvikannu sekä jalallinen metallias-

tia, jossa on tarjolla keksejä. Tarjotin riippuu suorakaiteen mallisissa, kirjoituissa tarjotimen kannattimissa: kannattimissa on nimikirjaimet. Vasemmalla pöydällä näkyy suipon mallinen valkoinen pannumyssy (ilmeisesti kirjottu) muiden taloustavaroiden seas-
sa. Nurkkakaapin päällä on öljylampun alla pieni liina. Nurkkakaapin hyllyjen reunoissa on myös kiinnitettyinä valkoiset pitsit. Hellan päältä pilkottaa kasari ja kahvipannu. Sisäkön päällä on ruudullinen, pitkähihainen, kauluksellinen mekko, jonka päällä on valkea essu. Hän on kietonut valkean huivin päänsä ympärille.



Kuva 13: Marttojen Koti 60 vuotta -kiertonäyttelystä vuodelta 1955. Keskiluokan keittiö 1900-luvun alussa.

Urajärven kartanon tekstiilikokoelmista löytyy jugendtyylinen pyyheliinatelineen suojus (KM 86050:1421), jonka voisi ajatella kuuluvan keittiöön. Lilly von Heidemanin mahdollisesti kirjoittamassa inventaarioluettelossa (Inventaarioluettelo ei vuosilukua) ei sivuta lainkaan keittiötä ja sen esineistöä.

On hankala sanoa absoluuttisen varmasti, mitä kaikkia tekstiilejä on ollut keittiössä, sillä niitä ei ole kuvattu missään. Siellä on voinut olla pyyheliinateline, jossa on roikkunut pyyheliinapeite KM 86050:1421. Keittiöpyyhkeitä ovat voineet olla pomsidokselliset raidalliset, ristipistoin kirjoitetut pyyheliinat (KM 86050:2086-2116), joita on 20 kappaletta. Niihin on kuivattu kädet. Kärkitoimikassidokselliset pyyheliinat (KM 86050:1957-

1989, 32 kpl) ovat todennäköisimmin olleet myös keittiöpyyhkeitä: niillä on kuivattu astioita ja aterimia. Revenneimpiä, pehmeiksi kuluneita on taas voinut käyttää hyvin hienojen lasien ja kristallien kuivaamiseen.

Keittiöpyyhkeissä on käytetty kudontateknisesti helppoja ja yksinkertaisia sidoksia: niitä on siis voinut hyvin kutoa joku kartanossa ollut Maja Gretan kaltainen välipiika. Hugolla taas on todennäköisesti ollut arkikäytössä toimikassidoksiset, raidalliset, HvH-monogrammilla nimikoidut pyyheliinat (KM 86050:2024-2035), ei kuitenkaan keittiössä vaan omassa huoneessaan.

Keittiön pöydällä on voinut olla esimerkiksi pieni liina, joka ei täysin peitä pöytää. Keittiössä on voinut olla tarjotinpidin, esimerkiksi numeroimaton pellavapalttinainen tarjotinpidike laatikossa HYK21. Vanhat raidalliset, musteella numeroidut pyyhkeet (KM 86050:1888-1899 ja 2200-2202) ovat voineet olla kartanossa talouskäytössä tai palvelijoiden käytössä. Siellä on myös voitu käyttää reunapitsejä hyllyjen reunoissa: onhan pitsejä muutenkin käytetty Urajärven kartanon tekstiileissä.

9 KEITTIÖN JA RUOKASALIN TEKSTIILIEN NÄYTTELYSUUNNITELMA

Miten tuoda esille vanhoja tekstiilejä mahdollisimman kattavasti mutta kiinnostavasti? Itsessään Urajärven kartano on hyvin mielenkiintoinen kokonaisuus, joka moninlaisella historiallaan ja kiehtovilla tarinoillaan kiehtoo yleisöä. Kartanon perusnäyttelyn tarkoitus on säilyttää mahdollisimman aito ja kodinomainen tunnelma ja kunnioittaa Lilly ja Hugo von Heidemanin elämää ja perintöä. Urajärven kartanomuseo puistoineen ovat kokonaisuus: kaikkia päätöksiä tehtäessä on mietittävä asioita kokonaiskuvan ja autenttisuuden kannalta. Tässä suunnitelmassa keskitytään tekstiileihin kartanon päärakennuksen keittiössä ja ruokasalissa.

Koska kartano on ollut Lillyn ja Hugon koti, halutaan se myös pitää kodin näköisenä, ei liian museomaisena. Esineet ovat mahdollisimman pitkälle niillä paikoillaan joilla ne olivat heidän aikanaan. Kartanossa pidettiin ainakin Lillyn ja Hugon aikana oikein hyvää siisteyttä ja järjestystä: sisäkkö aloitti jokaisen työpäivänsä siivoamalla ja puhdistamalla huolellisesti pölyt. (Simolin, I. 1959.) Pitipä Lilly myös puheita torppareille, joissa korosti huolellisen siivouksen merkitystä terveydelle ja kodin viihtyisyydelle. (von Heideman, Lilly. Puhe torppareille.) Tähän tulee siis pyrkiä jatkossakin museon ollessa auki.

On aivan liian ankaraa vaatia vanhoilta tekstiileiltä täydellistä puhtautta – tiettyyn pisteeseen asti tahrat, reiät ja repeämät ovat osa tekstiilin patinaa. Ne voivat olla likaa, jotka kertovat tekstiilin historiasta. Jossakin vaiheessa tahroista ja muista vaurioista voi kuitenkin tulla niin häiritseviä ja esteettisesti epämiellyttäviä näytteillepanoa ajatellen, että tekstiili tulee joko käsitellä, tai mikäli järkevää käsittelytapaa ei ole ja se kuitenkin halutaan esittää, siitä voidaan tehdä kopio. Tahrat voivat olla myös hyvin henkilökoh- taisia ja kertoa käyttäjän elämäntavoista tai hänelle tapahtuneista asioista. Usein ihmi- set mieltävät tahraisen tekstiilin jopa arvottomaksi, vaikka näin ei suinkaan ole. Tekstii- lin informaatioarvo ei katoa, vaikka sen esteettinen arvo heikkenisikin. Tahrat on yritet- tävä nähdä osana tekstiilin elämää: toisaalta ne voivat jopa nostaa tekstiilin informaa- tioarvoa tuoden lisätietoa käyttökontekstiin. Tahraisista, haalistuneista ja haurastuneis- ta tekstiileistä voidaan kyllä teettää kopioita tarpeen mukaan. Tämä ei kuitenkaan ole mitenkään edullinen menettelytapa eikä mikään automaattinen toimintatapa muuten- kaan. Kunnollisten materiaalien saatavuus voi muodostua suureksi haasteeksi.

Koska tekstiilimateriaalia on kuitenkin kiitettävän laaja valikoima, voidaan hyvillä mielin etsiä monien tekstiilien joukosta näyttelytarkoitukseen soveliaimmat, siisteimmät ja puhtaimmat. Toki muuten soveliaat yksilöt voivat kuitenkin vaatia erilaisia toimenpiteitä ollakseen näyttelykuntoisia johtuen siitä, että niitä todella on käytetty ja ne ovat hie- man tahraantuneet ja kuluneet: siispä rypyt suoritetaan hellävaraisesti, tahrat poiste- taan parhaan mukaan ja reiät tuetaan tukikankaaseen. Voitaisiin harkita sitä, että teks- tiilejä vaihdellaan jonkin verran näyttelyssä. Ruokasaliin voitaisiin saada hieman vaihte- lua erilaisilla kattauksilla: eri kattauksissa olisi toki aina eri tekstiilit, joten näin tekstiili- en rasituskin jakautuisi eikä keskittyisi vain yksiin, tiettyihin tekstiileihin.

9.1 Turvalliset näyttelymateriaalit

Asetettaessa näytteille museoesineitä on erityisen paljon kiinnitettävä huomiota turval- lisiin säilytysmateriaaleihin. Sama koskee esineiden säilytystä. Erityisesti vanhojen teks- tiilien kanssa tulee kiinnittää huomiota näyttelymateriaalien happamiin päästöihin. Suo- siteltavia näyttelymateriaaleja ovat kuivatuiesta puulajeista mänty, kuusi ja mahonki ja puukuitulevystä rakennelevy, huokoinen kuitulevy ja kovalevy. Muoveista voidaan käyttää polyeteeniä, polyesteriä, polypropeenä ja polymetakrylaattia. Tekstiilimateriaa- leista turvallisia säilytys- ja vitriinimateriaaleja ovat pesty pellava, valkaisematon puuvil-

la, kudottu polyesteri, nylon ja polyakrylonitriili. Lasi, polttomaalattu teräs ja neutraali silikonit ovat myös museoturvallisia säilytys- ja esillepanomateriaaleja. (Lempa 2009, 72.)

Nomex® on synteettinen aromaattinen polyamidikuitu, museokäyttöön sopiva stabiili materiaali, joka on rakenteeltaan taipuisaa ja ohutta, mutta myös erittäin lujaa. Sitä voidaan ommella, liimata ja muotoilla hyvin helposti katkoteräveitsellä. Nomexia® on käytetty Englannissa ja Yhdysvalloissa lähinnä verhoilukonservoinnissa. (Gill 2009, 178.) Erittäin korkean lämmönsietokykynsä ja leimahduspisteensä vuoksi se on paloturvallinen kuitu. Nomexia® on saatavilla eri paksuuksia ja sitä voi hankkia myös Suomesta. (Orneule 2012.) Voittaisiin ajatella, että Nomexista® valmistettaisiin tuki niille lautasliinoille, jotka pistettäisiin esille taiteltuna hovitaitokseen. Myös yksinkertaisemman lautasliinataitoksen (Wulfcrona 1997, 33) taitteisiin ja käänteisiin voitaisiin muotoilla pitkulaiset tuet Nomex:ista®, joka päällystettäisiin ensiksi ohueholla vanukeroksella sekä esimerkiksi ohuella ja pestyllä sopivan värisellä puuvillabatistilla, kuitenkin sen sävyisellä, että se sointuu lautasliinan sävyyn. Nomexista® leikataan suikaleita, jotka ommellaan yhteen halutun muotoiseksi. Päälle laitetaan halutun paksuinen kerros vanua, joka päällystetään vielä sopivalla kankaalla.

Buckram on muun muassa hattujen valmistuksessa käytetty pellava- tai puuvillapohjainen tukimateriaali, joka kovetetaan muotoonsa vehnätärkkelyksellä. Sen ominaisuuksia ovat kevyt ja voimakas rakenne. Sitä on helppo leikata ja sitä voidaan ommella. Siitä voidaan muotoilla myös hyvin ohuita ja erikoisen mallisia tukia. On olemassa myös gluteiinitonta vehnätärkkelystä, joka ei houkuta tuhohyönteisiä. (Flecker 2007, 209-210.) Myös etamiini ajaa saman asian, mikäli se käsitellään samoin kuin buckram.

9.2 Tekstiilit ruokasalissa



Kuva 14: Kaffekalaset i trädgården. 10 4 94_118. Museovirasto.

Tutkittaessa kattauksia on paitsi hyödynnetty aikalaiskirjallisuutta myös vanhoja valokuvia. Ylläolevassa kuvassa kartanon puutarhassa istuvat vasemmalta oikealle: Ilma Schildt, Onni Schildt, Hiilu Helminen, Hugo v. Heideman, Mathilde Schildt, Lilly v. Heideman, August Aminoff. Kartanon puutarhaan on aurinkoisena päivänä kannettu ruokasalin pöytä, jonka päälle on levitetty painettu kirsikkapöytäliina (KM 86050:1796). Lilly kaataa pienestä metallisesta teepannusta teetä.

Ruokasalin pyöreään ruokapöydän pöytäliina on mitä todennäköisimmin ollut 1910-luvulla yleensä pohjaväritään valkea, materiaaliltaan valkaistua aivinaa, sidokseltaan damastia tai drelliä ja kooltaan se on ollut sellainen, että se on peittänyt pöydän helposti: näin on monissa kartanon kattauskuvissa sekä muissa kyseisen aikakauden kattausta kuvaavissa kuvissa. Tämä suuri pöytäliina on luonteeltaan näyttävämpi ja koristeellisempi kuin sen päälle keskelle pöytää levitettävä pienempi, joko pyöreä tai neliömallinen liina, joka on ulkonäöltään hieman yksinkertaisempi. Tämän liinan tehtävänä on suojata suurempaa pöytäliinaa tahriintumasta, sillä usein tuona aikana oli tapana asettaa keskelle pöytää esimerkiksi maljakollinen vuodenaikaan sopivia leikkokukkia tai jokin kukkiva ruukkukasvi.

Kartanon ruokasaliin päätettiin suunnitella kolme erilaista kattautusta, joita voidaan vaihdella mielen mukaan. Tässä suunnitelmassa annetaan ehdotuksia siitä, mitä tekstiilejä kattauksissa voitaisiin käyttää sekä minkä tyyppisiä astioita kuhunkin kattaukseen kuuluisi. Astiat ja maljakot tulee työn tilaajan valita tarkemmin itse. Katettavien astiastojen tulee olla mieluiten keskenään ja yhteneväiset sopusointuiset sekä hyvän maun mukaiset. Osviittaa kattauksiin antaa esimerkiksi Thora Holmin vuonna 1926 suomennettu teos Pöydän kattaminen ja tarjoilu.

On otettava huomioon, ettei vanhoja lautasliinoja missään tapauksessa voida taitella mitä monimutkaisimpiin vanhoihin taitoksiin, kuten piispanhiippaan tai liljaan, eikä varsinkaan mankeloida tai prässätä taitoksen pysymiseksi. Mikäli lautasliinat halutaan ehdottomasti esittää tällä tavalla, tulee käyttää kopioita tai uusia lautasliinoja. Koska aikalaiskirjallisuudessa todetaan kattauksien yksinkertaistuneen, tulee turhaa rönsyilyä kattauksessa välttää. Ajan hengen mukaisesti on suositeltavaa asettaa keskelle pöytää maljakollinen luonnonkukkia: tuoreita, vedessä seisovia kukkia ei voida käyttää, sillä niistä kasteltaessa valuvasta vedestä voi aiheutua vaurioita tekstiileille, joten niiden sijasta valitaan kimpullinen hyvälaatuisia tekokukkia.



Kuva 15: Bordsvisan. 10 4 94_86. Museovirasto.

Pöydän ääressä kartanon kuistilla istuvat Hugo, August Aminoff, tämän sisar rva Helen Helminen, rva Elise Lundberg (”joka usein oli kotimiehenä”), sekä Lilly. Pöytään on katettu hapsullinen damastipöytäliina, jossa näkyy erivärinen boordi (pöytäliina KM 86050:2255). Lilly kaataa metallisesta pannusta kuppiin teetä. Kuistilla on valkoiset verhot: todennäköisesti niiden on ollut tarkoitus tarjota suojaa auringolta.

Suunnitellut kattaukset voisivat olla seuraavanlaisia:

1. Pelkistetyin kattauksista on klo 13 kahvikattaus, joka olisi katettu vain Hugolle ja Lillylle. Kattaukseen voidaan ottaa vaikutteita kuistilta otetun kahvihetkikuvan ”Bordsvisan” (kuva numero 10 4 94_86) kattauksesta: pöydälle asetetaan jalallinen astia, jossa on todennäköisesti pikkuleipiä sekä matala lautasellinen, jossa on kenties tarjolla kuivakakkua, esimerkiksi maustekakkua. Lisäksi pöytään on katettu kermakko, sokerikko ja kahvikupit asetteineen lusikoineen. Keskelle pöytää on asetettu maljakkoon tekokukkakimppu vuodenaikaan sopivista kukista.

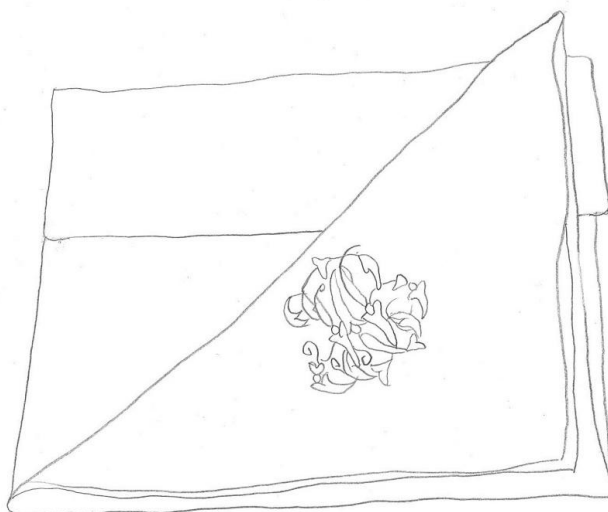
Pöydällä on suuri, taustaltaan valkosävyinen pöytäliina, joka ulottuu pöydän reunojen yli. Lautasliinat voidaan kenties asettaa kahvikuppien ja lautasten vierele. Lautasliinat taitellaan mieluiten yksinkertaisesti, kuten Marie Louise Wulfronin Servetter-kirjassa sivulla 33 (1997) eli kuvassa 17: tällaisessa taitoksessa ei lautasliinaan tule liian teräviä taitoksia, eikä tällaista taitosta ole tarpeen prässätä tai mankeloida muodon pysymiseksi. Näin voidaan käyttää alkuperäisiä lautasliinoja. Lautasliinan taitokset voidaan tukea päällystetyillä Nomex®-suikaleilla. Lautasten väliin laitetaan väliliinat. Lautasliinojen ei tarvitse olla monogrammilliset, mutta toki myös monogrammein koristettuja liinoja voidaan käyttää. Lautasten väliin laitetaan väliliinat.

Ehdotus pöytäliinaksi: Leikekirjottu pöytäliina KM 86050:2234 eli niin kutsuttu ”kahviliina”, joka on ommeltu useammasta palasta, joiden väliin on ommeltu välipitsit. Myös painettu kirsikkakuviainen pöytäliina KM 86050:1796 käy.

Ehdotus maljakon alle tulevaksi pikkuliinaksi: KM 86050:1437 pitsireunainen valkoinen pikkuliina.

Ehdotus lautasten väliliinoiksi: Voidaan käyttää nypläytyttyjä kukkakuvioisia numeroimattomia "lasinaluset" tai oikeammin väliliinoja laatikosta HYK 21. Toisaalta pöytään voidaan saada hieman väriä pienillä, numeroimattomilla lasibatistille kukkasin kirjoituilla "lasinalusilla" tai oikeastaan väliliinoilla laatikosta HYK21.

Ehdotus lautasliinoiksi: Servetteinä voidaan käyttää kukkakuvioisia, hapsullisia lautasliinoja (tässä tapauksessa "teeliinoja") KM 86050:2296a-l tai 2297a-l. Niiden sijasta voidaan käyttää damastisidoksellisia ruusuaiheisia lautasliinoja KM 86050:2078a-l.



Kuva 16: Yksinkertainen lautasliinataitos. Lautasliina on toisesta päästään rullattu ja toisesta päästään taitettu kolmion malliseksi. Piirros: Jenniina Siira.

2. Toinen kattauksista on tavallinen päivälliskattaus, joka olisi katettu myös vain Hugolle ja Lillylle. Pöydällä on suuri, taustaltaan valkosävyinen pöytäliina, joka ulottuu pöydän reunojen yli. Keskelle pöytää on asetettu maljakkoon tekokukkaimppu vuodenaikaan sopivista kukista. Tuoreita, vedessä seisovia kukkia ei voi käyttää museologisista syistä.

Pöytään on katettu katelautaset, ruokalautaset, vesikannu, juomalasit. Aterimet katetaan järjestyksessä ruokalajien mukaan: uloimmat ovat ensimmäisiä ruokalajeja varten. Aterimista on katettu lautasen molemmin puolin vasemmalle puo-

lelle haarukka ja veitsi. Keittolusikka voidaan kattaa oikealle puolelle veitsen viereen. Ruoat voidaan asettaa tarjolle sopiviin astioihin.

Lautasliinat on aseteltu ruokalautasen päälle. Kattaukseen voidaan valita myös monogrammittomat damastiliinat ja –lautasliinat, esimerkiksi Tampellan Iris- tai Rokokoo-sarjojen liinat. Lautasliinat taitellaan yksinkertaisesti kuten Marie Louise Wulfcronan Servetter-kirjassa sivulla 33 (1997) eli kuvassa 17. Lautasliinan taitokset voidaan tukea päällystetyillä Nomex®-suikaleilla. Lautasten väliin laitetaan väliliinat.

Ehdotus pöytäliinaksi: KM 86050:2127 tai 2132 drelliaiheinen pöytäliina.

Ehdotus maljakon alle tulevaksi pikkuliinaksi: KM 86050:1437 pitsireunainen valkoinen pikkuliina.

Ehdotus lautasten väliliinoiksi: Nyplätyt kukkakuvioiset numeroimattomat ”lasinaluset” tai oikeammin väliliinat laatikosta HYK 21.

Ehdotus lautasliinoiksi: KM 86050: KM 86050:2077a-y Tampellan pihlajanmarja-aiheiset damastilautasliinat tai KM 86050:2080a-l Tampellan Rokokoo-aiheiset damastilautasliinat. Voidaan myös käyttää drellilautasliinoja KM 86050:2036 a-h ja KM 86050:2275a-ä.

3. Kattauksista korein on juhlakattaus, joka olisi katettu Hugolle, Lillylle ja kahdelle vieraille. Pöydällä on suuri, taustaltaan valkosävyinen pöytäliina, joka ulottuu pöydän reunojen yli. Keskellä pöytää on maljakollinen vuodenaikaan sopivia tekkokukkia.

Pöytään on katettu katelautaset, ruokalautaset, karahvillinen esimerkiksi punaviiniä, astiallinen hedelmiä, kastikekannu, juomalasit sekä omat lasit alkoholeille. Voidaan pohtia, katetaanko Lillylle lainkaan lasi alkoholia varten: symmetrian ja esteettisyyden vuoksi näin voidaan toki tehdä. Aterimet katetaan järjestyksessä ruokalajien mukaan: uloimmat ovat ensimmäisiä ruokalajeja varten. Aterimista on katettu lautasen vasemmalle puolelle kaksi haarukkaa ja oikealle yksi veitsi ja pienempi haarukka sekä yläpuolelle yksi lusikka jälkiruokaa varten. Keittolusikka voidaan kattaa oikealle puolelle veitsen viereen. Ruoat voidaan asettaa tarjolle sopiviin astioihin.

Lautasliinat on taiteltu arvokkaasti niin kutsuttuun ruotsalaiseen hovitaitokseen ruokalautasen päälle. Hovitaitoksessa neliönmallinen lautasliina taitetaan kahtia vastakkaisista kulmistaan, jolloin lautasliinasta tulee kolmionmallinen. Juhlakattaukseen valitaan laakapistoin kirjatut monogrammilliset damastiliinat ja -lautasliinat. Monogrammit käännetään näkyville. Lautasliinojen taitokset voidaan tukea päällystetyillä Nomex®ista valmistetuilla tuilla. Lautasten väliin laitetaan väliliinat.

Ehdotus pöytäliinaksi: Jompi kumpi hapsullisista damastisidoksellisista silkkipellavaliinoista KM 86050:2229 tai 2235 konservoituna. Voidaan myös käyttää jotakin ruusuaiheista damastiliinaa (KM 86050:2122, 2123 tai 2126) ja niihin sointuvia lautasliinoja (KM 86050:2078a-l).

Ehdotus maljakon alle tulevaksi pikkuliinaksi: KM 86050:1437 pikkuliina

Ehdotus lautasten väliliinoiksi: Nyplätyt kukkakuvioiset numeroimattomat "lasinaluset" tai oikeammin väliliinat laatikosta HYK 21.

Ehdotus lautasliinoiksi: KM 86050:2079a-l valkokirjatut Tampellan Voikukka-aiheiset LvH-monogrammilliset damastilautasliinat. Voidaan käyttää myös monogrammittomia ruusuaiheisia damastilautasliinoja KM 86050:2078a-l.

Suorakulmaisen tarjottimen päälle sopisi erittäin hyvin pöytäliinaksi luetteloitu tarjottinliina KM 86050:1391. Neliönmuotoiset shakkiruutukuvioiset silkki-puuvillaliinat (KM 86050:2221-2222) voitaisiin levittää esimerkiksi leipä- tai hedelmäkoriin. Apupöydälle voitaisiin asettaa messinkisten tee- ja kahvikeittöiden viereen teepannunmyssy KM 86050:2258. Ikävä kyllä, alkuperäisen tikattu silkkivuori on niin huonokuntoinen silkin rajusta haurastumisesta johtuen, ettei sitä voi harkitakaan laittavansa esille: siksi päkopian valmistus olisi enemmän kuin suositeltavaa. Alkuperäisen konservointi on myös niin riskaabelia, että se todennäköisesti rasittaisi enemmän kuin hyödyttäisi tekstiiliä. Pannunmyssykopian valmistus ei kuitenkaan ole mitenkään monimutkaista: vastaavalaista päällyskankaan pellavapalttinaa on saatavilla, samoin kuin vuorikankaaksi sopivaa ohutta silkkisatiinia. Leikekirjonnan toteuttamiseen tarvitsee vain neulan, ompelulankaa sekä terävät ompelusakset.

Museoturvallisuus on otettava huomioon etenkin varkauksia miettien. Yleisön pääsy voitaisiin rajata naruin ruokasalissa. Aiemmin astiakaapin astiahyllyjen edessä käytetty pleksilasi on hieman liian muovinen kodinomaista tunnelmaa ajatellen. Voitaisiin ajatella näkyvyyden rajaamista ruokasalissa siten, että eteisen ovi suljettaisiin ja estettäisiin näkyvyys sitä kautta: sen sijaan salin läpi käveltäisiin sen toisesta päädyistä.

9.3 Tekstiilit keittiössä

Keittiön tekstiilien selvittäminen on ollut vähintäänkin haasteellista, sillä lähdekirjallisuutta on ollut hyvin vähän. Sinne voitaisiin ajatella laitettavan pyyheliinateline pyyheliinoineen. Telineen eteen levitettäisiin pyyheliinapeite (KM 86050:1421). Näyttelyt rasisittavat aina tekstiiliä jonkun verran, erityisesti silloin, kun tekstiili ripustetaan tai laitetaan roikkumaan, tai sen päälle asetetaan paljon painoa. Tekstiilikuidut joutuvat tällöin venytyksen ja rasituksen alaisiksi ja hauraina ja vanhoina ne voivat katkeilla. Hyvillä ripustuskäytänteillä voidaan vähentää kuituihin kohdistuvaa rasitusta ja ripustaa tekstiili turvallisesti siten, että se pitää muotonsa. Asetettaessa pyyheliinapeitettä pyyheliinatelineelle voidaan puurima, jonka päälle tekstiili asetetaan roikkumaan, pehmustaa esimerkiksi ohuella kerroksella vanua, joka ommellaan kiinni vaikkapa aitapistoin. Vanu puolestaan päällystetään sopivan värisellä pestyllä puuvilla- tai pellavakankaalla, joka myös joko ommellaan kiinni tai kiinnitetään Velcro-tarranauhalla.

Pyyhkeet voidaan levittää pyyheliinatelineelle. Olisi suotavaa, että ne olisivat mahdollisimman suorina, mutta esteettisesti se voi näyttää kömpelöltä. Siispä pyyheliinat voidaan kenties tässä tapauksessa laskostaa. Aiempia laskoksia voidaan käyttää hyväksi. Ripustettaessa on hankala käyttää mitään pehmentäviä tukia laskoksissa, sillä ne pitäisi kiinnittää jollain tavalla tekstiiliin, jotta ne pysyisivät. Tämä ei ole suotavaa, sillä tekstiilin kannalta on kaikkein paras, mikäli sille tehdään mahdollisimman vähän toimenpiteitä. Monissa pyyhkeissä on ripustuslenkki: tekstiilin ripustaminen pelkästä lenkistä on kuitenkin tätä rasittava ripustustapa.

Laaka- ja varsipistoin kirjutut, Lillyn monogrammilla varustetut, ristitoimikassidoksiset pyyheliinat KM 86050:1948 ja 2201 ovat sen verran hyväkuntoisia, että ne voisi ajatella laittavansa keittiöön: toisesta niistä pitää vain tukea reikä, muuten pyyhe on melko lailla siisti. Kärkitoimikassidoksinen, ristipistoin nimikoitu pyyhe (KM 86050:1959) voisi

myös sopia keittiöön vaatimattoman luonteensa vuoksi. Monet vanhat keittiöpyyhkeet ovat sen verran huonossa kunnossa, tahraisia ja reikäisiä, ettei niitä voi laittaa esille.

Keittiöön voitaisiin laittaa myös villainen pannumyssy (KM 86050:2267): ongelmallista kuitenkin on, että vaikka myssyn pohjakankaan kunto on hyvä, sen kirjontalangat ovat hyvin haalistuneet. Pannumyssylle voitaisiin myös valmistaa sopiva tuki Nomexista®. Neulottu patalappu (KM 86050:2259) voitaisiin myös asettaa näytille keittiöön. Jos keittiöön tulee hyllyt tai kaappi, jossa on hyllyt, voitaisiinko hyllyn reunoihin kiinnittää pitsiä somisteeksi.

9.4 Näyttelysuunnittelullisia ideoita Urajärven kartanoon

Urajärveltä on säilynyt paljon mielenkiintoisia valokuvia, joista voisi koostaa valokuvanäyttelyn esimerkiksi niin kutsuttuun piian kamariin. Mikseipä niistä voisi koota kuvakirjaakin, johon koottaisiin valittuja valokuvia kokoelmista? Tietokoneella selailtava kuvakokoelma teksteineen on monissa nykyaikaisissa museoissa: voitaisiinko sellainen saada Urajärvellekin? Sellaisen voisi sijoittaa vaikkapa piian kamariin tai johonkin muuhun sopivaan paikkaan.

Kivinavettaan mahdollisesti esille tulevissa vaihtuvissa näyttelyissä voitaisiin hyödyntää vetolaatikostoja, jonne hauraammat ja miksei myös hyväkuntoisemmat tekstiilit voidaan asettaa suorina näytteille. Laatikossa tekstiilien tulee olla mahdollisimman suorina ja väljinä. Vaihtuvassa näyttelyssä voitaisiin tekstiilipuolelta esitellä milloin mitäkin: jugend-tekstiilejä, kartanolaisten pukeutumista tai vaikkapa pitsejä Urajärven kartanon tekstiileissä.

Käsityön ystäville voitaisiin järjestää tekstiilityöpajoja tai -kurseja, joissa voisi harjoitella erilaisia käsityötekniikoita: pellavan kehruuta, kankaankudontaa, kasvivärjäystä, haarrukkapitsin valmistusta sekä erityisesti koruompelua. Muutaman tunnin mittaiset ”kirjoitse monogrammisi” -työpajat voisivat olla kartanon vetonauloja, joissa käsityön harrastajat oppisivat monogrammien sommittelun ja toteutuksen perusteita. Yleisölle voitaisiin järjestää näyttelytilassa erityisiä tekstiiliopastuksia: niiden ei tarvitsisi olla välttämättä kovinkaan pitkiä, vaikka noin 30 minuutin mittaisia. Tällaisessa ajassa ehdittäisiin kuitenkin paneutua ihan pelkästään tekstiileihin. Kartanoa voitaisiin elävöittää järjestä-

mällä tekstiilityönäytöksiä esimerkiksi kilpikankaan kudonnasta tai rukilla kehruusta: voisiko sopiva tila tähän löytyä sivurakennuksesta, vintiltä tai kivinavetasta? Konservointiprojektin monia vaiheita voitaisiin havainnollistaa valokuvanäyttelyllä, joka voitaisiin toteuttaa myös sähköisesti.

Urajärven kartanossa interaktiivisuuden lisääminen on suuri haaste. Ei oikeastaan voida ajatella, että yleisö voisi koskea ainutlaatuisiin, alkuperäisiin, heidän aikaisiin esineisiin. Koska kartano on ollut heidän kotinsa, kaikkea on kohtalaisen rajoitettu määrä. Ei ole myöskään mielekästä ajatella, että kokoelmista "uhrattaisiin" joitakin esineitä ihmisten kokeiltavaksi ja tunnusteltavaksi, vaikka tätäkin voidaan harkita. Kartanossa kävijä siis saa näyttelykokemuksen pääasiassa visuaalisten ärsykkeiden kautta. Voitaisiin kuitenkin pohtia mahdollisuuksia auditiivisuuden lisäämiseen videoiden ja puheen kautta.

Pitäisikö harkita myös sitä mahdollisuutta, että Urajärven kartanoalueella kävijä voisi vuokrata itselleen audio guide –äänioppaan? Äänioppaan kerronnassa voisi hyödyntää myös valikoituja pätkiä Ida ja Hannes Simolinin haastatteluista. Äänioppaan kanssa voisi kiertää molemmissa museorakennuksissa sekä kartanon piha-alueella. Ääniopas voisi sopia sellaisille museokävijöille, jotka eivät pidä ryhmässä kiertelystä ja haluavat valita itse ne osat opastuksesta, jotka ovat kiinnostavimmat. Tai voitaisiinko vaikkapa vaihtuvien näyttelyiden tilaan tuoda puhetta, esimerkiksi juuri Simolinien haastatteluita, korvalappusten kautta? Kävijä voisi istua alas hetkeksi ja kuunnella muutaman minuutin mittaisen pätkän esimerkiksi jouluvietosta kartanossa. Lisäämällä puhetta ja ääntä edes jossakin määrin näyttelyyn voitaisiin vastata auditiivisten oppijoiden tarpeisiin. Kävijät ovat tottuneet niin kutsuttuun multimediasaasteeseen jokapäiväisessä elämässään, minkä vuoksi multimedian hyödynnys on hyvin tärkeää museoissa. Nykyaikaisissa museoissa hyödynnetäänkin hyvin erilaisia medioita ja erikoistehosteita: ääntä, puhetta, musiikkia, videoita ja valoja. Tulee kuitenkin muistaa, ettei kartano itsessään ole mikään nykyaikainen tila eikä sen ole tarkoitus sitä ollakaan. Se on tarkoitus säilyttää tunnelmaltaan, interiööritään ja esineistöltään mahdollisimman pitkälle sellaisena kuin se on ollutkin.

10 LOPPUPÄÄTELMÄT

Työn aikana käytiin läpi Urajärven kartanon tekstiilikokoelmista kattaukseen ja keittiöön liittyvät kodintekstiilit. Tekstiilit vauriokartoitettiin pääpiirteittäin ja niiden kohdalla pohdittiin erilaisia toimenpiteitä niiden säilymiseksi ja esittämiseksi. Tekstiileistä kerättiin ja tallennettiin tietoja kahteen erillaiseen taulukkoon, joista toinen käsitteli tekstiilejä ja niitä koskevia tietoja yleisesti, ja toiseen oli kirjattu rasti ruutuun –menetelmällä tiedot tekstiilien vauriot ja niille suositeltavat toimenpiteet. Työn aikana saatiin selvitettyä, mitkä tekstiilit voisivat sijoittua kartanon ruokasaliin, mitkä keittiöön. Joidenkin tekstiilien kohdalla ajoitus muodostui hieman ongelmalliseksi.

Selvityksen lopputuloksena saatiin kartutettua lisätietoa kartanon tekstiiliaineistosta. Projektin aikana havaitut puutteet luettelotiedoissa ja esineiden numeroinneissa saatiin kirjattua ylös. Useiden tekstiilien kohdalla tiedot täydentyivät merkittävästi, erityisesti ajoituksen ja käyttökontekstin osalta. Selvityksen aikana karttuneella tiedolla voidaan syventää kävijöiden ymmärrystä kartanon tekstiilikokoelmien osalta ja tarjota tietoa tekstiilien valmistus- ja koristelumenetelmistä. 1900-luvun alusta peräisin olevaa suoraa muistitietoa on jo äärimmäisen vähän: kaikki aineisto pitää siis hankkia esineistöä tutkien, harvoista, eri laatuista kirjallisista lähteistä sekä epäsuorasta muistitiedosta. Tämän selvityksen avulla on saatu kootuksi ja tallennetuksi tietoa säätyläiskartanoiden taloustekstiiliperinteestä tuolta ajalta. Opinnäytetyön edistyessä tekstiilikokoelmista löytyi mitä ainutkertaisimpia yksilöitä, joiden tuominen esille varmasti kiinnostaisi yleisöä. Käsitöiden ja käsityötaidon esille tuominen voisi vastata viime vuosina pinnalle nousseeseen eräänlaiseen ”käsityömuotiin”, kädentaitojen jonkinlaiseen arvostuksen nousuun sekä menneisyyden nostalgisointiin, jossa on jotain samaa kuin aikoinaan oli Arts and Crafts –liikkeessä ja jugendissa.

Työn tiimoilta etsittiin myös erilaisia keinoja tuoda esille nimenomaan tekstiilejä sekä osallistaa museokävijöitä: erilaiset käsityöpajat ja -teemaillat voisivat kasvaa kartanomuseon hittitapahtumiksi. Kävijöille voitaisiin räätälöidä tekstiiliteemaisia lyhytopastuksia. Näyttelyiden lisäksi painetut ja verkkojulkaisut ovat keinoja lisätä ihmisten tietoisuutta tekstiilikäsityöstä aikana, jolloin moni ei tunnista edes kangaspuita.

Työn itse tarkoitus, saada kartoitettua kunto ja mahdollisuudet esillepanoon, toteutui hyvin. Taustatiedon keruu oli monivaiheista ja välillä lähteiden löytäminen oli hankalaa. Työn edetessä nämä kartanon vähemmälle huomiolle jääneet tekstiilit saivat kuitenkin

jonkinlaisen tarinan ja ”kasvot”. Projektin aikana tehdyn tutkimustyön myötä opin paljon tulevaisuudessa hyödyllisiä ja yllättäviäkin asioita: kartoittaessani alustavasti mahdollista aineistoa en ajatellut ajautuvani 1800-luvun kirkonkirjojen pariin tai olettanut tuolloin käsityön nivoutuneen suurempaan poliittiseen kontekstiin. Omat oppimistavoitteeni täytyivät yli omien odotusteni.

Urajärven kartanon tekstiileiden konservointiin, uudelleen pakkaukseen ja hyvään säilytystapaan on syytä kiinnittää huomiota, sillä tekstiilikokoelman informaatioarvo on nykyaikana ensisijaisen tärkeä. Joidenkin tekstiilien tapauksessa ilmenneet puutteellisuudet ja ristiriitaisuudet luettelointitiedoissa on syytä oikaista, jotta tekstiilien kantama informaatio välittyy oikeanlaisena. Kartanossa on saatu säilytettyä harvinaisen ehyt ilmapiiiri: sen vuoksi kartanon asioita pohdittaessa on mietittävä aluetta yhtenä, eheänä kokonaisuutena. Myös tekstiilit ovat hyvin olennainen osa tätä kokonaisuutta, eikä vähi- ten sen vuoksi, että moni kartanon tekstiili on Lilly von Heidemanin käsialaa. Keittiö- ja kattaustekstiilien yleisesti ottaen hyvä kunto mahdollistaa useimpien tekstiilien esittä- misen yleisölle. Tekstiilit tarjoavat arvokasta tietoa ajasta, jonka viimeiset aikalaiset alkavat olla jo kuolleet. Niiden tahrat ja muut vauriot voivat alentaa esteettistä arvoa, mutta niiden informaatioarvo ei vaurioista alene.

Jatkossa Urajärven kartanon kunnostus- ja konservointiprojektin työryhmä voi hyödyn- tää työn tuloksia jatkotoimenpiteitä miettiessään sekä pohtiessaan, mitä tekstiileistä laittaa esille, miksi ja mitä niistä kertoisi yleisölle. Työn ohella kehiteltyjä Excel- taulukoita on helppo käyttää vaurioiden ja toimenpiteiden kartoituksessa. Taulukkopoh- jia voi muokata tarpeen ja käytön mukaan: konservaattorit voivat esimerkiksi hyödyn- tää niitä eri tyyppisissä kartoituksissa.

Tekstiilikokoelma on laaja ja jatkotutkimusaiheita voisi keksiä vaikka kuinka monta. Esimerkiksi kokoelmassa olevia Tampellan tekstiilejä voitaisiin selvittää tarkemmin, samoin kuin ulkomailta hankittuja tekstiilejä voisi tutkia enemmän. Muihin tekstiileihin, kuten sisustus- ja koristetekstiileihin sekä vuodeliinavaatteisiin ei ehditty perehtyä pro- jektin tiimoilta kovinkaan paljoa, mutta niissäkin on hyvin mielenkiintoisia yksilöitä esil- lepanoa ja tekstiilitutkimusta ajatellen. Urajärven kartanon asukkaiden pukeutumista voisi myös olla mielenkiintoista selvittää. Tekstiilien kirjontamalleista olisi mielenkiin- toista koota kuvallinen ohjekirjanen kirjonnin harrastajille: tästä voitaisiin saada hyvä

oheismyyntituote kartanomuseon tulevaan museomymälään. Vähintä, mitä tekstiileille voi kuitenkin nyt tehdä, on säilyttää niitä stabiileissa olosuhteissa huolellisesti pakattuna. Huolellinen dokumentointi on osa säilytysprosessia: tallentamalla mahdollisimman paljon tietoa tekstiileistä voidaan säilyttää tärkeää informaatiota maamme käsityöperinteistä.

Urajärven kartanolla on ainutlaatuisena kulttuuriympäristönä hyvät mahdollisuudet profiloitua monipuoliseksi ja mielenkiintoiseksi vierailu- ja matkakohteeksi, mutta myös alueen asukkaille se voi toimia kulttuurikeskittymänä. Sen rikas menneisyys kiinnostaisi varmasti jatkossakin kävijöitä. On erittäin tärkeää tarjota ihmisille suora kurkistusikkuna menneisyyteen, jotta he voisivat ymmärtää omaa historiaansa. Tekstiilit voivat kaikessa arkipäiväisyydessään toimia yhtenä siltana menneen maailman kuvauksissa: tekstiileihin liittyvillä kertomuksilla, työnäytöksillä ja työpajoilla voidaan rikastaa kävijöiden museokokemusta. Museoiden tehtävä on tallentaa, säilyttää ja välittää tietoa kulttuuriperinnöstämme: nykyaika asettaa monenlaisia haasteita mutta myös mahdollisuuksia museoille tässä työssään. Projektina Urajärven kartanon kunnostusprojekti on ainutlaatuinen, jonka lopputuloksena mieluusti näkisi elävän, aktiivisen ja hyvin hoidetun kulttuurimiljöön.

LÄHTEET

Arkkitehtitoimisto Ulla Rahola ja Konservointi T. Sonninen Oy. 2009. Urajärven kartanon rakennusosa- ja pintatutkimus. Osa I. 23.6.2009. Helsinki: Arkkitehtitoimisto Ulla Rahola & Konservointi T. Sonninen Oy.

Boersma, Foekje. 2007. Unravelling Textiles. London: Archetype Publications Ltd.

Boncamper, Irma. 1999. Tekstiilioppi: Kuituraaka-aineet. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Caneva, Giulia, Nugari, Maria, Salvadori, Ornella. 1991. Biology in the Conservation of Works of Art. Rome: ICCROM.

Emäntälehti: Martta-yhdistyksen äänenkannattaja. Helsinki: Osakeyhtiö Kauppakirjapaino. 02-04/1903, 05-06/1904, 03-04/1905, 05/1906, 11/1906, 02/1910.

Flecker, Lara. 2007. A Practical Guide to Costume Mounting. Amsterdam: Elsevier.

Florian, Mary-Lou. 1997. Heritage Eaters – Insects & Fungi in Heritage Collections. London: James&James (Science Publishers) Ltd.

Florian, Mary-Lou. 2002. Fungal Facts – solving fungal problems in heritage collections. London: Archetype Publications Ltd.

G. F. Stockmann osakeyhtiö. 1915/2005. Hinnasto A, no 2. Fiskars: Suomen antiikki- ja taidekirjat. Näköispainos. Alkuteos julkaistu: Helsingfors: Öflund & Pettersson bok- & stentr., 1915.

Gill, Kathryn. 2009. When minimal intervention is not enough: deconstructing and reconstructing a sprung upholstered chair. Teoksessa: Conservation of Three-Dimensional Textiles. 7th North American Textile Conservation Conference. Preprints. Québec City, Canada. September 30 – 3 October 2009. s. 173-181. Québec: North American Textile Conservation Conference.

Grönholm, Kirsti (toim.). 2005. Pöytä koreaksi. Helsinki: Tammi.

Halén, Harry. 1992. Lilly von Heidemanin päiväkirja matkalta Egyptiin 1907. Teoksessa Suomen Museo. Helsinki.

Henriksson, Anna. 1938. Kankaankudonnan oppikirja. 3. painos. Helsinki: Otava.

von Hertzen, Elli. 1915. Seurustelusta ja sen tavoista. Porvoo: WSOY.

Holm, Thora. 1926. Pöydän kattaminen ja tarjoilu. Helsinki: Kustannus O.Y. Minerva.

Huikuri, Tanja. 2009. Vanhojen tekstiilien vaurioiden terminologia. Vantaa: EVTEK.

Hult, Fanny. 1908. Tuhlattua naisvoimaa. Lehdessä Emäntälehti: Martta-yhdistyksen äänenkannattaja. 1.2.1908, s. 19-20. Helsinki: Osakeyhtiö Kauppakirjapaino.

Hämäläinen, Pirjo. 2010. Jugend Suomessa. Helsinki: Otava.

Ihalainen, J.K. 1993. Hamppu Suomessa. Salo: Palladium Kirjat.

Juuti, Sirpa. 2003. Kartano ja kaupunki. Urajärven von Heidemanit ja Heinola. Teoksessa Urajärveltä Heinolaan – Heinolasta Urajärvelle. Kulttuuria ja ystävyyttä 1900-luvun vaihteessa. Heinola: Heinolan kaupunginmuseum julkaisu 9.

Järvelä-Hynynen, Raili (toim.). 1987. Urajärven kartanomuseo: opas. Helsinki: Museovirasto.

Kansanen, Tuire. 1981. Kukkia ja kyyneleitä – vanhoja kirjontamalleja. Helsinki: Otava.

Kattamusopas: Historiaa ja tietoa pöytäkulttuurista. 1987. Helsinki: Forma ry.

Käsateollisuus: Suomen käsityönopeettajain liiton ulosantama. 1909. Kansanvalistusseura.

Langlet, Mathilda. 1885/1991. Täydellinen käsikirja perheenemännille. Osat 1-2. Uusintapainos vuonna 1885 julkaistusta teoksesta. Helsinki: Art House.

Lempa, Nina (toim.). 2009. Arvoesineistön hoito seurakunnissa. Ohjekirja seurakunnille kulttuuriperinnön hoitamiseen. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:4. Helsinki: Kirkkohallitus.

Museovirasto. 1987. Urajärven kartanomuseo: opas. Helsinki: Museovirasto.

Nisula, Annikki. 1940. Itä-Hämeen herraskartanoiden emäntien tehtävistä. Helsinki: Itä-Hämeen museo.

Ollila, Anne. 1993. Suomen kotien päivä valkenee...: Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Opas paikallismuseon hoitoon. 2005. Museoviraston julkaisuja. Helsinki: Museovirasto.

Piesanen, Anne. 2010. Käsityö kansalaisaktiivisuuden toimintamuotona 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Suomessa. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Pyysalo, Helvi. 1956. Kankaiden sidokset. Helsinki: Otava.

Raussi-Tihula, Helena. 1999. Kirjotut kirjaimet, muistojen monogrammit. Helsinki: Tammi.

Ringgaard, Maj. 2002: An Investigation of the Effects of Borohydride treatments of Oxidized Cellulose Textiles. Teoksessa North American Textile Conservation Conference (NATCC) 2002: Strengthening the Bond: Science and Textiles: Preprints Philadelphia Museum of Art, April 5 and 6, 2002., s. 91 – 101. Philadelphia, PA: Philadelphia Museum of Art.

Reinilä-Hellman, Edit. 1926. Talousapulaisen työopas. Helsinki: Otava.

Ripatti, Marja-Liisa. 1985. Eteläisen Hämeen ammattikutojat ja pellavakilpikankaat. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.

Salo-Mattila, Kirsti. 2000. Keisarinnan sermi. Naiskäsityön suhde taiteeseen 1800-luvun loppupuolella. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.

Sata vuotta: Suomen Käsityön Ystävät 1879-1979. 1979. Helsinki: Suomen Käsityön Ystävät.

Sillanpää, Merja. 1999. Happamasta makeaan: suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin kehitys. Vantaa: Hyvää Suomesta.

Slater, K. 1991. Textile degradation. Manchester: The Textile Institute.

Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiö. 1898. Hintamäärä liinateoksista 1.1.1898. Helsinki: Osakeyhtiö F. Tilgmannin kirja- ja kivipaino.

Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiö. 1920. Pöytäliinakuvasto. 01.01.1920. Tampere: Osakeyhtiö Maaseudun Sanomain Kirjapaino.

Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiö. Vuosiluvuton (noin 1924). Pöytäliinakuvasto. Helsinki: A.B. Nordblad & Pettersson O.Y.

Tímár-Balázsy, Ágnes, Eastop, Dinah. 1998. Chemical principles of textile conservation. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Vahter, Tyyni. 1955. Asikkalan Urajärvi ja von Heideman-suvun muistoja. Osma 1955. Suomen Museoliiton vuosikirja. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Virrankoski, Pentti. 1963. Myyntiä varten harjoitettu kotiteollisuus Suomessa autonomian ajan alkupuolella. (1809- noin 1865). Helsinki. Lahti: Lahden kirjapaino- ja Sanoma-lehti-Oy.

Wetterhoff: Sata vuotta. 1985. Hämeenlinna: Karisto.

Wiherheimo, Alli. 1938. Morsiamen kirja. Opastusta nuorille tytöille. Toinen painos. Porvoo: WSOY.

Wulfcrona, Marie Louise. 1997. Servetter: historia, brutningar, skötsel. Stockholm: Nordiska Museet.

Painamattomat lähteet

von Heideman, Hugo. Ei vuosilukua a. Muistikirja: Palkollisia. Museoviraston Rakennuttamisen osasto. Urajärven arkisto. Helsinki.

von Heideman, Hugo. 1904 a. Matkapäiväkirja. Urajärven kokoelmat. Museoviraston Rakennuttamisen osasto. Urajärven arkisto. Helsinki.

von Heideman, Lilly. Ei vuosilukua b. Puhe torppareille. Museoviraston Rakennuttamisen osasto. Urajärven arkisto. Helsinki.

von Heideman, Lilly. 1915. Lapsuusmuistoja. Kesken jäänyt omaelämäkerta. Suomenos Rauno Ketonen. Museoviraston Rakennuttamisen osasto. Urajärven arkisto. Helsinki.

von Heideman, Lilly. 1904 b. Matkapäiväkirja 9. - 23.7.1904. Museoviraston Rakennuttamisen osasto. Urajärven arkisto. Helsinki.

Ivars, Marja. 2009. Tapahtumakronologia. Urajärven kartanomuseo. Museotilojen ja esineistön kunnostus- ja konservointihanke URAMUS. Museoviraston Rakennuttamisen osasto. Urajärven arkisto. Helsinki.

Kymäläinen, Anna-Maria. 2012. Muistio. VTT Urajärven kartanon homeongelmien selvitys –raportti. 16.4.2012.

Merck Chemicals. 2010. Kaliumboorihydridi synteettilaatu. Käyttöturvallisuustiedote.

Museovirasto. 2011. Urajärven kartanon sisäilma- ja homeongelma. Muistio 22.11.2011. Museoviraston Rakennuttamisen osasto. Urajärven arkisto. Helsinki.

Suomen Muinaismuistoyhdistyksen eli SMY:n Urajärven kokoelmia koskeva arkisto. Museoviraston kirjaston arkisto. Urajärven kartanoon liittyvät asiakirjat Ha1-Ha9.

VTT Expert Services Oy. 2012. Urajärven kartanon homeongelmien selvitys. Tutkimus- selostus nro VTT-S-00953-12. 29.02.2012. Espoo: VTT Expert Services Oy.

Inventaariot, perukirjat ja testamentit

von Heideman, Lilly. Laadittu 1908 alkaen. Urajärven kartanon hopeiden, posliinien ja käyttötekstiilien inventaarioluettelo. SMY:n arkisto Ha 1 Urajärvi. Museovirasto.

Inventaarioluettelo. Ei vuosilukua. Laatinut omakätisesti Lilly von Heideman? SMY:n arkisto Ha 1 Urajärvi. Museovirasto.

Inventaarioluettelo. 1917. Laadittu 1917 Lilly von Heidemanin kuoleman jälkeen. SMY:n arkisto Ha 1 Urajärvi. Museovirasto.

Inventaarioluettelo. 1928/1953. Laadittu toukokuussa v. 1928. Korjaukset tehnyt heinä-elokuussa 1953 Tyyni Vahter ja Ida Simolin. SMY:n arkisto Ha 1 Urajärvi. Museovirasto.

Inventaarioluettelo. 1955. Laatinut Tyyni Vahter. Ptk. 23/1. 1956. SMY:n arkisto Ha 1 Urajärvi. Museovirasto.

Luettelo Urajärven kartanomuseosta. 20.-21.10.1976 varastetuista esineistä. 1976. SMY:n arkisto Ha 2 Urajärvi. Urajärven kokoelmat. Museovirasto.

Perukirja. 1918. Lilly von Heideman. Perukirjat n:o 8. Hollolan tuomikunnan arkisto/HMA, Asikkalan käräjäkunta. Ec: 49.

Testamentti. 1917. Lilly von Heideman. Laadittu 30.4.1917 Helsingissä Pension Centrallissa.

Verkkolähteet

Kansallisarkisto. 2012. Hämeen läänin henkikirjat. Henkikirja 1880-1880. H:60. [verkkodokumentti] <<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=458908>> Luettu 30.3.2012.

Leppä, Jani. 2000. Oy Tampella Ab 1856-1997. Kirjoitettu 10.10.2000. [verkkodokumentti] <<http://elma.elka.fi/ArkHistory/T127.DOC>> Luettu 27.2.2012.

Museovirasto. 2010. Urajärven kartanomuseo: Tilan historiasta ja omistajista. [verkkodokumentti] <http://www.nba.fi/fi/urajarvi_historia> Luettu 2.4.2012

Orneule. 2012. Nomex®. [verkkodokumentti]
<<http://www.orneule.fi/?p=tietoa:kuidut:nomex>> Luettu 16.4.2012.

Punkari, Yrjö. 2002. Vesilahden mäkitupalaiset. [verkkodokumentti]
<<http://www.narva.sci.fi/museo/makitupa/makituvat.html>>

Keski-Suomen museo. 2012. Päivä eilisessä: Naisten käsityöt kunniaan. [verkkodokumentti] <<http://www3.jkl.fi/ksmuseum/paivaailisessa/paja/pajat/naikk/tee.html>> Luettu 15.4.2012.

Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys ry. 2012 a. SSHY – Asikkala tietokannassa. Asikkala rippikirjat 1826-1879. Osat II. TK 557-560 I Aa 15-19 ja Mko 16-30 ja 48-64. [verkkodokumentti]
<<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/kirjat/Kirkonkirjat/asikkala/asikkala.htm>> Luettu 16.4.2012.

Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys ry. 2012 b. SSHY – Asikkala tietokannassa. Asikkala lastenkirja 1851-1860. Osa II. TK 562. I Ab:9. s. 282. [verkkodokumentti]
<<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/kirjat/Kirkonkirjat/asikkala/asikkala.htm>> Luettu 22.4.2012.

Suomen Sukututkimusseura ry. 2012. HISKI-tietokanta (Historian kirjat). [verkkodokumentti] <<http://hiski.genealogia.fi/hiski/3mzj57>> Luettu 16.4.2012.

Tekstiilejä Tampereelta: Finlayson. 2012. [verkkodokumentti]
<<http://www.tampere.fi/ekstrat/vapriikki/tekstiilejatampereelta/finlayson.html>> Luettu 15.4.2012.

Tulli. 2011. Tullin Käsikirja III : 3. Harmonoidun järjestelmän selityksiä. (Ryhvät 44-70). [verkkodokumentti]
<http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/julkaisut_ja_esitteet/kasikirjat/hs_selitykset/osa3/ryhmat_44_70/ryhmat_44_70.pdf> Luettu 8.4.2012.

Wikipedia. 2012 a. Ateneum (museo). [verkkodokumentti]
<[http://fi.wikipedia.org/wiki/Ateneum_\(museo\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/Ateneum_(museo))> Luettu 11.4.2012.

Wikipedia. 2012 b. Home. [verkkodokumentti] <<http://fi.wikipedia.org/wiki/Home>> Luettu 11.4.2012.

Henkilökohtaiset lähteet

Häkari, Anna. Sähköpostiviesti. 22.3.2012.

Iltanen, Anu. 28.3.2012. Huonekalukonservaattoriopiskelija. Vantaa: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Perkiömäki, Kirsi. 15.3.2012. Kemian lehtori. Vantaa: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Simolin, Hannes. 1959 a. Haastattelija Erkki Ala-Könni. Urajärven kokoelmat. Helsinki: Museovirasto.

Simolin, Ida. 1959 b. Haastattelija Erkki Ala-Könni. Urajärven kokoelmat. Helsinki: Museovirasto.

KUVALUETTELO

- Kuva 1. Neg. 12134. Kartano edestä vuonna 1913. Kuva: Signe Brander. Museovirasto.
- Kuva 2. Neg. 117588. Trädgården. Lilly von Heideman. Museovirasto.
- Kuva 3. 10 4 94_141. Ett besök i Göteborgs Orchidéhus. Hugo von Heideman. Museovirasto.
- Kuva 4. 10 4 94_37. Skördefolk. Noin vuonna 1905. Museovirasto.
- Kuva 5. 10 4 94_94. Middagsro. Museovirasto.
- Kuva 6. 10 4 94_38. Päärakennus, Sali. Kuvannut J.W. Burgman, Heinola 2.8.1911. Museovirasto.
- Kuva 7. 10 4 94_23. Hvad Richard Wagner skrifvit till Mathilde Wesendonk. Museovirasto.
- Kuva 8. 10 4 94_30. Från matsalen. Museovirasto.
- Kuva 9. 10 4 94_61. Jul. Joulunviettoa Urajärvellä. Museovirasto.
- Kuva 10. 10 4 94_57. Winterafton på Urajärvi. Museovirasto.
- Kuva 11. Selluloosan rakenne ja sellobioosiyksikkö siinä. Kuva: L. J. Pedersoli jr., Netherlands Institute for Cultural Heritage.
- Kuva 12. 10 4 94_107. Ruokasalin kaappi. Museovirasto.
- Kuva 13. Marttojen Koti 60 vuotta -kiertonäyttelystä vuodelta 1955. Marttaperinne.
- Kuva 14. 10 4 94_118. Kaffekalaset i trädgården. Museovirasto.
- Kuva 15. 10 4 94_86. Bordsvisan. Museovirasto.
- Kuva 16. Yksinkertainen lautasliinataitos. Piirros: Jenniina Siira.

LIITTEET

LIITE 1. Taulukko 1. Kattaus- ja keittiötekstiilit

LIITE 2. Taulukko 2. Vauriot ja toimenpiteet: 1.1. Pöytäliinat

LIITE 3. Taulukko 3. Vauriot ja toimenpiteet: 1.2. Lautasliinat

LIITE 4. Taulukko 4. Vauriot ja toimenpiteet: 1.3. Liinat ja pikkuliinat

LIITE 5. Taulukko 5. Vauriot ja toimenpiteet: 1.4. Lasinaluset

LIITE 6. Taulukko 6. Vauriot ja toimenpiteet: 1.5. Nenäliinat

LIITE 7. Taulukko 7. Vauriot ja toimenpiteet: 1.6. Pyyheliinat

LIITE 8. Taulukko 8. Vauriot ja toimenpiteet: 1.7. Pussit

LIITE 9. Taulukko 9. Vauriot ja toimenpiteet: 1.8. Muut

LIITE 10. Taulukko 10. Käsityövälineet ja ohjeet

LIITE 11. Urajärven kartanon päärakennuksen pohjapiirros

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.1. Pöytäliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*n:ton	Pöytäliina	HYK21	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Kaitaliina. Konepäärmeet. Aaltoilevat nyplätyt reuna- ja välipitsit.	CO/LI	
*n:ton	Pöytäliina	HYK21	Lilly; 1800-luku	Käsin kudottu palttina. Kirjottu kukkakuvioita ja toivotus "Lycklig Resa". Punaiset varsipistot, laakapistot. Konepäärmeet.	LI	Lycklig Resa; L.v.H. (pun.)
*n:ton	Pöytäliina	HYK56	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Varsi- ja häivepistoja. Hammasrivireikäkirjontaa.	LI	
*n:ton	Pöytäliina	Ruokasali/ HYK 65	1900-l. alku	Teollisesti kudottu damasti. Ruusuja. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*1391	Pöytäliina	Peräkamari	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Viinirypäle-tertutuja, lehtiä. Laaka- ja punospistot. Huoliteltu pykäpistoin.	LI	
*1423	Pöytäliina	Peräkamari/ HYK60	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Kullankeller-täviä kukkakuvioita. Korko-ompelua, varsi- ja laakapistoja, hammasrivireikäommelta.	LI	
*1437	Pöytäliina	Peräkamari	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Hammasrivireikäommelta. Reunassa konepitsi.	LI	
*1796	Pöytäliina	HYK61	1900-l. alku	Konekudottu. Raesidos. Painettu. Kirsikkakuvio.	CO	
*2009	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 13 (muste)
*2010	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 11 (muste)
*2011	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 6 (muste)
*2012	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no ? (muste)
*2013	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 4 (muste)
*2014	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 14 (muste)
*2015	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 12 (muste)
*2016	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 1 (muste)
*2017	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 8 (muste)
*2018	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 7 (muste)
*2019	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 3 (muste)
*2020	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 9 (muste)
*2022	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 5 (muste)
*2021	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 15 (muste)
*2023	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Konepäärmeet. Reunoilla ohutta raitaa.	LI	FvH no 2 (muste)
*2038	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973, Tampella	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2039	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2040	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.1. Pöytäliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2041	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2042	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2043	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2044	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2045	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2046	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2047	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2048	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2049	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2050	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2051	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2052	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2053	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2054	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2055	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2056	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2057	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2058	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2059	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut päärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2060	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut päärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2061	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut päärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2062	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut päärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2063	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut päärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2064	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut päärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2065	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut päärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.1. Pöytäliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2066	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut pääärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2067	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut pääärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2068	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut pääärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2069	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut pääärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2070	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu damasti. Ruusuja ja svastika-koristelua. Käsin ommellut pääärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2071	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu drelli. Pieniruutuinen koristekuvio, aaltoilevat raidat. Konepääärmeet. Ristipistot.	LI/CO	LvH (pun.)
*2072	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu drelli. Pieniruutuinen koristekuvio, aaltoilevat raidat. Konepääärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2073	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu drelli. Pieniruutuinen koristekuvio, aaltoilevat raidat. Konepääärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2074	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Konekudottu drelli. Pieniruutuinen koristekuvio, aaltoilevat raidat. Konepääärmeet. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2081	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Käsin kudottu drelli. Ruutunauhakuvioita, reunassa aaltoileva viivakuvio. Ristipistot.	LI/CO	LvH (pun.)
*2082	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Käsin kudottu drelli. Ruutunauhakuvioita, reunassa aaltoileva viivakuvio. Ristipistot.	LI/CO	LvH (pun.)
*2083	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Käsin kudottu drelli. Ruutunauhakuvioita, reunassa aaltoileva viivakuvio. Ristipistot.	LI/CO	LvH (pun.)
*2084	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Käsin kudottu drelli. Ruutunauhakuvioita, reunassa aaltoileva viivakuvio. Ristipistot.	LI/CO	LvH (pun.)
*2085	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly	Käsin kudottu drelli. Ruutunauhakuvioita, reunassa aaltoileva viivakuvio. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2117	Pöytäliina	Keskiltk	1903-1973 Tampella	Konekudottu damasti. Tampella Malli 219 Iris. Suunn. Siri Brunou.	LI	TL. JM AB N:219
*2118	Pöytäliina	Keskiltk	Tampella; Lilly	Konekudottu damasti. Tampella Malli 234 Voikukka.	LI	TL. JM AB N:234
*2119	Pöytäliina	Keskiltk	1901-1978 Tampella	Konekudottu damasti. Tampella Malli 193 Rokokoo. Suunn. Siri Brunou.	LI	
*2120	Pöytäliina	Keskiltk	Tampella	Konekudottu damasti. Pihlajanmarjakuvio. Malli 220.	LI	TL JM AB N:220
*2121	Pöytäliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu drelli. Erikokoisia ruutuja, aaltomainen viivakuvio. Konepääärmeet. Ei huppiota.	LI/CO	
*2122	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja ja muita kukkia. Konepääärmeet. Ei huppiota.	LI	
*2123	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja, viinirypäleitä, kukkia. Konepääärmeet.	LI	HvH (pun.)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.1. Pöytäliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2125	Pöytäliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu drelli. Pieniruutuinen, reunoilla aaltoilevia viivoja. Ristipistot. Konepäärmeet.	LI	HvH (pun.)
*2126	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja, viinirypäleitä, kukkia. Konepäärmeet.	LI	
*2127	Pöytäliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu drelli. Pieniruutuinen, reunoilla aaltoilevia viivoja. Ristipistot. Konepäärmeet.	LI	LvH (pun.)
*2128	Pöytäliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu drelli. Pieniruutuinen, reunoilla aaltoilevia viivoja. Ristipistot. Konepäärmeet.	LI	LvH (pun.)
*2129	Pöytäliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu drelli. Pieniruutuinen, reunoilla aaltoilevia viivoja. Ristipistot. Konepäärmeet.	LI	LvH (pun.)
*2130	Pöytäliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu drelli. Pieniruutuinen, reunoilla aaltoilevia viivoja. Ristipistot. Konepäärmeet.	LI	LvH (pun.)
*2131	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuja, viinirypäleitä, kukkia. Konepäärmeet.	LI	
*2132	Pöytäliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu drelli. Pieniruutuinen, reunoilla aaltoilevia viivoja. Konepäärmeet.	LI	
*2133	Pöytäliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu drelli. Shakkiruutukuvio. Konepäärmeet.	LI	FvH no 1 (muste)
*2134	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu drelli. Erikokoisia ruutuja. Ommeltu kahdesta kappaaleesta. Konepäärmeet ja -sauma.	LI	
*2137	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2138	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2139	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2140	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	AG: (muste)
*2157	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Konekudottu palttina. Hammasrivi-reikäommelta. Reunapitsit.	CO/LI	
*2158	Pöytäliina	Keskiltk	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Hammasrivi-reikä- ja revinnäiskirjontaa. Konepitsit reunassa.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*2190	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty. Laaka- ja varsipistokirjontaa.	LI	
*2191	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2192	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2193	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2194	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2195	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2196	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	I.L.v.H. no 2 (muste)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.1. Pöytäliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2197	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly; 1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty. Laaka- ja varsipistokirjontaa.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*2198	Pöytäliina	Keskiltk	Lilly; 1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty. Laaka- ja varsipistokirjontaa.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*2199	Pöytäliina	Keskiltk	1800-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtikuvio. Käsin päärmätty.	LI	
*2221	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu ponsi. Shakkiruutukuvioinen. Vihreä. Hapsut. Huoliteltu konetkillä.	CO/SE	
*2222	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu ponsi. Shakkiruutukuvioinen. Vihreä. Hapsut. Huoliteltu konetkillä.	CO/SE	
*2223	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu ponsi. Shakkiruutukuvioinen. Vihreä. Hapsut. Huoliteltu konetkillä.	CO/SE	
*2224	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu ponsi. Shakkiruutukuvioinen. Vihreä. Hapsut. Huoliteltu konetkillä.	CO/SE	
*2225	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Koneellisesti kudottu ponsi. Shakkiruutukuvioinen. Keltainen. Käsin päärmätty.	CO/SE	
*2226	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Koneellisesti kudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2228	Pöytäliina	Ylätk	Tampella	Konekudottu damasti. Tampella. Malli 237. Hapsut. Puukuvio reunassa, pyörteitä keskellä.	LI	T. L & J. M. A. B. N: 237.
*2229	Pöytäliina	Ylätk	1800-1900-luku	Konekudottu damasti. Hapsut. Ruusuja ja muita kukkia.	LI, SE	
*2230	Pöytäliina	Ylätk	1901-1978 Tampella	Konekudottu damasti. Tampella. Malli 193 Rokokoo. Hapsut.	LI	
*2231	Pöytäliina	Ylätk	Tampella	Koneellisesti kudottu damasti. Tampella. Malli 194 Kielokimppu. Hapsut. Käsin kudottu drelli. Pieniruutuinen, reunoilla aaltoilevia viivoja. Ommeltu kahdesta kappaleesta käsin. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	T. L & J. M. A. B. N:194
*2232	Pöytäliina	Ylätk	Lilly		LI	LvH (pun.)
*2233	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu palttina. Jugendtyylinen. Kirjottu: ristipistot.	CO	
*2234	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Leikekirjontaa. Konevalmisteiset välipitsit.	LI	
*2235	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Kaitaliina. Hammasrivireikä-, leike- ja valkokirjontaa. Laaka- ja varsipistot.	LI	
*2236	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Ruusuaihe. Laaka- ja varsipistot.	LI	HvH (pun.)
*2248	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Punavalkoinen. Kapeita raitoja, neliöitä.	CO	
*2255	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Keltaraidallinen. Pitkät hapsut. Koukeroinen koristekuvio.	LI, SE	
*2256	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Punavalkoinen. Lumpeenkat.	CO	

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.1. Pöytäliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2270	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Lehtikuviointia (hiirenvirna). Konepäärmeet.	LI	
*2276	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Käsin kudottu kärkitoimikas. Kirjottu: varsipistot. Kukkakuviointia. Konepitsiä reunassa. Koneommellut päärmeet. Palttina. Kukkakuviointia. Hammasrivireikä-, valko- ja leikekirjontaa. Laaka- ja pykäpistot. Konepitsi reunassa.	CO/LI	
*2277	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Jugendhenkinen kuvio. Valko- ja leikekirjontaa.	LI	
*2278	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Palttina. Kaitaliina. Vihreä-oranssi jugend-kukkakuviointia. Varsi- ja laakapistot. Konepäärmeet.	LI	
*2279	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Kaitaliina. Kukkakuviointia. Punaista ketjupistokirjontaa. Korko-ompelua (laakapistot).	LI	
*2280	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu toimikas. Punaisella kirjottu kukkakuviointia, lehtiä, lintuja, perhosia. Varsipistot. Konekudottu palttina. Kirjottu: häivekirjontaa, varsipistoja. Päivänkakkara-ruiskukka-aihe. Siniset reunukset (koneommeltu).	CO/LI	
*2281	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Revinnäiskirjontaa. Päärmätty käsin.	CO, LI	
*2283	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Koristeellinen sydänkuviointia. Konepäärmeet. Hammasrivireikäkirjontaa. Ollut astiakappin alahyllyllä suojaliinana.	CO	
*2299	Pöytäliina	Ylätk	1900-l. alku			
*2304	Pöytäliina	Ylätk	1800-luvun loppu		LI	

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.2. Lautasliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2036a-h	Lautasliina	Keskiltk	1900-l. alku	Drelli. Käsien kudottu. Pieniruutui- nen, reunoilla aaltoilevia viivoja. (8 kpl)	LI	
*2075a-ä	Lautasliina	Keskiltk	1900-l. alku	Drelli. Käsien kudottu. Pieniruutui- nen, reunoilla aaltoilevia viivoja. (27 kpl)	LI	
*2077a-y	Lautasliina	Keskiltk	Tampella	Koneellisesti kudottu damasti. Tampella Malli 220. Pihlajanmar- ja. (25 kpl)	LI	
*2078a-l	Lautasliina	Keskiltk	Lilly	Damasti. Ruusuja, viinirypäleitä, kukkia. Laakapistot. (12 kpl)	LI	LvH (valk.)
*2079a-l	Lautasliina	Keskiltk	Tampella 1901-1978,	Koneellisesti kudottu damasti. Tampella Malli 234. Voikukka. Valkokirjottu: laakapistot. (12 kpl)	LI	LvH (valk.)
*2080a-l	Lautasliina	Keskiltk	Siri Brunou	Koneellisesti kudottu damasti. Tampella Malli 193 Rokokoo. (12 kpl)	LI	
*2296a-l	Lautasliina	Ylältk	1900-l. alku	Raidallinen damasti. Hapsut. Kukkakuviainen, vaaleanpunai- nen. Teeliina. (12 kpl)	LI, SE	
*2297a-l	Lautasliina	Ylältk	1900-l. alku	Raidallinen damasti. Hapsut. Kukkakuviainen, vaaleanruskea. Teeliina. (12 kpl)	LI, SE	

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.3. Liinat ja pikkuliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*U211	Liina	Ruokasali?	1800-l. loppu, 1900-l. alku	Tylliä. Kaitaliina. Jugend-aihe, kukkia. Tyllipujotusta.	CO	
*1393	Pikkuliina	Peräkamari	1800-l. loppu, 1900-l. alku	Vaaleanturkoosi pikkuliina. Poimutetut reunat. Koneella ja käsin ommeltu. Keskellä virkattu pitsikukka.	SE?, CO?	
*1420	Liina	Peräkamari/ HYK59	1900-l.alku	Palttina. Leike-, valko- ja revin-näiskirjontaa. Jugend-tyylinen kuvio.	LI	
*1431	Pikkuliina	Peräkamari	1900-l.alku	Konekudottu damasti. Viininlehtikuvio. Päärmätty käsin. Laaka-pistoja.	LI	LH ja kruu-nu (pun.)
*1432	Pikkuliina	Peräkamari	1900-l.alku	Konekudottu damasti. Viininlehtikuvio. Päärmätty käsin. Laaka-pistoja.	LI	LH ja kruu-nu (pun.)
*1433	Pikkuliina	Peräkamari	1900-l.alku	Palttina. Hammasrivireikäkirjon-taa.	LI	
*1434	Pikkuliina	Peräkamari	1900-l.alku	Palttina. Hammasrivireikäkirjon-taa.	LI	
*1435	Pikkuliina	Peräkamari	1900-l.alku	Palttina. Hammasrivireikäkirjon-taa.	LI	
*1436	Pikkuliina	Peräkamari	1900-l.alku	Palttina. Hammasrivireikäkirjon-taa.	LI	
*2021	Liina	Keskiltk	1800-1900-l.	Käsin kudottu drelli.	LI	FvH (muste) no 15
*2220	Liina	Keskiltk	1900-l. alku	Pitsiliina. Filet-virkkausta.	CO	
*2271	Liina	Ylältk	1900-l. alku	Konekudottu damasti. Punaval-koinen.	CO	
*2301	Liina	Alaltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtiku-vio. Käsin päärmätty. Astiakaa-pin alalaatikon suojaliina.	LI/CO	
*2302	Liina	Alaltk	1800-1900-luku	Käsin kudottu damasti. Tähtiku-vio. Käsin päärmätty. Astiakaa-pin alalaatikon suojaliina.	LI/CO	I. L.v.H. no. 1 (muste)
*2303	Liina	Keskiltk	1800-/1900-l.	Käsin kudottu damasti. As-tiakaapin keskilaatikon suoja-kangas.	LI	FvH (muste)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.5. Nenäliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2285	Nenäliina	Ylätk	Lilly	Damasti. Kukkia. Laaka- ja varsipis- tot.	LI	L H & kruunu
*2286	Nenäliina	Ylätk	Lilly	Damasti. Kukkia. Laaka- ja varsipis- tot.	LI	L H & kruunu
*2287	Nenäliina	Ylätk	Lilly	Damasti. Kukkia. Laaka- ja varsipis- tot.	LI	L H & kruunu
*2288	Nenäliina	Ylätk	Lilly	Damasti. Kukkia. Laaka- ja varsipis- tot.	LI	L H & kruunu
*2289	Nenäliina	Ylätk	1900-l. alku	Palttina. Hammasrivireikäkirjontaa.	LI	
*2290	Nenäliina	Ylätk	1900-l. alku	Palttina. Hammasrivireikäkirjontaa.	LI	
*2291	Nenäliina	Ylätk	1900-l. alku	Palttina. Hammasrivireikäkirjontaa.	LI	
*2292	Nenäliina	Ylätk	1900-l. alku	Palttina. Hammasrivireikäkirjontaa.	LI	

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.6. Pyyheliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*1888	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 22 48: (muste)
*1889	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 5 48
*1890	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 13 48
*1891	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 1 48
*1892	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 16 48
*1893	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 2 48
*1894	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 8 48
*1895	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 4 48
*1896	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 11 48
*1897	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 12 48
*1898	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 7 48
*1899	Pyyheliina	Alaltk	1800-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Koneommellut päärmeet.	LI	No 17 48
*1942	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1943	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1944	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1945	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1946	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1947	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1948	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1949	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1950	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1951	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1952	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1953	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.6. Pyyheliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*1954	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärrmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1955	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärrmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1956	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärrmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*1957	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1958	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1959	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1960	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1961	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1962	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1963	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1964	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1965	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1966	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1967	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1968	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1969	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1970	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1971	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1972	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1973	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1974	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1975	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1976	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1977	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1978	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1979	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1980	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1981	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärrmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.6. Pyyheliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*1982	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1983	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1984	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1985	Pyyheliina			EI MUSKETISSA	LI	LvH (pun.)
*1986	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1987	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1988	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1989	Pyyheliina	Alaltk	Lilly	Toimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*1990	Pyyheliina	Alaltk	1800-1900-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet.	LI	
*1991	Pyyheliina	Alaltk	1800-1900-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet.	LI	
*1992	Pyyheliina	Alaltk	1800-1900-luku	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty.	LI	
*1993	Pyyheliina	Alaltk	1800-1900-luku	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty.	LI	
*1994	Pyyheliina	Alaltk	1800-1900-luku	Kärkitoimikas. Käsien kudottu. Käsien päärmätty.	LI	
*2024	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2025	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2026	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2027	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2028	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2029	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2030	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2031	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2032	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käsien kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutusta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.6. Pyyheliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2033	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käs in kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutus- ta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2034	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käs in kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutus- ta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2035	Pyyheliina	Keskiltk	1900-l. alku	Toimikas. Käs in kudottu. Raidoitusta, pientä ruudutus- ta. Konepäärmeet. Ristipistot.	LI	HvH (pun.)
*2086	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2087	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2088	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2089	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2090	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2091	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2092	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2093	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2094	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2095	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2096	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2097	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2098	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2099	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2100	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2101	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2102	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2103	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2104	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2105	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2106	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2107	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2108	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2109	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2110	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2111	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2112	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2113	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2114	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2115	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2116	Pyyheliina		Lilly	Pomsi. Raidallinen. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2141	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käs in kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*2142	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käs in kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*2143	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käs in kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*2144	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käs in kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)
*2145	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käs in kudottu. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2146	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käs in kudottu. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.6. Pyyheliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2147	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Reunoissa 2 sinistä ja 1 punainen raitaa. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2148	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2149	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Reunoissa 2 sinistä ja 1 punainen raitaa. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2150	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Reunoissa 2 sinistä ja 1 punainen raitaa. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2151	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2152	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2153	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2154	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2155	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Reunoissa 2 sinistä ja 1 punainen raitaa. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2156	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2178	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2179	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2180	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2181	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2182	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2183	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2184	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2185	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2186	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2187	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2188	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)
*2189	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Raidallinen. Konepäärmee. Valkokirjottu. Laakapistot.	LI	LvH (valk.)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.6. Pyyheliinat

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*2200	Pyyheliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet.	LI	No 20. 48. (muste)
*2201	Pyyheliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet.	LI	No 21. 48. (muste)
*2202	Pyyheliina	Keskiltk	1800-1900-luku	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet.	LI	No 9. 48. (muste)
*2203	Pyyheliina	Keskiltk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Leveitä ja kapeita raitoja. Ristipistot.	LI	LvH (vinossa, pun.)
*2293	Pyyheliina	Ylältk	Lilly	Mukaeltu ponsi. Leveitä ja kapeita raitoja. Ristipistot.	LI	LvH (vinossa, pun.)
*2294	Pyyheliina	Ylältk	Lilly	Ponsi. Leveitä ja kapeita raitoja. Ristipistot.	LI	LvH (pun.)
*2295	Pyyheliina	Ylältk	Lilly	Ristitoimikas. Käsien kudottu. Konepäärmeet. Laaka- ja varsipistot.	LI	LvH ja kruunu (pun.)

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.7. Pussit

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*1422	Pussi (pyykkiä tms. varten)	Keittiön peräkamari	1900-l.alku	Käsin kudottu palttina. Kirjottu ja aplikoitu. Keltalehtisiä kukkia. Laa- ka- ja varsipistot.	LI, CO	
*2204	Pussi	Keskiltk	1900-l. alku?	Palttina. Lautasliinapussi. Kaloja. Häivepistot.	LI	
*2212	Pussi	Keskiltk		Palttina. Punaiset harakanvarvaspis- tot.	CO	
*2213	Pussi	Keskiltk		Palttina. Reunassa hammasrivireikä- kirjonta.	CO/LI?	
*2214	Pussi	Keskiltk		Palttina. Musta koukerokuvio	LI	
*2215	Pussi	Keskiltk		Palttina. Pohjaompelua.	CO/LI?	
*2216	Pussi	Keskiltk		Palttina. Valkoiset harakanvarvaspis- tot.	CO	
*2227	Pussi	Ylältk	Lilly	Palttina. Valkokirjontaa. Pitsiä.	LI	LvH (valk.)
*2251	Pussi	Ylältk	1900-l. alku	Palttina. Jugendtyylinen kuvio. Laaka- ja varsipistot, hammasrivi- reikäkirjonta. Päärmätty käsin.	LI/CO	

LIITE 1 Taulukko 1 Kattaus- ja keittiötekstiilit

1.8. Muut

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI
*n:ton	Tarjotinpidin	HYK21	1900-l. alku	Päällyskangas: käsin kudottu hampupalttina, reikäommeltu. Alla punainen puuvilla pomsikangas ja puuvillapalttinapussi tarjottimelle. Käsin- ja koneommellut pääärmeet.	CO, HA
173	Tarjotinteline, teline	Ruokasali	1900-l. alku	Suojaläppä villaa, kirjottu silkkilangoon kukkia. Alareunassa hapsut. Vuori silkkiä. 3-taskuinen tarjotinpuusi pellavaa. Kiinnitetty puupuomiin.	WO, SE, LI. Puu.
*1421	Pyyheliina-suojus Lautasten väliliina (5 kpl)	Keittiön peräkamari	1900-l. alku	Käsin kudottu palttina. Konepääärmeet. Kirjottu jugend-henkisiä punaisia pallukoita ja vihreitä lehdyköitä. Varsi- ja laakapistot, korko-ompelu. Hammasrivireikäkirjontaa.	LI
*1438	Lautasten väliliina	Keittiön peräkamari	1900-l. alku	Palttina. Koristettu pikkukukin: 5 erilaista. Laakapistot. Huoliteltu pykäpistoin.	LI, CO
*1439		Keittiön peräkamari	1900-l. alku	Nyplätty, pyöreä. Kukka-aihe.	LI
*1440	Alusliina	Keittiön peräkamari	1900-l. alku	Palttina. Vaaleanpunavihreä kukkakuvio. Laaka- ja varsipistot. Huoliteltu pykäpistoin.	LI, CO
*2258	Pannumyssy	Ylätk	1900-l. alku	Päällyskangas: pellavapalttina. Vuorikangas: silkkipomsi, tikattu. Valkokirjontaa, richelieu-leikekirjontaa. Laaka-, punos-, pykä- ja varsipistot.	LI, SE
*2259	Patalappu	Ylätk	1900-l. alku?	Neulottu: ainoikeinneuletta. Virkattu reunus. Kelta-sininen.	WO
*2260	Pöytäliina, patalappu	Ylätk	Moderni?	Virkattu, keltavalkoinen; pyöreä.	CO
*2261	Patalappu	Ylätk	Moderni?	Virkattu, keltavalkoinen; pyöreä.	CO
*2262	Patalappu	Ylätk	Moderni?	Virkattu, keltavalkoinen; pyöreä.	CO
*2263	Pöytäliina, patalappu	Ylätk	Moderni?	Virkattu, keltavalkoinen; pyöreä.	CO
*2264	Pöytäliina, patalappu	Ylätk	Moderni?	Virkattu, keltavalkoinen; pyöreä.	CO
*2267	Pannumyssy	Ylätk	1900-l. alku	Päällyskangas: vihreää villaa. Vuori: oranssia huopaa. Kukka- ja köynnöskirjontaa. Varsipistot.	WO
*2275	Joululiina	Ylätk	1900-l. alku	Palttina. Maalattu (muste, maali). Tärkätty. "God jul!", "God nytt år", "Önska Eder innerligt, det är visst och sant! Små tömtinissarna (?) och Elsa af Brabant."	CO; muste; maali

LIITE 2 Taulukko 2 Vauriot ja toimenpiteet

1.1. Pöytälinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/ haurastuma	home- vaurio	hyönteis- vaurio	irronnut osa	kellastuma/ harmaantuma	pöly/ pintalika	ratkeama	reikäinen/ repaleinen	rypistymä/ laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*n:ton kaitaliina HYK 21				x				x	x		x	x	x			
*n:ton Lycklig Resa HYK 21		x						x	x			x	x			
*n:ton kukkakuviot HYK 56		x						x	x				x			
n:ton HvH HYK 65			x					x	x				x			
*1391								x	x				x			
*1423		x						x					x			
*1437								x	x							
*1796									x			x	x			
*2009								x	x			x	x			
*2010								x	x			x	x			
*2011								x	x			x	x			
*2012								x	x		x	x	x			
*2013								x	x			x	x			
*2014								x	x			x	x			
*2015								x	x		x	x	x			
*2016								x	x			x	x			
*2017				x				x	x			x	x			
*2018				x				x	x			x	x			
*2019								x	x			x	x			
*2020								x	x			x	x			
*2021				x				x	x		x	x	x			
*2022				x				x	x			x	x			
*2023								x	x			x	x			
*2038									x			x			x	
*2039									x			x			x	
*2040								x	x			x				
*2041									x			x			x	
*2042				x				x	x			x	x		x	
*2043									x			x	x		x	
*2044									x			x	x		x	
*2045								x	x			x	x		x	

LIITE 2 Taulukko 2 Vauriot ja toimenpiteet

1.1. Pöytäliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*2046									x			x	x		x	
*2047									x			x	x		x	
*2048									x			x	x		x	
*2049									x			x	x		x	
*2050								x	x				x			
*2051									x			x	x		x	
*2052									x			x	x			
*2053									x			x	x		x	
*2054									x		x	x				
*2055									x			x	x			
*2056									x			x	x			
*2057									x			x	x			
*2058									x			x	x			
*2059		x		x					x			x	x			
*2060									x			x	x			
*2061		x							x		x	x	x			
*2062		x							x			x	x			
*2063	x	x							x			x	x			
*2064		x		x					x		x	x	x			
*2065				x					x			x	x			
*2066								x	x			x	x			
*2067		x						x	x			x	x			
*2068		x						x	x			x				
*2069		x		x				x	x			x				
*2070		x						x	x		x	x	x			
*2071		x						x	x			x	x			
*2072		x						x	x			x	x			
*2073		x						x	x			x	x			
*2074		x						x	x			x	x			
*2081		x		x				x	x			x	x			
*2082		x		x				x	x			x	x		x	
*2083		x		x				x	x			x	x			
*2084		x		x				x	x			x	x			
*2085						x		x	x			x	x			Kovett.
*2117								x	x			x	x			
*2118									x			x	x			

LIITE 2 Taulukko 2 Vauriot ja toimenpiteet

1.1. Pöytäliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*2119								x	x			x	x			
*2120								x	x			x	x			
*2121	x			x				x	x	x		x	x			
*2122		x						x	x			x	x			
*2123						x		x	x			x	x			
*2125								x	x			x	x			
*2126								x	x			x	x			
*2127		x		x				x	x			x	x			
*2128		x		x				x	x			x	x			
*2129		x		x				x	x			x	x			
*2130		x		x				x	x			x	x			
*2131								x	x			x	x			
*2132	x			x				x	x			x	x			
*2133									x			x	x			
*2134	x							x	x			x	x			
*2137								x				x				
*2138								x				x	x			
*2139				x				x				x	x		x	
*2140								x			x	x	x			
*2157												x				
*2158						x					x	x				
*2190												x	x			
*2191												x	x			
*2192												x	x			
*2193									x		x	x	x			
*2194									x			x	x			
*2195									x			x				
*2196									x			x	x			
*2197				x					x		x	x				
*2198									x			x	x			Kovett.
*2199									x			x				
*2221									x			x	x			
*2222									x			x	x			
*2223								x	x			x	x			
*2224						x			x			x	x			
*2225									x			x				

LIITE 2 Taulukko 2 Vauriot ja toimenpiteet

1.1. Pöytäliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*2226								x	x			x	x			
*2228								x	x			x	x	x		
*2229	x			x				x	x			x	x	x		
*2230									x			x	x	x	x	
*2231									x			x		x	x	
*2232		x							x			x	x			
*2233				x				x	x	x	x	x	x			
*2234									x			x	x			
*2235								x	x			x	x			
*2236		x						x	x			x	x			
*2248		x	x	x		x		x	x		x	x	x			
*2255	x	x		x					x	x	x	x	x	x		
*2256		x	x	x				x	x		x	x	x			
*2270	x			x				x	x			x	x			
*2276		x	x					x	x		x	x	x			
*2277								x	x		x	x	x			
*2278									x			x	x			
*2279		x		x					x		x	x	x			
*2280				x					x			x	x			
*2281	x							x	x			x	x			
*2283		x		x				x	x		x	x	x		x	
*2299			x	x		x		x	x		x	x	x			
*2302									x			x				
*2304								x	x			x	x			

LIITE 2 Taulukko 2 Vauriot ja toimenpiteet

1.1. Pöytäliinat

Toimenpide	ei toimenpiteitä	pakkaus/rullaus	imurointi	kuiva-puhdistus	tahranpoisto	pesu	boori-hydridi	ultraääni-kostutus	kosteus-haude	ompelu	tuki-rakenteet	kopio	muu
*2139		x	x			x				x			
*2140		x	x							x			
*2157		x	x			x							
*2158		x	x			x				x			
*2190		x	x		x	x	x						
*2191		x				x	x						
*2192		x											
*2193		x	x			x	x						
*2194		x	x										
*2195		x	x			x							
*2196		x	x										
*2197		x	x			x	x						
*2198		x	x										
*2199		x	x										
*2221		x	x	x									
*2222		x											
*2223		x											
*2224		x											
*2225		x	x			x							
*2226		x											
*2228		x	x			x							Hapsujen suoristus
*2229		x	x			x							Hapsujen suoristus
*2230		x	x										Hapsujen suoristus
*2231		x	x			x							Hapsujen suoristus
*2232		x	x		x	x							
*2233		x	x										
*2234		x	x			x							

LIITE 2 Taulukko 2 Vauriot ja toimenpiteet

1.1. Pöytäliinat

Toimenpide	ei toimenpiteitä	pakkaus/rullaus	imurointi	kuiva-puhdistus	tahranpoisto	pesu	boori-hydridi	ultraääni-kostutus	kosteus-haude	ompelu	tuki-rakenteet	kopio	muu
*2235		x	x			x	x						
*2236		x	x			x	x						
*2248		x	x										
*2255		x	x		x	x				x			Hapsujen suoristus
*2256		x	x		x	x				x			
*2270		x	x			x	x						
*2276		x	x		x	x							
*2277		x	x			x	x						
*2278		x	x			x	x						
*2279		x	x		x	x				x			
*2280		x	x		x			x		x			
*2281		x	x										
*2283		x	x	x	x	x				x		x	
*2299		x											
*2302		x											
*2304		x	x			x	x						

LIITE 3 Taulukko 3 Vauriot ja toimenpiteet

1.2. Lautasliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintaliika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*2036a-h									x			x	x			
*2075a-ä									x			x	x			
*2077a-y									x			x	x			
*2078a-l				x					x			x	x			
*2079a-l								x	x			x	x		x	
*2080a-l								x	x			x	x			
*2296a-l								x	x			x	x	x		
*2297a-l								x	x			x	x	x		

LIITE 4 Taulukko 4 Vauriot ja toimenpiteet

1.3. Liinat ja pikkuliinat

LIITE 4 1.3. LIINAT JA PIKKULIINAT																
Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*U211											x					
*1393								x	x	x	x		x			
*1420								x					x			
*1431		x						x	x							
*1432		x						x	x							
*1433									x				x			
*1434								x	x			x	x			
*1435									x				(x)			
*1436									x				x			
*2021											x	x				
*2220								x	x			x	x			Kovettunut
*2243																
*2244																
*2271		x	x	x			x	x	x				x			
*2301			x	x				x	x	x	x	x	x			
*2302			x	x				x	x	x	x	x	x			
*2303		x	x	x	x			x	x			x	x			

LIITE 6 Taulukko 6 Vauriot ja toimenpiteet

1.5. Nenäliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*2285									x			x	x			
*2286									x			x	x			
*2287									x			x	x			
*2288									x			x	x			
*2289									x			x	x			
*2290									x			x	x			
*2291									x			x	x			
*2292								x	x			x	x			

LIITE 6 Taulukko 6 Vauriot ja toimenpiteet

1.5. Nenäliinat

Toimenpide	ei toimenpiteitä	pakkaus/rullaus	imurointi	kuiva-puhdistus	tahranpoisto	pesu	boori-hydridi	ultraääni-kostutus	kosteus-haude	ompelu	tuki-rakenteet	kopio	muu
*2285		x	x			x	x						
*2286		x	x			x	x						
*2287		x	x			x	x						
*2288		x	x			x	x						
*2289		x	x			x	x						
*2290		x	x			x	x						
*2291		x	x			x	x						
*2292		x	x			x	x						

LIITE 7 Taulukko 7 Vauriot ja toimenpiteet

1.6. Pyyheliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kulumaa/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*1888								x	x			x	x		x	
*1889								x	x			x	x			
*1890				x				x	x		x	x	x			
*1891								x	x			x	x		x	
*1892								x	x			x	x		x	
*1893								x	x			x	x		x	
*1894								x	x			x	x			
*1895				x				x	x			x	x			
*1896								x	x			x	x		x	
*1897								x	x			x	x		x	
*1898								x	x		x	x	x			
*1899								x	x			x	x			
*1942		x	x					x	x			x	x			
*1943			x						x			x	x			
*1944		x	x						x			x	x			
*1945			x	x					x			x	x			
*1946		x	x					x	x		x	x	x			
*1947		x	x					x	x			x	x			
*1948		x	x					x	x			x	x			
*1949		x	x						x		x	x	x			
*1950		x	x	x				x	x			x	x			
*1951		x	x	x				x	x		x	x	x			
*1952		x	x	x				x	x		x	x	x			
*1953		x	x					x	x			x	x			
*1954			x					x	x			x	x			
*1955		x	x	x				x	x		x	x	x			
*1956		x	x					x	x		x	x	x			
*1957		x						x	x			x	x			
*1958		x		x				x	x		x	x				
*1959		x						x	x			x	x			
*1960								x	x			x	x			
*1961		x						x	x		x	x	x			
*1962		x		x				x	x		x	x	x			
*1963				x				x	x		x	x	x			
*1964		x		x				x	x			x	x			
*1965		x						x	x			x	x			

LIITE 7 Taulukko 7 Vauriot ja toimenpiteet

1.6. Pyyheliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*1966		x		x				x	x		x	x	x			
*1967								x	x		x	x	x			
*1968				x				x	x			x	x			
*1969		x						x	x			x	x			
*1970								x	x			x	x			
*1971		x		x				x	x		x	x	x			
*1972				x				x	x		x	x	x			
*1973		x		x				x	x			x	x			
*1974				x				x	x		x	x	x			
*1975		x						x	x		x	x	x			
*1976		x		x				x	x		x	x	x			
*1977		x		x				x	x		x	x	x			
*1978		x		x			x	x	x		x	x	x			
*1979		x						x	x			x	x			
*1980		x		x				x	x		x	x	x			
*1981		x		x				x	x			x	x			
*1982		x		x				x	x			x	x			
*1983		x						x	x		x	x	x			
*1984		x		x				x	x		x	x	x			
*1985		x		x				x	x		x	x	x			
*1986		x		x				x	x		x	x	x			
*1987								x	x		x	x	x			
*1988		x						x	x			x	x			
*1989		x		x				x	x			x				
*1990								x	x			x	x			
*1991								x	x			x	x			
*1992				x				x	x		x	x	x			
*1993								x	x		x	x	x			
*1994				x				x	x		x	x	x			
*2024								x	x			x	x			
*2025								x	x			x	x			
*2026									x		x	x	x			
*2027								x	x			x	x			
*2028								x	x			x	x			
*2029									x			x	x			
*2030									x			x	x			

LIITE 7 Taulukko 7 Vauriot ja toimenpiteet

1.6. Pyyheliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*2031									x			x	x			
*2032									x			x	x			
*2033									x			x	x			
*2034									x			x	x			
*2035									x			x	x			
*2086								x	x			x	x			
*2087									x			x	x			
*2088									x			x	x			
*2089								x	x			x				
*2090									x			x	x			
*2091												x	x			
*2092								x				x	x			
*2093								x				x	x			
*2094												x	x			
*2095								x	x			x	x			
*2096								x	x			x	x			
*2097								x	x			x	x			
*2098				x				x	x			x	x			
*2099								x	x			x	x			
*2100								x	x			x	x			
*2101								x	x			x	x			
*2102								x	x			x	x			
*2103								x	x			x	x			
*2104								x	x			x	x			
*2105									x			x			x	
*2106								x	x			x	x			
*2107				x				x	x			x	x			
*2108								x	x			x	x			
*2109								x	x			x	x			
*2110												x				
*2111								x				x				
*2112								x				x	x			
*2113								x				x				
*2114												x			x	
*2115								x				x				
*2116								x				x	x			

LIITE 7 Taulukko 7 Vauriot ja toimenpiteet

1.6. Pyyheliinat

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*2141								x	x		x	x	x			
*2142	x							x	x		x	x	x			
*2143		x						x	x			x	x		x	
*2144	x	x		x				x	x			x	x		x	
*2145								x	x			x				
*2146								x	x			x	x			
*2147								x	x			x	x			
*2148								x	x			x	x			
*2149								x	x			x				
*2150								x	x			x	x			
*2151								x	x			x	x			Kov.
*2152								x	x			x	x			Kov.
*2153								x	x			x	x			Kov.
*2154								x	x			x	x			
*2155						x		x	x			x	x			
*2156								x	x			x				Kov.
*2178									x			x	x			
*2179								x	x			x	x			
*2180								x	x			x	x			
*2181								x	x			x	x			
*2182									x			x	x			
*2183									x			x	x			
*2184									x			x	x			
*2185								x	x			x	x		x	
*2186								x				x	x			
*2187								x				x				
*2188												x				
*2189									x			x	x			
*2200				x				x	x		x	x	x			
*2201								x			x	x	x			
*2202								x	x		x	x	x			
*2203								x	x			x	x			
*2293												x	(x)			
*2294												x	(x)			
*2295		x										x	x			

LIITE 7 Taulukko 7 Vauriot ja toimenpiteet

1.6. Pyyheliinat

[illegible]

LIITE 7 Taulukko 7 Vauriot ja toimenpiteet

1.6. Pyyheliinat

Toimen- pide	ei toimenpiteitä	pakkaus/ rullaus	imurointi	kuiva- puhdistus	tah- ran- poisto	pesu	boori- hydridi	ultraääni- kostutus	kosteus- haude	ompelu	tuki- rakenteet	kopio	muu
*1959		x	x			x							
*1960		x	x										
*1961		x	x										
*1962		x	x										
*1963		x	x										
*1964		x	x										
*1965		x	x										
*1966		x	x										
*1967		x	x										
*1968		x	x										
*1969		x	x										
*1970		x	x										
*1971		x	x										
*1972		x	x										
*1973		x	x										
*1974		x	x										
*1975		x	x										
*1976		x	x										
*1977		x	x										
*1978		x	x										
*1979		x	x										
*1980		x	x										
*1981		x	x										
*1982		x	x										
*1983		x	x										
*1984		x	x										
*1985		x	x										
*1986		x	x										
*1987		x	x			x							

LIITE 7 Taulukko 7 Vauriot ja toimenpiteet

1.6. Pyyheliinat

Toimen- pide	ei toimenpiteitä	pakkaus/ rullaus	imurointi	kuiva- puhdistus	tahran- poisto	pesu	boori- hydridi	ultraääni- kostutus	kosteus- haude	ompelu	tuki- rakenteet	kopio	muu
*1988		x	x										
*1989		x	x										
*1990		x	x										
*1991		x	x										
*1992		x	x										
*1993		x	x										
*1994		x	x										
*2024		x	x										
*2025		x	x			x	x						
*2026		x	x										
*2027		x	x		x	x							
*2028		x	x										
*2029		x	x										
*2030		x	x		x	x							
*2031		x	x		x	x							
*2032		x	x		x	x							
*2033		x	x			x							
*2034		x	x			x	x						
*2035		x	x			x							
*2086		x	x			x	x						
*2087		x	x			x	x						
*2088		x	x			x	x						
*2089		x											
*2090		x	x			x	x						
*2091		x	x			x	x						
*2092		x											
*2093		x	x			x	x						
*2094		x	x	x		x							
*2095		x	x			x	x						
*2096		x	x			x	x						

LIITE 7 Taulukko 7 Vauriot ja toimenpiteet

1.6. Pyyheliinat

Toimen- pide	ei toimenpiteitä	pakkaus/ rullaus	imurointi	kuiva- puhdistus	tahran- poisto	pesu	boori- hydridi	ultraääni- kostutus	kosteus- haude	ompelu	tuki- rakenteet	kopio	muu
*2097		x	x			x							
*2098		x	x	x		x				x			
*2099		x	x			x							
*2100		x	x			x	x						
*2101		x	x			x							
*2102		x	x			x							
*2103		x	x			x	x						
*2104		x	x			x	x						
*2105		x											
*2106		x	x			x	x						
*2107		x	x			x	x			x			
*2108		x	x			x	x						
*2109		x	x			x							
*2110		x											
*2111		x											
*2112		x	x			x							
*2113		x											
*2114		x											
*2115		x	x			x	x						
*2116		x	x			x							
*2141		x	x			x	x						
*2142		x	x										
*2143		x	x			x	x						
*2144		x	x										
*2145		x	x			x							
*2146		x	x	x		x							
*2147		x	x		x	x							
*2148		x	x			x							
*2149		x	x			x							
*2150		x	x			x							

LIITE 8 Taulukko 8 Vauriot ja toimenpiteet

1.7. Pussit

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/haurastuma	home-vaurio	hyönteis-vaurio	irronnut osa	kellastuma/harmaantuma	pöly/pintalika	ratkeama	reikäinen/repaleinen	rypistymä/laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*1422	x	x							x				x			
*2204									x			x			x	
*2212								x	x			x	x			
*2213									x			x	x			
*2214									x			x	x			
*2215									x				x			
*2216									x			x	x			
*2217									x							
*2218									x							
*2227									x				x			
*2251	x							x	x			x			x	

LIITE 9 Taulukko 9 Vauriot ja toimenpiteet

1.8. Muut

Vaurio	aiempi toimenpide	haalistuma	haju	kuluma/ haurastuma	home- vaurio	hyönteis- vaurio	irronnut osa	kellastuma/ harmaantuma	pöly/ pintalika	ratkeama	reikäinen/ repaleinen	rypistymä/ laskos	tahra	takku	värjäytymä	muu
*n:ton HYK 21									x			x			x	Kovettunut
173		x														
*1421													x			
*1438													x		x	
*1439																
*1440									x				(x)			
*2258		x		x					x		x		x			
*2259		x							x				x			
*2260									x							
*2261									x				x			
*2262									x				x			
*2263									x							
*2264									x							
*2267		x		x					x		x					
*2275					x			x	x			x	x			Kovettunut

LIITE 9 Taulukko 9 Vauriot ja toimenpiteet

1.8. Muut

Toimen- pide	ei toimenpi- teitä	pakkaus/ rullaus	imurointi	kuiva- puhdistus	tahran- poisto	pesu	boori- hydridi	ultraääni- kostutus	kosteus- haude	ompelu	tuki- rakenteet	kopio	muu
*n:ton HYK21		x	x			x				x			
173	x												
*1421		x											
*1438		x	x										
*1439	x	x											
*1440		x											
*2258		x										x	
*2259		x	x	x		x							
*2260	x												
*2261	x												
*2262	x												
*2263	x												
*2264	x												
*2267		x	x									x	
*2275		x	x		x				x				

LIITE 10 Taulukko 10 Käsityövälineet ja ohjeet

Käsityöohjeet

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*n:ton	virkkausehje-kirja	HYK27	1854	Stockholm, Typografiska föreningens boktryckeri	Paperi, kartonki	Lilli von Heideman 1860, 8der December
*n:ton	ristipisto-ohje	HYK27		Kirkko, 2 kukkaköynnöstä, 2 yksittäistä Kukkakuviota	Paperi	
*n:ton	ristipisto-ohje	HYK27		18, Arbeitsstube, kukkakuvio ja koristekuvioita	Paperi	L. v. H.; 18, Arbeitsstube
*n:ton	käsityöohje	HYK27	1905-1906, Ilona Jalava	I. Ostjakki-voguulilais-malli	Paperi	Koti ja Yhteiskunta, G. Arvidsson, Helsinki
*n:ton	käsityöohje	HYK27	1905-1906, Erika Relander & Hilikka Finne	IV. Aplikatoonimalleja	Paperi	Koti ja Yhteiskunta, G. Arvidsson, Helsinki
*n:ton	käsityöohje	HYK27	1905-1906, Elin Hirn	II. Aplikatoonimalli, männynkävyyn läpileikkaus	Paperi	Koti ja Yhteiskunta, G. Arvidsson, Helsinki
*n:ton	käsityöohje	HYK27	1905-1906, Ilona Jalava	III. Ryijyn- ja keinutuolimatton malli	Paperi	Koti ja Yhteiskunta, G. Arvidsson, Helsinki
*n:ton	käsityöohje	HYK27		Unkarilaisia kuoseja	Paperi	Koti ja Yhteiskunta, G. Arvidsson, Helsinki
*1400	ristipistomalli	HYK27		Lintuja vesiastian ympärillä, sinisiä kukkia	Paperi	
*1401	ristipistomalli	HYK27		Sotilaita ja hevosia, metsästäjä koiran kanssa	Paperi	
*1402	ristipistomalli	HYK27		Värikäs kukkakuvio	Paperi	No. 16 bei TPDevrient in Berlin Bruderstrasse No 21
*1403	ristipistomalli	HYK6		Suora ruusuköynnös	Paperi	
*1404	ristipistomalli	HYK6		Soikea ruusuköynnös	Paperi	

LIITE 10 Taulukko 10 Käsityövälineet ja ohjeet

Materiaalit

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Puinen rulla, vaaleanvihreää lankaa	Puu, lanka	Ackermann's Obergarn; Schlüsselgarn Fabre: 732, 200 YDS
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Puinen rulla, harmaata lankaa	Puu; SE	Amann & Sohne Bönningheim 851; 0 40 yards Garantirt
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Puinen rulla, keltaista lankaa	Puu; SE	Mez Vater & Söhne, Beste Maschinenseide
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Punainen maalattu rulla, mustaa lankaa	Puu, lanka	Etiketit irronneet
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Musta rulla, valkoista lankaa	Puu, lanka	200 yds, J. & P. Coats, 100, 6 cord
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Ruskea rulla, mustaa lankaa	Puu, lanka	200 yds, J. & P. Coats, 60, & cord; trade mark
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Ruskea rulla, mustaa lankaa	Puu, lanka	200 yds, J. & P. Coats, 60, & cord; trade mark
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Vihreää lankaa	Puu, lanka	0, 40 yards, Garantirt
*n:ton	Lankarulla	HYK23		Vaaleansinistä lankaa	Puu, lanka	Amann & Söhn... (loppu irronnut), Beste Maschinen... (loppu irronnut), 20; 0, 40 yards, Garantirt
*n:ton	Neppareita	HYK23		5 kokonaista ja 1 puolikas	metalli	
*n:ton	Nappeja	HYK23		12 mustaa/tummansinistä nappia	Bakeliitti?	Nouseauté
*n:ton	Lankarullia, 3 kpl	HYK23		Paperirullia, ympärillä mustaa lankaa	SE; paperi	Amann & Söhne, Bönningheim; Maschinenseide No. 00. 40 yards
*n:ton	Lankarullia, 2 kpl	HYK23		Paperirullia, ympärillä ruskeaa lankaa	SE; paperi	Gütermann & Co. Ideal-Seide!; Farbe No. 676, 50 Meter 100/3
*n:ton	Puvun hakasia	HYK23		Kiinnitetty paperiin, 8 + 2 kpl	Metalli	10 original swan bill 10
*n:ton	Metallilanka- kerä	HYK23		Suttuinen kerä metallilankaa	Metallilanka	
*1395	lankakerä	HYK27		Mustaa villalankaa	WO	

LIITE 10 Taulukko 10 Käsityövälineet ja ohjeet

Välineet

NUMERO	NIMIKE	SIJAINTI	VALMISTUS	LISÄTIETOJA	MATERIAALI	MERKINTÄ
*1408a	Käsityöväline	HYK20/Pectus		Haarukka. 27,5 cm	Puu	86050:1406
*1408b	Käsityöväline	HYK20/Pectus		Haarukka. 25,7 cm	Puu	86050:1407
*1408c	Käsityöväline	HYK20/Pectus		Haarukka. 19 cm	Puu	86050:1408
*1411	Neulakotelo	HYK20/Pectus		Suiippo kotelo neulojen säilytykseen.	Puu	
*1413	Pyöreä puupulikka	HYK20/Pectus		Kudontaväline?	Puu	
*1414	Metallipuiikko, 2 kpl	HYK20/Pectus		Neulepuikot?	Metalli	
*1415	Käsityöväline	HYK31		Käpy.	Puu	
*1416	Käpy	HYK31		Litteä, S:n muotoinen.	Puu	
*1417	Puuesine	HYK20/Pectus		Pisaranmuotoinen.	Puu	
1573:1-5	Pirta (5 kpl)	Vintti		Puisia. 5 kpl.	Puu	
1688a-e	Sukkula (5 kpl)	Vintti		Puisia. 5 kpl.	Puu	
1690a-g	Sukkula (7 kpl)	Vintti		Puisia. 7 kpl.	Puu	
1694:1-14	Pirta (14 kpl)	Vintti		Puuta, ruokoa, lankaa. Eri pituisia. 14 kpl.	Puu, ruoko, lanka	
1697	Puinen kori, langat	Vintti		Puinen kori, sisällä lankoja ruokopuolilla.	Puu, ruoko, lanka	
1755	Polkuompelukone & suojakotelo	Vintti	1890-1907	Metallia, suojakotelo puuta. Pallasmerkkinen.	Metalli; puu	
1756	Polkuompelukone	Vintti		Poljettava. Musta.	Metalli	
1828	Täkipuut	Vintti		Puiset, maalaamattomat. Lev. 81 cm.	Puu	
1839	Vyyhdinpuun jalkaosia	Vintti		3 kpl. Pit. 55 cm, lev. 21 cm.	Puu	
1840	Lankateline	Vintti		2 pyörivää lankakelaa, kelassa 4 keppiä. Paljon pieniä kiinnitysreikiä. Vihertävän-harmaa.	Puu	
1864	Kangaspuut	Vintti		Vaaleanruskeat. Lev. 114 cm.	Puu	

LIITE 11 Urajärven kartanon päärakennuksen pohjapiirros

PR (Päärakennus)

